

MUNKÁSÜGYI SZEMLE

KÖZLEMÉNYEK A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS, A SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY, A MUNKÁS-
VÉDELEM, A MUNKAVISZONY ÉS AZ IDE VONATKOZÓ JOGGYAKORLAT KÖRÉBŐL.

SZERKESZTI: KIS ADOLF.

TÁRSSZERKESZTŐK: Dr. STEIN FÜLÖP és Dr. HAHN DEZSŐ.

Megjelenik rendszerint minden hó 10-én és 25-én, de a háború tartama
alatt csak havonként egyszer, két szám együttesen. Előfizetési ár
egy évre 30 korona. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V.,
Falk Miksa-u. 5.

Telefon 93-99.

Postatakarékpénztári csekk-számla 24.911.

Szociálpolitikai munkaterv.

Sivár szociálpolitikai pangás korszaka előzi meg Magyarországon a háborút. A háború előtt jó néhány éven belül törvénytárunkba alig került be más szociálpolitikai törvény, mint amit a *nemzetközi közvélemény erkölcsi ereje kikényszerített*. A fehér foszforral való gyújtógyártás tilalmáról s a nők éjjeli munkájáról szóló törvényekre gondolunk. Ha ezzel az állapottal szemben még visszaesésről is lehet beszélni, akkor megállapíthatjuk, hogy a háború ideje alatt a legutóbbi békeévek szociálpolitikájával szemben is reakció mutatkozik. Amíg külföldön bizonyos pontokon fejlesztik a munkásvédelmet, kiépítik a munkásság szervezkedési szabadságát, addig nálunk a háborús munkakényszerrel szemben nem szolgáltat az állam semminemű szociálpolitikai ellenértéket. Pedig ez a munkakényszer sokkalta erősebb, mint Európa bármely más államában. Németországban a sokkal enyhébb polgári munkakényszer a gyári alkotmányosság kiépített rendszerét juttatta a német munkások és alkalmazottak részére. Nálunk ezen a téren édes-kevés történt.

Legutóbb új szociálpolitikai törvények előkészítéséről hallunk. Úgy értesülünk, hogy báró Sztéryni József kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslatokat készít elő az ipari üzemekben alkalmazott gyermekek, fiatalok és nők védelméről, az ipari bíróságokról, a munkáskamarákról, a magántisztviselők és kereskedelmi alkalmazottak szolgálati viszonyáról. A miniszter ezenkívül rendeletet készül kibocsátani a munkásbiztosítási törvény némely rendelkezésének módosításáról és kiegészítéséről. Előkészíti továbbá a magánalkalmazottak nyugdíj- és rokkantsági biztosítását. A statisztikai hivatal már kérdőíveket is bocsátott ki a szükséges statisztikai anyag összegyűjtése céljából.

A mi szociálpolitikánk fejlődésében mindig fontos szerepe volt a nemzetközi motívumoknak. A nemzetközi szociálpolitika most Európaszerte felhangzó követelése megvalósulás esetén talán legtöbbet nekünk használna. Nagyon valószínűnek tartjuk, hogy azok a nemzetközi összehasonlítások, amelyek a közép-európai hatalmak jogi és gazdasági közeledé-

sének terve alkalmából készültek, nem voltak kellemesek Magyarország kormányzatára nézve. A gyermekmunkával és a női munkával űzött visszaéléseknek csaknem teljes szabadsága a magyar szociálpolitikát mélyen a német és az osztrák nivó alá süllyesztik. Vagy hogy egy másik, a kereskedelmi miniszter által fölvetett szociálpolitikai témát említsünk meg: a magántisztviselők és kereskedelmi alkalmazottak viszonyait az osztrák és a német törvényhozás szociálpolitikai szellemben szabályozta. Nálunk ezen a téren 1875 óta nem történt semmi. Mert az 1884-es ipartörvény nem nyújt a magánalkalmazottak részére lényegesen több védelmet, mint a csaknem félszázad előtt készült kereskedelmi törvény.

Az ígért szociálpolitikai alkotások szociálpolitikánk épületének néhány kirívó fogyatékoságát nyilván eltüntetnék. De bármily örömmel is üdvözlünk minden haladást a szociálpolitikai pangás szomorú korszakával szemben, hangsúlyoznunk kell, hogy a mi rendkívül hátramaradott szociálpolitikánkon csak minden részletre kiható, integrális szociális reform segít. Ha az ígért szociálpolitikai alkotásokat nem követi nyomon egész szociális politikánk, mondhatnók: egész politikai életünk alapvető átalakulása, akkor, ha az ígéretekből igazi törvény is válik, nem lesz a törvényekből eleven gyakorlat.

Vizsgáljuk például ebből a szempontból a gyermek- és női munka kérdését szabályozó törvényt. Ha a gyermekmunka szabályozását nem kíséri nyomon közoktatási törvényeinknek vagy legalább is — ami a törvények hozásánál fontosabb — oktatási törvényeink végrehajtásának reformja, akkor a gyermekmunka tilalma részben nem vihető keresztül, részben nem éri el a célba vett eredményt. De mit ér a mai iparfelügyelet, a szociálpolitikai törvények mai végrehajtása mellett a gyermekmunka tilalma? Mit ér ez a tilalom akkor, amikor köztudomású tény, hogy a mai silány gyermekvédelemi intézkedések is csak papiroson vannak. *Iparfelügyeleti reform nélkül a munkásvédelem reformja nem a magyar élet, hanem a külföldi szociálpolitikai folyóiratok számára készül.* S végül az iparfelügyelet felügyelője, minden munkásvédelem leghatásosabb ellenőrzője: a szakszervezet. A szakszervezetek jogának biztosítása a legfontosabb szociális reform. S ezért a háború alatt a német munkásság legelső sorban a szakszervezetek jogállásának biztosítására fordítja némileg megnövekedett szociálpolitikai hatalmát. A német egyesületi törvény reformja, az ipartörvény 153. szakaszának, a sztrájkszabadságot korlátozó intézkedéseknek eltörlése a német háborús szociálpolitika eddig legfontosabb alkotásai. *Szakszervezeti szabadság, ez a magyar szociálpolitikai haladásnak is az alfája.*

De bármily siralmas is legyen a mi ipari szociálpolitikánk, meg kell állapítanunk, hogy a mezőgazdaságnak, a bányák és kohók munkásainak szociálpolitikája még a magyar ipari szociálpolitika szintjét sem éri el. Szociálpolitikai reform nálunk nem lehet csak az ipari szociálpolitikára kiterjedő. Gondoljunk például a munkásbiztosítás reformjára. A mezőgazdasági cselédpénztár, a bányatársládák mellett a mi országunkban nem lehet szó igazi szociális biztosításról. És még kevésbé igazi népegészségügyről, valódi anya- és csecsemővédelemről. Szükséges dolog az ipari bíróság, de éppoly szükséges a szolgabírói igazságszolgáltatás megszüntetése a mezőgazdaság munkásaira nézve. Kellenek munkáskamarák, de azokban szólalhasson meg a magyar föld munkása is, akinek eddig szociálpolitikai kérdésekben igazán nem volt szava.

A háború befejezte igen nagy követeléssel lép fel szociálpolitikánkkal szemben. Nem szabad feledni, hogy ennek a szociálpolitikának nemcsak az állam igényét kell kielégíteni, amely egészséges munkaerőt és katonát kíván. Hanem a visszatérő állampolgárok igényeit is, akik emberek akarnak lenni és az államtól emberi mivoltuk elismerését sürgetik. S emberi mivoltuk elismerése alig nyilvánulhat meg másban, mint a fejlődött erkölcs amaz elvének megvalósításában, hogy az ember nem lehet tisztára embertársának eszköze. Ez az elv pedig másképp nem érhető el, csak igazi szociális reformok útján.

A kartellek és a polgári törvénykönyv javaslata.

Írta: **Dr. Baumgarten Nándor** közigazgatási bíró, egyetemi rk. tanár.

A Munkásügyi Szemle sorozatos cikkekben bírálat alá vette a polgári törvénykönyv javaslatát és különösen azokat a szociális vonatkozásokat, amelyeknek érvényesülését a javaslattal szemben kívánatosnak tartjuk.

A nekem kiosztott *kartell*-kérdés teljes és kielégítő megoldását nem is várhattuk a polgári törvénykönyvtől. E célra külön kartelltörvényre van szükség, amelyre vonatkozólag részletes javaslataimat már évekkel ezelőtt másutt kifejtettem. Ezekkel ehelyütt foglalkozni nem kívánok. Habár azonban a polgári törvénykönyvnek nem kell különleges szabályokat tartalmaznia a kartellekre vonatkozólag, mégis kívánatos volna, hogy legalább azokat az általános alapvető elveket kodifikálja, amelyek a különleges törvényeknek is útmutatást adjanak. Emellett — amennyiben a kartelltörvény még hosszabb ideig késnék — kívánatos volna, hogy a kartelljog alapjait polgári törvénykönyvünk is tartalmazza. Ezért éppenséggel nem helyeselhető, hogy a polgári törvénykönyv javaslata a kartellkérdést nem méltatta kellő figyelemre, és sem az egyesületi jog szabályozásánál, sem pedig a társasági jog körvonalozása alkalmával a kartellekre egyáltalán nem volt tekintettel. Jellemző, hogy a Tervezet öt vaskos kötetre terjedő indokolásában a kartellekről egyáltalában nem történt említés. Csak a Javaslát Indokolása foglalkozik ezzel először (III. melléklet a 886. sz. irományhoz, 17. l.) és kijelenti, hogy »a 747. §. ide vonatkozó szabálya lehetővé fogja tenni a bíróságoknak, hogy a kartellek és trustök elfajulásával szemben megfelelő repressziót gyakorolhassanak«. Még kevésbé találunk magában a Javaslátban közvetlenül a kartellre vonatkozó rendelkezéseket.¹⁾

Csakis a Javaslát általános intézkedései közt jelölhetünk meg olyanokat, amelyek a kartellekre esetleg alkalmazhatók. Ebből a szempontból mindenképp a Javaslát B. Sz.²⁾ 749. §-ára kell utalnunk, amely szerint »az erkölcstelen vagy a közrendbe ütköző szerződés semmis«. Azzal, hogy a kartellszerződés megkötése e szakasz alá nem vonható, már eddigi joggyakorlatunk alapján tisztába jutottunk. Legfeljebb arról lehetne szó, hogy egyik-másik kartellszerződés az azt kísérő mellékkörülmények vagy az abban nyilvánuló, a közrendet károsító célzat folytán minősíthető-e ilyennek.

¹⁾ L. Baumgarten—Meszlény: Kartellek és trustök, 1906.

²⁾ B. Sz. = bizottsági szöveg.

A Kúria alapvető határozatai a 336/1911. és 419/1912. sz. ítéletek, melyek szerint nem *minden* áremeléssel járó kartell ütközik a jó erkölcsökre, hanem csak az, amely az árakat a közönség kizsákmányolása végett hajtja fel. Itt is meg kell különböztetni a közgazdaságra hasznos kartelleket a kartellek fattyúhajtásaitól és elfajulásaitól. Joggyakorlatunk tanulságait vonta le tehát a 749. §., amidőn általában az »erkölcstelen«¹⁾ és a közrendbe ütköző szerződést mondotta semmissnek.

E semmisség hatását a Javaslat részletesen nem írja körül, 833. §-ában, azonban azt a szabályt tartalmazza, hogy az ily követelés biztosítására szolgáló bírság-követelés bírói úton nem érvényesíthető. E szabály egybevág a turpis causa következményeivel és azzal az egyébként sok szempontból kifogásolható elbánással, amellyel némely jogrendszer a kartelleket kezeli, amidőn az ily szerződésekből pusztán naturális obligációt állapít meg. Ez lényegileg annyit jelent, hogy az ily szerződésekből eredő kötelezettségnek betartására bírói úton senki sem kényszeríthető. Nem tarthatjuk ezt a szabályozást kielégítőnek, mert a kartell visszaéléseit egyáltalában nem korlátozza, a közönségnek védelmet nem nyújt és pusztán a kartell megkötő tagoknak ad módot arra, hogy elvállalt kötelezettségük teljesítése alól kibujhassanak. E megoldás nem korlátozza a kartell erkölcstelen működését, ellenben módot ad a kartell megkötő egyéneknek, hogy szerződési kötelezettségük alól erre hivatkozással kibujjanak, más szóval, hogy az »erkölcstelenségre« hivatkozva — újabb erkölcstelenségbe essenek.

A 749. §-ra vonatkozólag a bizottsági jelentés kapcsán (l. 141.) rá kell mutatnunk még arra, hogy ez a semmisség csak a sértett fél érdekét kívánja védeni s ezért ez nem abszolút, hanem relatív semmisség. Addig tehát, amíg a sértett fél a szerződést nem kívánja megtámadni, a sérelmet okozó és harmadik személyek sem hivatkozhatnak a semmisségre (B. Sz. 1517. §. Jelentés 206. l.).

Különös fontossággal bír a B. Sz. 750. §-a: ennek második bekezdése szerint semmis az a szerződés, amely által az egyik fél a másik tapasztalatlanságát, könnyelműségét, függő vagy megszorult helyzetét kihasználja és ezzel kapcsolatban aránytalan nyereséget köt ki. E szakasz nem egyéb, mint a Tervezet 957. u. n. *uzsoraszakasa*, amely a Javaslatból kimaradt, a B. Sz.-ben azonban más körülírással ismét vizionlájuk.

Azt kell vizsgálnunk, hogy e szakasz a kartell megtámadására mily irányban alkalmas. Szó lehet ugyanis először arról, *hogy a kartellszerződést a tagok támadják meg*, másrészt a kartell ügködése által érdekeikben megtámadott egyének.

Az előbbi szempontból csak kivételes esetekben fogunk a függő vagy megszorult helyzetre hivatkozhatni, amidőn a kartellszerződés úgy alakul ki, hogy egyes, a kartell által a versenyharc folytán elnyomott kisebb vállalatok fentartásuk megóvására kénytelenek a kartellbe belépni. De még ritkábban lehet szó az aránytalan nyereségről, mert a kartellszerződés maga nem szokott biztosítani egyes tagjainak a többi hátrányára aránytalan előnyöket, hanem az ármegállapítást és a kontingens felosztását rendszerint központi szervezetre bizza. A kartelltag tehát inkább a polgári törvénykönyv javaslatának B. Sz. 1426. §-ára hivatkozhatik, amely szerint határozott időre kötött társasági szerződést *nyomás okból idő előtt is fel*

¹⁾ A Tervezet szűkebb meghatározást használt, midőn erkölcstelen *tartalmú* szerződést említett.

lehet mondani. Ilyen nyomós oknak tekinthető, ha a kartell egyik-másik tagja a társasági viszonyokból eredő kötelezettségét szándékosan vagy súlyos gondatlanságból megsérti, avagy a kartell központi szervezete a neki biztosított hatalommal a tagok rovására visszaél. A B. Sz. 750. §. tényálladékának körülírása ellenben a kartell által károsított fogyasztók részére a kartellszerződés megtámadására két szempontból is kellő alapot nyújt. A »függő vagy megszorult helyzet« a kartell árszabása által sértett közönségnél lesz megállapítható, az »aránytalan nyereség« pedig a kartell üzleti nyereségében mutatkozhatik. Persze, ez sem jelenti azt, hogy a kartellszerződés önmagában e szakasz alá vonható, hanem csak annyit, hogy a monopolit teremtő és az árakat aránytalanul emelő kartellel szemben, amelyek nélkülözhetetlen fogyasztási cikkekre vonatkoznak, hathatósan alkalmazható lenne. Itt is, persze, a monopolisztikus kihasználás és az aránytalan áremelés, nem pedig a kartell formája a döntő.

Az aránytalan nyereség megállapítása csakis bírói döntés alapján lesz lehetséges és lényegileg annak megállapításában áll, vajjon a kartell olyan árakat szab-e, amelyeket az objektív gazdasági helyzet indokol, vagy pedig lényegesen túllépi-e ezt.

Hiányos azonban a semmisségnek olyatén szabályozása, amely szerint mindegyik fél köteles visszaszolgáltatni azt, amit a szerződés folytán a másiktól kapott. Ezen nem enyhít a B. Sz. új 1519. §-a sem, amely szerint a vétlen fél visszatérítési kötelezettségének teljesítésére méltányosság szerint halasztást vehet igénybe, mert ha a kartell által kizsákmányolt harmadik személy csakis a reá nézve szükséges árú visszaadásával támadhatja meg a megkötött szerződést, úgy ezzel kellő védelméről gondoskodás nem történt. A helyes megoldás itt csak az lehetne, hogy a szerződés a *justum pretium* mellett fentartassék, vagyis az aránytalan nyereség visszatérítése mellett a sértett fél a szerződés fentartását is követelhesse.

A háborús jogalkotásban az ily célú jogszabályozásra is van példa, habár félreértésekre is adott okot.

Így az 1914. évi L. t.-c. 1. §-a azt rendeli, hogy *ármaximálás esetén a vevő a fizetett többletárát visszakövetelheti*. Nem intézkedik azonban kifejezetten arról, hogy a teljesítés iránti kereset ezáltal mily változást szenved. A Kúria VII. és VIII. tanácsa itt ellentétes álláspontra helyezkedett. A VIII. tanács arra az eredményre jutott, hogy a maximális árat meghaladó vételár kikötése esetén a szerződés semmis: az eladó nem követelheti a magasabb vételárat és a vevő sem követelheti az árú szállítását, sőt még az esetleg adott előlegeket sem követelheti vissza. Ezzel szemben a VII. tanács a törvény célzatának úgy szerzett érvényt, hogy csakis a maximális árat meghaladó ár kikötésére vonatkozólag tekinti a szerződést hatálytalannak, más szóval: a vevő követelheti és az eladó köteles a maximális áron szállítani az árút.

Nyilvánvaló, hogy csakis ez a megoldás óvhatja meg a túl magas vételár kikötésével szemben a fogyasztó érdekét és csakis ez felel meg a törvény ama szándékának, hogy a vevő az árút a maximális árért megkapja. A Kúria újabb joggyakorlata is ily arányban fejlődött.

E megoldás megfelel a 3.678/1917. sz. ú. n. *lánczkereskedelmi rendelet* 28. §. 2. bekezdésének is, amely szerint a vevő ily esetben a vételár leszállítását is követelheti.

E szabályozás tanulságát a kartellokozta aránytalan áremeléssel szemben is alkalmaznunk kell és jogot kell adnunk a fogyasztónak arra, hogy akár a szerződés teljesítése előtt, de akár a teljesítés után is »az aránytalanul magas ár« helyett a megfelelő ár ellenében követelhesse, illetőleg megtarthassa az árút.

Persze amilyen egyszerű ez a hatóság által számszerűleg megállapított maximális árral szemben, oly nehéz és ingadozó annak a megállapítása, vajjon a kartell *megfelelő* vagy pedig aránytalan magas árat számított-e.

Végül utalnunk kell a B. Sz. 1461. §-ára, amelynek alapján a közvetett érdeksérelem kártérítésre kötelez és ugyanez a köteletség terheli azt, aki a jó erkölcsökbe ütköző módon másnak szándékosan kárt okoz. Nagyon kérdéses azonban, hogy ezt a szakaszt a bíróság az árakat megállapító kartellel szemben is alkalmazná-e, avagy pedig a joggal való visszaélés megállapítása útján nyújtana-e az adott esetben védelmet.

A polgári törvénykönyv javaslatának keretén kívül esik a kartellkérdés részletes szabályozása. Elég, ha a javaslat a megtámadást illetőleg részleges hatálytalanság ez alapelveit magában foglalja és a már régóta sürgetett kartelltörvény feladata, hogy e kérdés közelebbi részleteit megjelölje. A már idézett munkánkban azt indítványoztuk, hogy megfelelően szervezett szakbíróságnak kell megállapítania azt, vajjon valamely kartell a rendes üzleti tevékenységet feltűnően és aránytalan mértékben meghaladó nyereséget szerzett-e. Akkoriban több bírálónk e megoldás gyakorlati keresztülvihetőségét kétségbe vonta és aggályok merültek fel, vajjon helyes-e a bíróságot ily feladat elé állítani.

A háborús törvényhozás folytán e kételyek is immár meghaladtaknak látszanak. Amidőn szigorú szabadságvesztések kiszabásánál a büntetőbíróra, sőt első fokban a rendőrségre bíztuk annak a megállapítását, vajjon a szokásos árat az eladó túllépte-e és amidőn Németország és Ausztria az árdrágítók elleni küzdelmet kizárólag az aránytalan nyereség ingatag körülírására alapította, immár nem lesz szokatlan és nem fog leküzdhetetlen nehézségekbe ütközni, ha egy megfelelően szervezett szakbíróság lesz e kérdés eldöntésére hivatva. E szakbíróságban mint ülnök egyrészt a megfelelő szakértelemmel bíró kereskedő vagy iparos, másrészt a fogyasztó is résztvehetne; a közérdeket egy külön e célra kirendelendő kartellügyész, illetőleg *a kartellek ellenőrzésére szervezendő hivatal* kiküldötte képviselné. A határozat ellen egyfokú jogorvoslatnak volna helye a kúriához vagy a közigazgatási bírósághoz. E külön bíróság hatásköre mindenekelőtt arra terjedjen ki, vajjon a kartell árai sértették-e a közérdeket vagy a panaszos jogos magánérdekét. Igenlő esetben a bíróság a kartell felelős tagjait az okozott költségben marasztalná és kártérítésre is kötelezheti. Ha pedig a kartell ármegállapításai uzsorás jellegűek, illetőleg meghaladják azt a határt, amelynél az árszabás feltűnő aránytalansága kezdődik, a kartell által a jogos nyereséget meghaladó összeg visszafizetendő részben a jelentkező érdekelteknek, részben az államkincstárnak, amely az így befolyt összegeket a fogyasztók javára fordíthatja.

Magától értetődik, hogy az itt érintett kérdésnek a polgári törvénykönyvvel összefüggő vonatkozása nem meríti ki a kartelltörvényhozás sokoldalú feladatait és eszközeit. Hogy csak a legfontosabbakat említsük: *központi hivatal* kell szervezni, amely a kartellek ügyét állandóan figye-

lemmel kísérelje, meg kell valósítani a kartellnyilvánosságot az egész vonalon és az esetleges visszaélések büntetőjogi represszióját, amelynél igen nagy összegű pénzbüntetések is alkalmazandók.

A kartellkérdés e törvényhozási szabályozását kiegészíti a *tisztességtelen verseny* elleni küzdelem. Tisztába kell jönnünk azzal is, hogy a kartell megfelelő szabályozása elsősorban nem jogi, hanem gazdaságpolitikai kérdés, amely a megfelelő vámpolitikával függ össze. A háború utáni gazdasági helyzetben az állam könnyen érvényesíthet nagyobb befolyást a termelés irányítására, mint a háború előtti korszakban. Ha az ú. n. központok az átmeneti időben fenmaradnának, úgy az államnak gondoskodnia kell, hogy ezeknek ellenőrzése és irányítása az eddiginél jóval hatályosabb és eredményesebb legyen. Ha pedig a háborúban alakult központok feloszlanak és helyüket újból a kartellek foglalják el, az átmeneti gazdaság feladata ezeknek működését a kellő korlátok közé szorítani és velük szemben a fogyasztóközönség érdekét is megóvni.

E célra törekszik kormányunk is a *kényszerkartellek* létesítésével, amelyeknek jogi szervezése, ellenőrzése és irányítása sürgős törvényhozási feladat.

A szociálpolitika költségei.

Irta: **Dr. Pikler J. Gyula,**

a fővárosi statisztikai hivatal aligazgatója.

1. Az áthárulás problémája.

Aki nincsen teljesen tisztában avval a — lényegében különben nagyon egyszerű és tudományosan régen tisztázott — kérdéssel, hogy adók, közterhek és előállítási költségek miért és hogyan hárulnak át a fogyasztóra, annak nem is lehet helyes betekintése semmilyen közgazdasági vonatkozású szociálpolitikai kérdésbe és így a szociálbiztosítások általános és elvi kérdésének mélyébe sem. De amilyen egyszerű és átlátszó az áthárulás kérdése, mégis teljes joggal lehet mondani, hogy úgy a közgazdasági és szociálpolitikai irodalomban, mint minden osztály és tábor gyakorlati politikusainál (kormányzóknál éppúgy, mint kormányzottaknál) a legprimitívabb és legnaivabb tévedéseket találjuk elterjedve e kérdés tekintetében.

A szociálpolitika terén ennek a tévedésnek nagyjelentőségű kihatásai vannak. A tévedés arra vezet, hogy a szociálpolitikai javaslatok abszolúte nem számolnak a költségek áthárulásával ott, ahol számolni kellene vele, viszont elhanyagolnak olyan forrásokat, amelyeknél az áthárulás ki van zárva és amelyekben ennél fogva szociális intézkedések, pl. a szociálbiztosítások költségeinek a fedezését keresni kellene.

Ki fizeti az általánosan szokásos rendszer mellett végeredményben a népjóléti, szociálpolitikai és szociálbiztosítási intézmények költségeit? Mi az, ami a munkabér belső értékét lesilányító drágaság (és gyakran abszolúte is csökkent munkabér) alakjában is visszahárul a támogatottakra és mi az, ami nem hárulhatna így át? Honnan fedezendő tehát a népjóléti intézmények (különösen a szociálbiztosítások) költségei és honnan nem szabad azokat fedezni? E kérdés tisztázása nélkül nem ítélni meg helyesen, vajjon valamely népjóléti intézkedés csak névleg, csak látszatra és átmenetileg népjóléti, vagy tényleg, állandóan és radikálisan az-e. E kérdésre keressük a választ a következőkben.

2. Földértékadó és kereseti és fogyasztási adók.

Az áthárulásnak, vagyis az életszükségleti cikkek következményes drágulásának a döntő jelentőségű kérdését úgy a külföldön, mint nálunk egy újfajta köztehernek a létesítése hozta újra előtérbe. Ez a közteher a természeti adottságoknak (telek, föld, bányá, erdő, víz stb.) érték szerinti megadóztatása (tekintet nélkül a kihasználás mértékére és módjára), amely közteher eddig sehol sincsen oly teljes tisztaságban és az elvet elhomályosító és felborító bonyolítások nélkül úgy megvalósítva, mint éppen nálunk Magyarországon, egyelőre itt is csak két helyen, Aradon és Budapesten, az e városokban nemrég létesített, úgy a beépített, mint a beépítetlen telkekre, valamint a város külső részeiben fekvő területekre, a városi »földek«-re is vonatkozó, általános telekértékadó formájában.¹⁾ Mielőtt magára az áthárulás kérdésére térnénk, röviden jellegeznünk kell tehát ennek az elvben új adónak a szociálpolitikai, népjóléti tendenciáját és jelentőségét.

A földértékadó a népesség szaporodása és kulturális haladása által létrejövő, tehát úgy a földtulajdonos, mint tulajdona (a föld) részéről teljesen megszolgáltatlan földértékemelkedésnek (a klasszikus nemzetgazdaságtan »unearned increment«-jének, »unverdienter Wertzuwachs«) folytatólagos és átlagos megadóztatására szolgál.²⁾ Az adó tehát nem várja ki a tulajdonossal együtt az értékemelkedés tényleges beállását (nem spekulál együtt a tulajdonossal), hanem magát ezt az értékemelkedési lehetőséget adóztatja meg, a tulajdonosra bízva, hogy a földet mindig mindenkor értéke szerint használva fel, kitermelje belőle a társadalomdata mindenkor értékek megfelelő járadékot a társadalom számára, vagy átengedje helyét olyannak, aki erre kész és képes és aki a mindenkor értéket mindenkor kész munkában, de legalább is adóban honorálni. Az adó tehát nehezíti a renyheséget, a spekulálást és a természetnél fogva monopolisztikus föld árának magas tartását, amennyiben mindezeknek eddigi kényelmességét és költségmentességét megszünteti.³⁾ A földértékadó hatása tehát általában föbbtermeléses irányú. A vidéki és városi földet, amelyek végeredményben minden emberi termelés forrásai, eszközei vagy helyei, kellő rendeltetésükre tereli, ill. hozzáférhetővé teszi őket a termelésre kész munkának és tőkének azáltal, hogy a tulajdonost a kellő tevékenység irányába vagy pedig,

¹⁾ Ujabban Debrecen fogadta el általánosságban a telekértékadót; a részletek tárgyalása öszre halasztatott. Számos más magyar vidéki városban előkészítésben van az adó. Államivá tétel, ill. kiterjesztése minden földre, tehát a tisztán mezőgazdaságiakra is ugyanazon elvi és gyakorlati szempontok alá esik, mint a városi telekértékadó; hiszen a fővárosban is egy része a területnek kertészeti ill. mezőgazdasági művelés alá való föld, még inkább áll ez Aradra és még nagyobb mértékben Debrecenre nézve, ahol szintén a város egész területe esik majd a telekértékadó alá, tehát a legkülsőbb is. Az adó államivá tételének a módja az, hogy a köztudomás szerinti intézményesen korrupt kataszteri földadó alakíttassék át piaci érték szerinti adóvá, az értéket minden birtoktestnél holdankénti egységárban állapítva meg, két-háromévenként revideálva és a megállapítás eredményét könnyen hozzáférhetőleg nyilvánosságra hozva.

²⁾ A földértékemelkedés és földérték nemcsak személyi, hanem tárgyi tekintetben is megszolgáltatlan természetű. Éles különbség áll fenn tehát a tőkekamattal szemben. A tőke ugyanis csak annyiban nyújt kamatot, amennyiben beállítható és amennyiben tényleg beállítatik a termelés szolgálatába, amennyiben tehát részt vesz a termelésben, míg a föld értékessé válása és értékemelkedése a társadalom számbeli és kulturális haladásával a parlagon fekvő földnél éppen olyan mértékben áll be, mint a jól felhasználnál. A tőkekamat tehát legfeljebb a tulajdonosnak, de semmi esetre nem a tulajdonnak a megszolgáltatlan jövedelme, míg a földértékemelkedés megszolgáltatlan jövedelme kétségtelenül mind a kettőnek. A föld csak visszatükrözteti (abszolút nélkülözhetlenségénél és szaporíthatlanságánál fogva) megnövekedett árában a társadalom által elért magasabb kulturális fokot és a társadalomnak ennél fogva magasabb szolgáltatási képességét, amelyet (mint az életnek abszolút nélkülözhetlen és szaporíthatlan előfeltétele) lefölöz. Ez a visszatükröztetési és lefölözési képesség ez, ami a föld- és telekpiacra adás-vétel tárgyát képezi és amit a földértékadó a közteherviselésbe bevon. A tőke maga nem is növekedik, sőt idővel csökken értékben. Tudjuk, hogy a tőke kamatlába a kulturális haladással — az evvel együtt bőségesen keletkező konkurrens tőke folytán — leszálló tendenciájú. A földtulajdon monopolisztikus helyzete tehát sokkal hatalmasabb, mint a tőketulajdoné, abszolút, míg ezé csak feltételes, ami megfelel annak, hogy a föld (a természeti adottságok) nem emberi termékek, abszolút nélkülözhetlenek és termelhetlenek, míg a tőke emberi munkatermék és további mennyiségben is termelhető lévén, annak jelenlegi állaga nem *abszolút* nélkülözhetlen.

³⁾ Amiket itt mondunk, azok természetesen nem egyformán állnak minden földértékadóra, az alacsonyra nem éppúgy, mint a magasabbra, hanem annál nagyobb mértékben állnak, mennél magasabb az adó.

ha ilyen tevékenységre egyénileg vagy viszonyainál fogva nem képes, abba az irányba tereli, hogy helyét átadja másnak, aki a kellő és folytonos termelésre kész és képes. De feltéve is, hogy a tulajdonosokat egy kisebb vagy nagyobb, az érték szerint kivetett adózás nem készíti (különösen, ha nem elég magas az adó) sem kellő, ill. fokozott termelésre, sem arra, hogy átadják helyüket másoknak (ami természetesen az értékemelkedési spekulálás időbeli megrövidítését és a spekulatív földár mérséklését jelentené), hanem hogy ezek egyszerűen fizetik a reájuk nézve nem súlyos adót¹⁾ és tovább is megmaradnak renyhességük és magas, spekulatív árköveteléseik mellett, még ebben az esetben is meg van az érték szerinti adózásnak többtermeléses hatása, mert *kárt* a föld érték szerinti megadóztatása semmiesetre nem okozhat (semmiesetre nem *könnyítheti* a renyhességet és a spekulációt), ellenben az általa létrejövő közpénztári bevétel lehetővé teszi más, a termelési vállalkozást és a fogyasztást nehezítő (kereseti és fogyasztási) adók emelésének vagy új ilyen adók létesítésének az elkerülését, sőt meglévő ilyen adóknak a leszállítását is, mint ahogy pl. Budapesten a telekértékadóval kapcsolatban leszállított a házépítést érzékenyen nehezítő házbérfillér a felére (3⁰/₀-ról 1¹/₂⁰/₀-ra) vagy mint ahogy Debrecenben a telekértékadóval kapcsolatban a pótdónak nagyon jelentékeny leszállítása tervezetik. Már pedig a termelésre vagy a fogyasztásra nehezítő adók kivétel nélkül akadályai és nehezékei a termelésnek és fogyasztásnak. Kivétel nélkül termeléscsökkentő tényezők, elkerülésük vagy leszállításuk tehát szintén többtermeléses hatású. További ellentét földértékadó és termelési ill. fogyasztási adók között az, hogy a földértékadó természetesen nemcsak közvetlen fogyasztási cikkeknek, hanem idővel tőkének is fokozottabb termelését eredményezi és így egyrészt a termelést tovább emeli, másrészt a tőke monopolisztikus hatalmát leszállítja, míg a többi adók a termelés csökkentésével ellenkezőleg nemcsak a közvetlen fogyasztási cikkeknek, hanem következményesen a tőkének is kisebb mennyiségére vezetnek, ami egyrészt tovább csökkenti a termelést, másrészt erősebb monopolisztikus hatalmat ad a meglévő és megmaradó kevesebb mennyiségű tőkének.²⁾ Kétségtelen, hogy — mint W. Churchill kereskedelmi miniszter korábban is mondja egy beszédében — a földmonopolium a szülőanyja az összes többi monopoliumoknak és így a tőke monopoliumnak is és hogy a tőke tevékenységére kivetett adózás erősíti éppen az azt kibíró nagytőkének a monopolisztikus hatalmát, lesilányítva — és ez az, ami bennünket itt főképen érdekel — egyúttal a termelést és következményesen a népesség legnagyobb részének a fogyasztását is.

Mit jelent ugyanis a munkára és a munkásra nézve az egyrészt a föld érték szerinti megadóztatása, másrészt a termelést és fogyasztást sújtó adók leszállítása által beálló többtermelés és mit viszont az egyrészt a renyhesség, tétlenség és gyakran tudatos spekulációnak a szabadon hagyása, másrészt a termelésnek adókkal való üldözése által beálló termeléscsökkentés? Az első jelenti úgy a munkaalkalmaknak, mint a termékeknek a nagyobb bőségét és így a munkabérnek az emelkedését (úgy abszolút nagyságban, mint — a termékek megfelelő olcsóbbodása által — belső vásárló képességben), a második ennek az ellenkezőjét, vagyis úgy a munkaalkalmaknak, mint a termékeknek a kevesbedését és így a munkabér csökkenését úgy abszolút nagyságban mint belső értékben (vásárlóképességben).

¹⁾ Egészen magas földértékadónál, mint pl. a kiaoutschoui 60%-os földértékadónál, amely természetesen mindig követi az értéket, egyszerűen nincs a tulajdonosra nézve magángazdasági szempontból semmi értelme az ilyen csökönnyösségnek, ha csak arra nem számít a tulajdonos, hogy miadig megfelelően magasabb árat kér a földért és termékeiért, vagyis *áthárítja* az adót. De éppen az áthárításnak ebben az esetben való lehetetlenségét ill. az e lehetőség körüli tévedéseket fogjuk tárgyalni a következő kifejtésekben.

²⁾ Ez annyira áll, hogy Amerikában meg lehetett állapítani, hogy nagy vállalatok nem sajnálták óriási parlamenti veszteségeket annak megakadályozására, hogy az általuk termelt cikkekre kivetett adók *ne* szállíttassanak le. (L. Henry George: *„Social Problems“*.)

Világos ebből, hogy melyik az a forrás, (kereseti és fogyasztási adók), amelyből szociálpolitikai és szociálbiztosítási intézmények költségeit nem szabad meríteni, nehogy több kárt csináljunk, mint hasznot¹⁾, viszont melyik az a forrás (a földnek a kihasználásra való tekintet nélkül, piaci értéke szerinti megadóztatása), amely a többtermelés és a népjólét érdekében okvetlenül igénybe veendő az úgy a munkát, mint a fogyasztást nyomó kereseti és fogyasztási adók helyettesítése, valamint ezenfelül szociálpolitikai és szociálbiztosítási intézmények költségeinek fedezése céljából. A jelenlegi szociálbiztosítási intézményeknél ennek az ellenkezője történik és a létesíttetni kívánt új ilyen intézmények költségeinek fedezése ugyanazon a rossz, a munkára nézve közvetve és észrevétlenül több kárt, mint hasznot, több terhet, mint könnyítést jelentő módon kívánatlik a szociálpolitikuskok és terveztek a kormányzatok részéről megvalósíttatni.

3. A szociálbiztosítások jelenlegi költségfedezete.

A szociálbiztosítások, úgy a meglevők (betegség, baleset elleni), mint a létesíttetni kívánt újabbak (aggkori, rokkantsági, munkarékültség elleni, anyasági) költségeinek fedezése jelenleg három helyről kerül ki. De mind a három hely és költségforrás olyan természetű, hogy a költségek feltétlen biztossággal visszahárulnak teljes egészükben (sőt részben még költséggel, kamattal és profitrátával is tetézve) magára a felsegélyeztetni szánt munkára.

A szociálbiztosítások költségfedezetének e három forrása ugyanis a következő: I. magának a kedvezményezendő munkásnak a hozzájárulása, II. a munkaadó hozzájárulása és III. az állami hozzájárulás.

I. Az említett hányadok elsejét, azaz magának a biztosítandó munkás hozzájárulását illetőleg nem kell a visszahárulást bizonyítani. Ezt a költséget egyenesen maga a munkás viseli, vagyis ennyivel kevesbedik meg munkabére, azaz ennyivel nehezedik meg egy jövőbeli javulás céljából jelenlegi élete, amely pedig köztudomás szerint és a szociálbiztosítások, a munkaadótól szedendő hozzájárulás és az állam által nyújtandó hozzájárulás elismert szükségességének bizonyítéka szerint — oly nehéz, hogy könnyítésre szorul, nem hogy nehezítést bírna el, bármily jövőbeli ellenértékek kedvéért sem.²⁾ A munkának amúgy is alacsony és elégtelen életstandardja tehát pro momento ennyivel is alacsonyabbra süllyed.

II. A második hányadot a munkaadó hozzájárulása szolgáltatja. Kétségtelen azonban, hogy ennyivel szaporodik a munkaadó üzleti regijeje és ennyivel növekedik az általa termelt életszükségleti cikkek előállítási költsége. Egy cikknek az előállítási költsége pedig közvetlen összefüggésben van az illető cikknek a piaci árával és pedig a következő közismert módon. Az új vagy megnövekedett munkaadói szociálbiztosítási hozzájárulás mint előállítási költség-többlet újabb kerékkötője a vállalkozásnak, nehezítője a termelésnek. Új vállalkozások tehát ennyivel nehezebben keletkeznek. Már pedig a vállalkozás könnyebb szaporodhatása és szaporodása egyrészt több munkaalkalmat (annyit-amennyit) jelentene, evvel a munkaadók erősebb kon-

¹⁾ Az adóban kivetett összegek kamattal és profitrátával növelve háríttatnak át a munkára, úgy, hogy a közpénztár kevesebbet kap, mint amennyit a munkának utólag és a másik oldalon visszafizet.

²⁾ Fejtegetéseink természetesen nem a momentán és muló háborús helyzetre vonatkoznak. Nem is megyünk tehát bele annak a kutatásába, vajjon a jelenlegi, szokatlanul magas munkabéreket ellensúlyozza-e és mennyire a pénz vásárlóképességének csökkenése, tehát az abszolte véve magas munkabérnek csökkent belső értéke. A szociálbiztosítások kérdése kétségtelenül nem háborús kérdés, hanem égető kérdése volt már a békebeli időnek is és égető kérdése lesz ismét a jövő békebeli időnek, amikor a mulóan magas munkabérek ismét letűnnek a munkaerők fokozott kínálata folytán.

kurrálását a munkaerőkért, tehát magasabb munkabért, másrészt több terméket, (annyit-amennyit), tehát a cikkeknek ennyivel való olcsóbbodását is és így a nagyobb munkabérnek egyúttal nagyobb belső értékét és vásárlóképességét is. De nemcsak új vállalkozások keletkezése nehezítették így meg (annyira-amennyire, de mindenesetre megnehezítették), hanem az új vagy megnövekedett munkaadói hozzájárulás által fokozott üzleti és termelési regie egyúttal megállását és vesztét jelenti a fennálló vállalkozások azon kisebb vagy nagyobb részének is, amely eddig is alig tudott a lábán állani és amelyet az új teher (mindenki, aki ismeri az üzleti életet, tud erre példát) végleg feldönt. Az így megakasztott és felborított vállalkozások száma lehet kisebb vagy nagyobb, aszerint amint az új teher kisebb vagy nagyobb méretű, de a hatása az új tehernek mindenesetre csak ilyen irányú lehet. A fokozott regie folytán megálló minden vállalkozás ismét egyrészt munkaalkalmak elesését, tehát munkanélküliek szaporodását és ennek folytán a munkabér csökkenését jelenti, másrészt az illető termékek kevesbedését és így a kevesbedett termékek drágulását, tehát a csökkentett munkabérnek egyúttal csökkent belső értékét és csökkent vásárlóképességét is. Amilyen kétségtelenek és világosak ezek az összefüggések, és amennyire alaptételei a közgazdaságtannak, annyira nincsenek meg a köztudatban, amely szociális célzattal, inkább kedélyi mint meggondolások alapon a munkaadó megterhelését kívánja, nem mérlegelve egy percig sem azt, vajjon nem lesznek-e ennek a módszernek olyan következményei, amelyek ugyanolyan terhesek vagy esetleg még sokkal terhesebbek az istápoltatni kívánt munkavevő, mint a sújtatni kívánt munkaadó rétegre és nem a helytelen irányban kerestetik-e az eléretni kívánt helyes cél. A módszer és irány, amelyet tárgyalunk, kétségtelenül helytelen, mert a vállalkozói regie e fokozása, amilyen mértékben nehezíti új vállalkozások keletkezését és a vállalkozások gyengébb részének a fennmaradását (már pedig más hatása nem lehet), ugyanolyan mértékben ad nagyobb erőt és monopolisztikusabb helyzetet a tőkeerősebb vállalkozásoknak, amelyek a munkaalkalmaknak e mesterséges csökkentése folytán egyrészt olcsóbban kaphatnak munkást, másrészt a konkurrens termelés csökkenése folytán magasabb eladási árakat érnek el, úgy hogy a tőkeerősebb vállalkozás bizonyos idő múlva és mindenesetre kikerülhetlen végeredményképen az olcsóbb munkabérekéből és a drágább eladási árakból, tehát közvetve a munkavevő, mint munkás és mint fogyasztó automatikus megterhelése által fedezi a fokozott szociálbiztosítási hozzájárulást nemcsak a régi profitnívó megtartásával, hanem annak az új költségekhez való hozzászámításával is.¹⁾

III. A szociálbiztosítások költségeinek harmadik része a szociálbiztosítások jelenlegi általános rendszerénél az állam hozzájárulásából kerül ki. Honnan veszi azonban az állam ezeket a költségeket? Valahonnan vennie kell őket és veszi az egyetlen forrásból, amely ma rendelkezésére áll: adókból. Az adók pedig a fennálló adórendszerben kizárólag kereseti és fogyasztási adók, vagyis olyan adók, amelyek mintegy büntetésképen a termelésre és a fogyasztásra vannak kivetve, sőt amelyeknek egyik óriási része: az elemi életszükségleti cikkekre kivetett fogyasztási adók, egyenesen a legszegényebbek által fizettetnek amúgy is silány életstandardjuk további lesilányításával, míg másik része a termelést és fogyasztást általában nehezítvén, a fent kifejtett módon, ugyanúgy tehát, mint az előállítási költség minden fokozása, előbb-utóbb áthárul a munkásságra megkeves-

¹⁾ Mindezekben természetesen nem egyéni rosszlelkűségről vagy ridegszívúségről van szó, hanem egy rendszer hibáiról és kényszerű gazdasági összefüggésekről. Nem azokat kell hibáztatni — mondja nagyon helyesen egy angol író — akik egy hibás rendszer előnyeit élvezik, hanem magát a hibás rendszert és hozzátehetjük, hogy nem azokat kell egyénekenként felségélyezni, akik egy hibás rendszer hátrányait szenvedik, hanem a hibás rendszert kell megjavítani, illetőleg elhagyni.

bedett munkaalkalmak, azaz csökkenő munkabérek és megkevesbedett termékek, azaz megnövekedett árak alakjában és pedig ismét anélkül, hogy az így sújtottaknak a legtávolabb sejtelmük volna az összefüggésekről és a pangás, illetve a drágaság okairól. »Kereseti és fogyasztási adórendszerünk« — mondja Pitt, a nagy angol államférfi — »kitűnő eszköz arra, eladóztatni az emberek szája előtt az utolsó falatot és leadóztatni testükről az utolsó rongyot, anélkül, hogy egy szóval is tiltakoznának és anélkül, hogy tudnák, hogy adót fizetnek. Csak a nehéz időkről (hard times), a drágaságról szokás ilyenkor panaszkodni; azt nem tudják az emberek, hogy a drágaságot mennyire az adók okozzák.«¹⁾ Egy másik angol mondás szerint ezek az adók jó eszközei annak: »to pluck the goose without making her crying« (megkoppasztani a ludat, anélkül, hogy gágogjon). Az adók áthárulásának útjáról részben ugyanaz áll, amit a jelen szakasz II. pontjában mondtunk az üzleti regie, illetőleg az előállítási költségek fokozásáról és ennek káros gazdasági következményeiről. Az adóknál ez a baj azonban még annyival fokozódik, hogy az adóknak a kivetési és behajtási és egyéb adminisztratív költségei is beszédendők az adókon kívül, hogy tehát a termelés ennyivel többlet nehezítették és ennyivel több viselendő áthárulás által végeredményben a munka és végeredményben a munkásság által. Hogy a kereseti és jövedelmi adók egy része progresszív és hogy a fogyasztási adók egy része a fényűzésre van kivetve, alig változtat valamit a dolgon. Egyrészt az állam jövedelmében és abszolút számban is az utóbbiak (a fényűzési adók) elenyésző csekély jelentőségűek és nem is lehetnek nagy jelentőségűek az államháztartásban, másrészt — ennek a kifejtése túlmessze vezetne — ezek nagy része is áthárul az alsóbb rétegekre; a termelésre kivetett progresszív adó pedig gazdasági hatásaiban és gazdasági kártevéseiben végeredményben, sajnos, teljesen azonos a termelésre kivetett minden más adóéival.²⁾

Nagy baj azonban, hogy, mint említettük, a köztudat ezeket az egyszerű összefüggéseket nem ismeri. A köztudat összetéveszti a kormányzatot az állammal. Azt hiszi, hogy amit »az állam« ad, hogy azt a kormányzat adja; a kormányzatot dicséri ilyenkor »áldozatkészségéért«. Nem tudja, hogy az állam nem a kormányzókból áll, hanem a kormányzottakból és hogy mikor »az állam« ad, hogy akkor nem a kormányzók adnak, hanem a kormányzottak és pedig adók alakjában adnak saját maguknak, de kevesebbet, mint amennyit saját maguktól elvettek, mert az adók beszedése és a szociális intézmények útján való kiosztása szintén óriási költségeket emészt fel. De a köztudat ezekről az elemi dolgokról nem lévén

¹⁾ A drágaság végső oka mindig a termelésnek valamely akadályozása és zavarása. *Békében* állandóan két ilyen akadály van a termelésnek. Az egyik az, hogy adóink, úgy kereseti, mint fogyasztási adóink a termelést nehezítik, míg minden termelés hevének és eszközének, a földnek és a természet kincseinek ki nem használása nem jár semmi hátránnyal a tulajdonosra nézve: aki tehát így a nem-termelésért még adómentességi jutalomban részesül, a másik az, hogy éppen e rendszer folytán a föld (és telek), minden emberi termelésnek e végső helye és forrása nem megfelelő kezekben lévén, nincsen kellő módon a termelés céljaira kihasználva. *Háborúban* a termelés maga a háború által van ezenkívül óriási módon megakasztva, minek következtében ilyenkor a drágaság átmenetileg egészen exorbitáns méreteket ölt.

²⁾ A nagy keresetek csökkentésének nem célravezető eszköze a súlyos megadóztatás, mert így — mint vázoltuk — csak megdrágítjuk az illető termelési ágban a termelést, a termelés egy részét elriasztjuk és kiöjlük, míg a megmaradt, legtökeesebb rész az ezáltal felszökkenő árakból fedezi — nyereséggel — az adót, amelyet tehát így végeredményben a fogyasztók fizetnek meg. Minden adó olyan, mint a tüzes vas, mindenki siet tovább adni, míg végre lejut a legszegényebb réteghez, amely nem adhatja lejobban senkinek. Ellenben célravezető út az adók *leszállítása* és ezzel a termelés megkönnyítése és ezzel a konkurrencia lehetővé tétele és előidézése. Így a nyereség csökken és az árak lemennek, a túlnagy keresetek tehát tényleg csökkennek és pedig a fogyasztó előnyére. A kereseti és fogyasztási adók helyébe fokozatosan inkább a föld (városi és városkörüli, vidéki és mezőgazdasági föld, bányák, vizek, erdők stb. természeti kincsek) *érték szerinti* megadóztatása volna teendő, a kihasználásra való tekintet nélkül, amely rendszer a termelést csak fokozhatja és így a szükségleti cikkek árát csak leszállíthatja, mint ahogy ezt a kiautschoui, ausztráliai és kanadai eredmények is igazolták. Közvetve így mindenki belekerül az adózásba, aszerint, hogy mennyi és milyen helyet foglal le maga és termelése számára.

kellően tájékozva, »az állam«-nak mind fokozottabb »áldozatait« kívánja ¹⁾ a saját maga kárára. Az így okozott kárnak okát viszont szintén nem tudva, azt egyénekben, vállalkozókban, kereskedőkben stb. keresi, akik pedig, mint fent jeleztük, nem hibásak a téves eljárásokban, csak élvezik azok előnyeit.

A szociális intézkedések, különösen a szociálbiztosítások költségei tehát a mi, általánosan és majdnem kivétel nélkül mindenütt divó rendszerünkön észrevétlenül magától az istápolandó rétegtől kerülnek ki és pedig az együttjáró költségek és a termelésben okozott károk alakjában csak újabb súlyokat rakva rájuk, amely súlyok nyomását az illető réteg érzi ugyan, de a nyomás közvetlen úton háramolva rája, eredeti forrását nem ismerheti fel. Az összefüggéseknek ez a rejtve maradása pedig igen nagy baj. Ha a szociálbiztosítások költségei olyan módon szereztetnek be, hogy több kárt okoznak, mint hasznot, de egyúttal úgy, hogy a haszon, bár kisebb, világos és előttünk lévő, míg a kár, bár nagyobb, rejtve marad előttünk, akkor csak mindig tovább mozoghatunk egy hamis úton, munkanélküliség esetére való biztosítást létesítünk olyan eszközökkel, amelyek maguk növelik a munkanélküliséget, rokkantsági biztosítást olyan eszközökkel, amelyek az okozott drágaság és az életstandard leszállítása által előbb teszik a munkást — esetleg az egyiket a másik rovására — rokkanttá, egyszóval kellő belátás hiányában a legjobb jóakarattal csináljuk a károkat és a legszociálisabb célokra törekszünk a legantiszociálisabb eszközökkel. Mennél több és mennél nagyobb méretű szociálbiztosítást létesítünk az előző pontban kritizált módszer alkalmazásával, annál nagyobbra növeltük (az alkalmazott eszközök gazdasági kártevései által) a szociálbiztosítások szükségességét. Pedig ellenkezőleg olyan eljárásokra van szükség, amelyek nemcsak ellátják a szociálbiztosítást, hanem amelyek gazdasági továbbhatásaik által a szociálbiztosításokat mind kevésbé szükségessé teszik.

A szociálbiztosítások költségeinek általánosan szokásos három forrása közül tehát egyik sem olyan, amelyet igénybe szabadna venni. A munkás keresete és ennélfogva életstandardja oly silány, hogy azt emelni kellene és nem még tovább lefokozni újabb, habár önbiztosítási levonások által; az üzleti regiet és az előállítási költségeket éppen a szegény réteg és a szükségleti cikkek áralakulása szempontjából nem növelni kell, hanem csökkenteni; a kereseti és fogyasztási adóknak — ismét a fogyasztók és a legszegényebbek érdekében — nem az emelése kívánatos, hanem a minél sürgősebb és minél nagyobb méretű leszállítása. Mind a három medence, amelyet igénybe szokás venni, olyan tehát, hogy tölteni kellene bele és nem meríteni belőle.

4. A földértékadó mint szociálbiztosítási költségfedezet.

Hogyan alakulnának azonban e viszonylatok, ha a létesítendő új szociálbiztosítások költségeinek fedezésére sem magukat a biztosítandókat, sem a munkaadókat, sem az állam kereseti és fogyasztási adóit nem vennők igénybe, hanem ha e költségek fedezésére a föld mindenkori forgalmi értékét adóztatnók meg, tekintet nélkül a föld kihasználására vagy a tulaj-

¹⁾ A legszélsőségesebben nyilatkozott meg ez a naiv tévedés — mint a »Schriften des Vereins für Sozialpolitik« referálja — Németországban egy képviselőjelölt beszéde alkalmával. A jelölt hangulatkeltés céljából mindenféle adókönyvtételeket helyezett kilátásba, amire egy öreg üvegűvő munkás elégedetlenül közbekiáltott: »das ist alles noch nicht genug! der Staat soll alle Steuern zahlen!« (e még mind nem elég! az állam vegye át az összes adók fizetését!) Ennek a választónak a naiv tévedése alapján teljesen megtalálható egész közéletünkben és minden rétegben. Alapvető baja a társadalomnak, hogy az emberek lényegében nem tudják, hogy milyen gazdasági közük van tulajdonképpen az államhoz.

donos egyéni viszonyaira?) Egy félszázalékos ilyen adó évi jövedelme a mai viszonyok között Magyarországon a legóvatosabban számítva is nagyon jelentékeny: legalább is 250 millió korona volna,²⁾ amely évi összeg azonban az ország továbbfejlődésével folyton növekednék is, mert hiszen a földérték, mint tudjuk, általában mindenütt és minden időben felmenő tendenciájú és együtt halad a népszám szaporodásával és a kultúra emelkedésével.

Ez a körülmény, hogy t. i. a népszám szaporodása és kulturális haladása a földértéket emeli (magának a földnek minden aktiv közreműködése nélkül; hiszen a földérték, mint említettük, csak visszatükrözteti a társadalom fejlettségi fokát és a föld lefölözési eszköze e fejlődésnek), az a körülmény, hogy nemcsak a tudomány és a technika minden vívmánya, hanem hogy minden megtartott emberélet, a születési szám minden emelkedése, a halálzási és kivándorlási szám minden csökkentése, a népesség számának és szolgáltatási képességének minden emelkedése a földértéket és a földjáraadékat emeli, tenné jogossá, sőt kötelezővé a földértékeknek az első és nem utolsó sorban való bevonását a szociális munkába. A kérdés e részét azonban itt kicsatolva és csak utalva arra, a mi e téren az utolsó évtizedekben Ausztráliában (New-Zealandban), Kanadában, az Amerikai Egyesült-Államokban, Angliában és Németországban történt, valamint az ez irányú erős orosz, dán, spanyol, francia, stb. társadalmi mozgalomra, vizsgáljuk, mik volnának közgazdasági következményei egy ilyen lépésnek, a földértékek szociális célból való megadóztatásának, nevezetesen nem hárulna e az adó éppúgy vissza a munkára és a munkásságra, mint a fent kritizált hozzájárulások és nem okozna-e ennél fogva a földnek érték szerinti megadóztatása közvetve éppúgy munkanélküliséget és drágaságot, mint amazok?

A válasz csak tagadó lehet. A földnek a kihasználásra való tekintet nélkül a pusztá értékére kivetett adónak mindenben ellenkező hatása van, mint a termelésre és a fogyasztásra kivetett adóknak. Míg ezek a termelést csökkentik és a termékeket drágítják, addig a föld értékére kivetett adó a spekulánsokat és a renyhéket elsodorja, a termelést serkenti és így a termékeket olcsóbbítja. A földértékadó (kapcsolatban a termelésre és a fogyasztásra kivetett adók leszállításával) tehát egyúttal ellenszere, sőt (földről és telekről, minden termelés egyedüli, nélkülözhetlen és szaporíthatlan végső helyéről vagy eszközéről lévén szó) egyedüli radikális ellenszere a munkanélküliségnek és a drágaságnak. Növeli, mint mondtuk, a termelést, szaporítja a munkaalkalmakat, ezzel emeli a munkabért, de növelve a termelést, egyúttal szaporítja a termékek mennyiségét is és így olcsóbbítja a termékeket, tehát egyúttal emeli a munkabér belső értékét (vásárlóképességét) is, a munka életstandardját tehát általában és maradandóan emeli. Nemhogy áthárulásról lehetne tehát szó és a munka megterheléséről, hanem ellenkezőleg könnyebbülésről és a termelés és fogyasztás emeléséről. A földértékek megadóztatása tehát (lehetőleg kapcsolatban a kereseti és fogyasztási adóknak a leszállításával is) egymaga is szociális intézkedés, tekintet nélkül a

¹⁾ »Föld«-ről beszélve értjük, mint már fentebb jeleztük, úgy a városi telket, mint a vidéki (mezőgazdasági) földet, mint a vizeket, erdőket, bányákat, egyszóval a természetnek magántulajdonban lévő adottságait, amelyek tehát nem emberi munka termékei és amelyeknek forgalmi értéke szintén nem egyes emberek munkájának köszönhető, hanem a társadalom jelenlétének és össz-munkájának, mint ahogy ez a piaci (forgalmi) érték tudvalevőleg együtt növekedik is tovább a társadalom kulturális haladásával, míg az emberi munkatermékek ezzel ellentétben idővel és a kultúra haladásával elértéktelenednek és elavulnak. (Az esetleges régiségi vagy történelmi érték közgazdasági szempontból figyelmen kívül hagyható.)

²⁾ Az adó természetesen az ország egész területének folytonos felbecslését tenné szükségessé oly módon, mint ez 1909 óta Angliában történik. A földértékek ilyen folytonos nyilvántartása minden más közgazdasági szempontból is égetően szükséges. annál inkább, mert, mint az általános tapasztalat és most már nálunk a telekértékadó gyakorlata is mutatja, a terület egységekben (négyzetözl, hold) kifejezett és kivétel nélkül minden földre vonatkozó értékmegállapítás a részrehajlást technice kizárja és lehetetlenné teszi. (L. a Városi Szemle f. év januári számában a földértékadóról megjelent dolgozatot is.)

különleges szociális célra, amelyre az adó hozama fordíthatnák. Az ausztráliai, britkolumbiai, kanadai, valamint a németek keletázsiai gyarmatában, Kiaotschauban és magában a német birodalomban a földértékadóval tett tapasztalatok kivétel nélkül és hiánytalanul igazolták is e várakozásokat. A vállalkozás fellendült, az alkalmazások biztosabbakká és jövedelmezőbbekké lettek, a munkabér emelkedett, a termékek (a lakás és egyéb termékek) olcsóbbakká váltak, a földspekuláció és a renyhe földbirtoklás meglettek nehezítve,¹⁾ a munka és a nem spekulálni kívánó, hanem termelésre kész tőke könnyebben férhetett hozzá a termelés kiinduló helyéhez, a telekhez, földhöz, bányához, stb. A termelésnek ez a megerősödése, kikényszerítése és fokozása, mellesleg megjegyezve, egyúttal az egyedül lehetséges radikális ellenszere minden tröszt- és kartellmachinációnak is, amelyek végső analizisben soha sem egyebek, mint a termelés korlátozására és »szabályozására«, valamely természeti adottság ki nem használására való összebeszélések és szervezkedések.²⁾

De feltéve, hogy ez mind így van, lehetséges-e egy ilyen javaslatról komolyan és a megvalósítás valamely legtávolibb kilátásával is beszélni, vagy csak puszta utópisztikus álmodozás nyer kifejezést az ilyen elképzelésekben? Hogy általában létesíthető egy ilyen adórendszer minden forradalmi konvulziók nélkül, annak elég bizonyítékát szolgáltatják azok a nagyszámú ausztráliai és amerikai [kanadai] városok és községek, amelyek fokozatosan pláne oda jutottak, hogy tisztán földértékadjukból fedezik összes közterheiket és pedig, mint említettük, közmegelegedésre és a legfényesebb eredménnyel és amelyek példáját minden valószínűség szerint mihamar az ottani államkormányzatok [provinciák és országok] is követni fogják. Ugyanígy kormányzati iniciatívából eredt és kormányzati energiával vitetett keresztül az epochális jelentőségű 1909. évi angol birodalmi költségvetés, amely Lloyd George, akkori pénzügyminiszter nevéhez fűződik és a mely általános földértékmegállapítást és földértékadót honosított meg, bár egyelőre csak csekély mértékben, Angliában. A felsőház ellenállását a kormány a közvéleménnyel és az uralkodóval egyetértve törte meg, megszüntetve egyúttal egy alkotmányváltoztató törvény által egy és mindenkorra a felsőház feltétlen vétőjogát. Németországban szintén minden nagyobb emóció nélkül honosodott meg az értékadó és mikor a német birodalom Kiaotschaut gyarmatává tette, nem engedte át a területnek egy darabját sem felelőtlen magántulajdonba, hanem hat (!) százalékos évi földértékadó ellenében, amivel egy és mindenkorra elejét vette ott minden földspekulációnak és a földdel való renyhe és hozzá nem értő bánásmódnak. Végül a nálunk Budapesten és Aradon létesült (és valószínűleg nemsokára számos más vidéki városunkban is behozandó) telekértékadó, amilyen nagy érdeklődést váltott ki újszerűségénél és nagy szociális és pénzügyi elvi jelentőségénél fogva, azt lehet mondani, majdnem semmi számbajöhető ellenállással nem találkozott. Egyhangulag szavaztatott meg eddigi létesülése mindkét helyén, tehát azok által is, akiknek egyéni érdekeivel ellenkezett, amely feltűnő jelenségnek az a magyarázata, hogy a propozíció lényegében sokkal plauzibilisebb és világosabb, méltányosabb és jogosabb volt, semhogy nyíltan ellene lehetett volna állni. Általában tévedés azt hinni, hogy egy üdvös reform megakadályozására és feltartóztatására elegendő a felülről jövő vagy az érdekeltek ellenállása. Még valami szükséges üdvös reformok megakadályozására: az,

¹⁾ Közelebbi adatokat l. a telekértékadóról szóló, a Városi Szemle 1917. évi teljes folyamában megjelent nagyobb terjedelmű tanulmányomban, amelynek néhány passzusát ide át is vettem.

²⁾ Csak egy-egy szóval érinthetünk itt legfontosabb kérdéseket; azonkívül ismételve kell itt figyelmeztetnünk arra, hogy a mondottak nem egyformán állnak minden földértékadóra, nem egyformán a kicsinyre és a nagyra, hanem a kicsinyre kisebb mértékben mint a nagyra. A földértékadó annál áldásosabb a termelésre és a fogyasztásra, mennél nagyobb, míg a kereseti és fogyasztási adók megfordítva, annál veszesebbek, mennél nagyobbak. A legáldásosabb tehát a kettő kombinációja: a kereseti és fogyasztási adók leszállítása és helyettesítésük földértékadóval.

hogy ne legyen a reform tekintetében eléggé tisztult és eléggé szélesen elterjedt közvélemény. Amíg a közönség nem tudja egységesen, tisztán és konkrétan, hogy mit akar és hogy mit kell akarnia, addig az ellenállás (ennyiben) jogosult és addig az ellenállásnak könnyű feladata is van. Egységes, tisztázott és helyes (nem általános szólalomokra vonatkozó, hanem tisztázottan konkrét) közvéleménnyel szemben minden ellenállás megtörik, sőt eleve meg is gyengül. Már az egyes egyént is hatalmassá teszi az, ha pontosan tudja, hogy mit akar és ha az, amit akar, helyes, de egy eléggé elterjedt, valóban szélesen elterjedt közvélemény, ha pontosan tudja, mit akar és ha helyeset akar, hatalmasabb minden egyéni hatalomnál, amely ilyenkor zugolódik ugyan, de hiába kísérlene meg és rendesen nem is kísérli meg az ellenállást.

5. Áthárul-e a földértékadó.

De valóban és kétségtelenül igaz-e az, hogy a földértékadó nem hárul vissza felemelkedett földárak és felemelkedett termékárak alakjában a fogyasztóközönségre és így a munkára és a munkásságra? És ha nem hárul át, jogosan terheli-e azokat, akiket így (tovább nem hárulóan) ér?

A földértékadó *jogossága* tekintetében a mondottak után nem lehet kétség. Az emberiség összeségének joga van valamely módon a földgömb értékére és minden nemzet összeségének a maga állama területének az értékére. Ha nem ismerjük el a társadalom egészének ezt a viszonyát a természet, a természeti adottságok egészéhez, akkor nem ismerünk el semmi természeti és kétségbevonhatatlan jogot a világon. Ezt a jogot az egyik emberi nemzedék feladhatta, de e jog elévülhetetlen, feléled minden újabb embernek a világrajötte által. Mindenkinek joga van továbbá ahhoz, amit ő termelt. Minthogy pedig a természeti adottságokat a természet és piaci értéküket kizárólag a társadalom jelenléte és kulturális haladása termelte, ennél fogva joggal a társadalom tart igényt a természeti adottságok piaci értékére, ill. ezen értékeknek a társadalom számbeli és kulturális fejlődése folytán való folytonos emelkedésére, de legalább is mindezek egy részére. E jog érvényesítésének gyakorlatilag egyedül lehető módja a birtokban birt természeti adottságok értékéhez mért valamelyes adóztatás, tekintet nélkül arra, hogyan és mennyire használja ki a birtokló az általa lefoglalt természeti adottságot és ez a módszer egyuttal az egyedüli, amely — abban a mértékben, hogy milyen magas az adó — biztosítani képes azt, hogy a természeti adottságok folyton és értékük szerint a nemzet ellátásának a szolgálatában álljanak és ne a spekuláció céljait vagy a renyhesség és tehetetlenség kényelmességét szolgálják.

A föld érték szerinti megadóztatásának ez a hatása kétségtelen. A rendszer éppen ellenzői azzal szoktak is rémítgetni előre, hogy ez az adó: »richtet den Grundstücksmarkt zu Grunde« »tönkreteszi a telek- és földpiacot« (azaz leszállítja a föld árát) és hogy »a telek és föld túlságos és időelőtti kihasználására vezet.« De éppen ezt a két hatást, a spekulatív és indokolatlan föld- és telekár leszállítást és az értékek megfelelő, rendes kihasználás létesítését, vagyis a föld piaci ára és kihasználása között majdnem mindenütt fennálló disparitásnak a csökkentését és megszüntetését (a földárak csökkenése és a kihasználás emelése által) *remélik* (és az eddigi tapasztalataik szerint joggal) a rendszertől hívei. A föld és telek árának, amely mindig és kivétel nélkül spekulatív ár, leszállása által nem lesz kevesebb a föld és telek, ellenben könnyebben hozzáférhetővé válik a termelés számára. Az időelőtti és túlságos kihasználástól pedig nem kell a termelésre vállalkozó főket féltetni. Eléggé vigyáz az a saját maga érdekeire. Idejében megáll a termeléssel, ha nem mutatkozik rentábilisnak és innen kezdve az adó, nem válthatván ki fokozott termelést,

ismét a földárat nyomja lejjebb addig, amíg a termelési kalkuláció ezáltal megjavulván, a termelés ismét rentábilissé válik, vagy paragon marad ugyan az ilyen föld, de nincs is ára, hanem megmarad a termelés minden percben rendelkezésére álló reserve-terének, ami az így fönkretett spekulánsra nézve ugyan vészes, de egyébként gazdaságilag a legkívánatosabb állapot, amelyet el lehet képzelni.)

A földértékadó ellen főképen emelt mind e két aggály azonban éppen az áthárulás ellen szól, mert hiszen az egyik aggály éppen a földár leszállítását helyezi kilátásba, a másik pedig a termelésnek nagy fokozását, ami mindkettő pedig tudvalevőleg a termékek olcsóbbodásával egyértelmű. Ez a felfogás teljesen meg is egyezik a közgazdaságtannak — annak megalapozása (J. Mill, J. St. Mill, Adam Smith, Ricardo, stb.) óta vitatlan — tanaival és alap-tételeivel. Csak akik teljesen járatlanok a közgazdaságtan ezen elemi tanai-ban, csak azok hihetik, hogy a földértékadó áthárul, ami azonban a föld-értékadó propagálásának egyik sajnálatos akadály, minélfogva részlete-
sebben kell foglalkoznunk e tévedéssel.

Ez a téves felfogás úgy képzei a dolgot, hogy a földértékadótól elsősorban maga a föld drágul meg. Naivan úgy képzei a dolgot, hogy a földtulajdonos sem nem fokozza a termelést, sem nem adja olcsóbban az általa elfoglalt földet, hanem évről-évre »hozzáírja« a fizetett adót és annak kamatos kamatait a föld árához és ennyivel »drágábbra tartja« a földet. De miért nem írja hozzá a tulajdonos ezeket az összegeket az árhoz akkor is, ha nincs ilyen adó? — ha csak az ő hozzáírásától függ, hogy mennyire tarthassa a földet! Az aggály tévedése a következőben leli magyarázatát: Olyan piaci árúcikkeknel, amelyek emberi termelésből származnak, amiknek a termelését lehet akadályozni, csökkenteni és esetleg beszüntetni, a reájuk (termelésükre vagy fogyasztásukra) kivetett adó tényleg csökkenti is, mint láttuk, termelésüket, mennyiségüket és így kínálatukat, minek folytán a megkevesbedett mennyiség, a kereslet változatlan maradván, drágábbá válik, azaz kevesebbeknek válik hozzáférhetővé, egészen függetlenül attól, hogy a termelő vagy eladó »hozzáír«-e valamit az árhoz vagy nem. Az árat a kínálat és kereslet viszonya szabályozza és az adó csökkentvén a kínálatot, növeli az árat. Így jön létre az áthárulás. Nem az eladó »hárít«, hanem az ár emelkedik tőle függetlenül. Minden adó csak annyiban hárul is át, illetve drágít, amennyire a termelést így gátolja és csökkenti. A földnél azonban hiányzik az áthárulás ill. a drágulás ezen alapvető kelléke. Minthogy a föld egyáltalán nem termelés vagy transportálás tárgya, miután a föld össz mennyisége örökké változatlan, ennélfogva itt (az érték szerint kivetett) adó nem csökkenti és nem csökkentheti a kínálat mennyiségét, sőt ellenkezőleg fokozott kínálatra visz, mert hiszen idővel kényelmetlenné teszi a tartást a tulajdonosok egy része: a renyhe vagy spekuláló, vagy hozzá nem értő kezek számára. A föld mennyisége változhatatlan és míg ennek a körülménynek az egyik oldala, hogy t. i. a föld mennyisége *szaporíthatatlan*, fensőbbeséges monopolisztikus hatalmat ad a földnek, addig e körülménynek a másik oldala, hogy t. i. a föld össz mennyisége *csökkenthetetlen* is, eredményezi a földnek azt a szintén egészen különleges és feltétlen, de a birtokosra nézve kellemetlen sajátágát, hogy (érték szerinti) megadóztatása a földnek nem drágulását, hanem éppen ellenkezőleg olcsóbbodását idézi elő, annál nagyobb mértékben, mennél nagyobb az adó. Ha a termelést adóztatjuk meg magasan, akkor a termelés lecsökken és a termék megdrágul, ha ellenben a földet,

¹⁾ Ezek természetesen szélsőséges konzekvenciák, amelyek egy szélsőségesen magas kulccsal létesített földértékadónál állnának be, mint a milyent a németek Kiaotschauban létesítettek, de állami földön. Az említett ausztráliai és kanadai helyeken az adó kis kulccsal létesített és lassú fokozatokban emeltetett, úgy hogy az alkalmazkodás rázkódtatások nélkül történt meg. A szélső konzekvenciákat tehát itt csak mint elvi érdekességüket említjük.

hogya ne legyen a reform tekintetében eléggé tisztult és eléggé szélesen elterjedt közvélemény. Amíg a közönség nem tudja egységesen, tisztán és konkrétan, hogy mit akar és hogy mit kell akarnia, addig az ellenállás (ennyiben) jogosult és addig az ellenállásnak könnyű feladata is van. Egységes, tisztázott és helyes (nem általános szólamokra vonatkozó, hanem tisztázottan konkrét) közvéleménnyel szemben minden ellenállás megtörik, sőt eleve meg is gyengül. Már az egyes egyént is hatalmassá teszi az, ha pontosan tudja, hogy mit akar és ha az, amit akar, helyes, de egy eléggé elterjedt, valóban szélesen elterjedt közvélemény, ha pontosan tudja, mit akar és ha helyeset akar, hatalmasabb minden egyéni hatalomnál, amely ilyenkor zugolódik ugyan, de hiába kísértené meg és rendesen nem is kísérli meg az ellenállást.

5. Áthárul-e a földértékadó.

De valóban és kétségtelenül igaz-e az, hogy a földértékadó nem hárul vissza felemelkedett földárak és felemelkedett termékárak alakjában a fogyasztóközönségre és így a munkára és a munkásságra? És ha nem hárul át, jogosan terheli-e azokat, akiket így (tovább nem hárulóan) ér?

A földértékadó *jogossága* tekintetében a mondottak után nem lehet kétség. Az emberiség összeségének joga van valamely módon a földgömb értékére és minden nemzet összeségének a maga állama területének az értékére. Ha nem ismerjük el a társadalom egészének ezt a viszonyát a természet, a természeti adottságok egészéhez, akkor nem ismerünk el semmi természeti és kétségbevonhatatlan jogot a világon. Ezt a jogot az egyik emberi nemzedék feladhatta, de e jog elévülhetetlen, feléled minden újabb embernek a világrajötte által. Mindenkinek joga van továbbá ahhoz, amit ő termelt. Minthogy pedig a természeti adottságokat a természet és piaci értéküket kizárólag a társadalom jelenléte és kulturális haladása termelte, ennél fogva joggal a társadalom tart igényt a természeti adottságok piaci értékére, ill. ezen értékeknek a társadalom számbeli és kulturális fejlődése folytán való folytonos emelkedésére, de legalább is mindezek egy részére. E jog érvényesítésének gyakorlatilag egyedül lehető módja a birtokban birt természeti adottságok értékéhez mért valamelyes adóztatás, tekintet nélkül arra, hogyan és mennyire használja ki a birtokló az általa lefoglalt természeti adottságot és ez a módszer egyuttal az egyedüli, amely — abban a mértékben, hogy milyen magas az adó — biztosítani képes azt, hogy a természeti adottságok folyton és értékük szerint a nemzet ellátásának a szolgálatában álljanak és ne a spekuláció céljait vagy a renyhesség és tehetetlenség kényelmességét szolgálják.

A föld érték szerinti megadóztatásának ez a hatása kétségtelen. A rendszer éppen ellenzői azzal szoktak is rémítgetni előle, hogy ez az adó: »richtet den Grundstücksmarkt zu Grunde« »főnkreteszi a telek- és földpiacot« (azaz leszállítja a föld árát) és hogy »a telek és föld túlságos és időelőtti kihasználására vezet.« De éppen ezt a két hatást, a spekulatív és indokolatlan föld- és telekár leszállítását és az értékek megfelelő, rendes kihasználás létesítését, vagyis a föld piaci ára és kihasználása között majdnem mindenütt fennálló disparitásnak a csökkentését és megszüntetését (a földárak csökkenése és a kihasználás emelése által) *reméli* (és az eddigi tapasztalások szerint joggal) a rendszertől hívei. A föld és telek árának, amely mindig és kivétel nélkül spekulatív ár, leszállása által nem lesz kevesebb a föld és telek, ellenben könnyebben hozzáférhetővé válik a termelés számára. Az időelőtti és túlságos kihasználástól pedig nem kell a termelésre vállalkozó tőkét féltetni. Eléggé vigyáz az a saját maga érdekeire. Idejében megáll a termeléssel, ha nem mutatkozik rentábilisnak és innen kezdve az adó, nem válthatván ki fokozott termelést,

ismét a földárat nyomja lejjebb addig, amíg a termelési kalkuláció ezáltal megjavulván, a termelés ismét rentábilissé válik, vagy paragon marad ugyan az ilyen föld, de nincs is ára, hanem megmarad a termelés minden percben rendelkezésére álló reserve-terének, ami az így tönkretett spekulánsra nézve ugyan vészes, de egyébként gazdaságilag a legkívánatosabb állapot, amelyet el lehet képzelni.)

A földértékadó ellen főképen emelt mind e két aggály azonban éppen az áthárulás ellen szól, mert hiszen az egyik aggály éppen a földár leszállítását helyezi kilátásba, a másik pedig a termelésnek nagy fokozását, ami mindkettő pedig tudvalevőleg a termékek olcsóbbodásával egyértelmű. Ez a felfogás teljesen meg is egyezik a közgazdaságtannak — annak megalapozása (J. Mill, J. St. Mill, Adam Smith, Ricardo, stb.) óta vitatlan — tanaival és alap-tételeivel. Csak akik teljesen járatlanok a közgazdaságtan ezen elemi tanai-ban, csak azok hihetik, hogy a földértékadó áthárul, ami azonban a föld-értékadó propagálásának egyik sajnálatos akadály, minélfogva részlete-
sebben kell foglalkoznunk e tévedéssel.

Ez a téves felfogás úgy képzei a dolgot, hogy a földértékadótól elsősorban maga a föld drágul meg. Naivan úgy képzeik a dolgot, hogy a földtulajdonos sem nem fokozza a termelést, sem nem adja olcsóbban az általa elfoglalt földet, hanem évről-évre »hozzáírja« a fizetett adót és annak kamatos kamatait a föld árához és ennyivel »drágábbra tartja« a földet. De miért nem írja hozzá a tulajdonos ezeket az összegeket az árhoz akkor is, ha nincs ilyen adó? — ha csak az ő hozzáírásától függ, hogy mennyire tarthassa a földet! Az aggály tévedése a következőben leli magyarázatát: Olyan piaci árúcikkeknel, amelyek emberi termelésből származnak, amiknek a termelését lehet akadályozni, csökkenteni és esetleg beszüntetni, a reájuk (termelésükre vagy fogyasztásukra) kivetett adó tényleg csökkenti is, mint láttuk, termelésüket, mennyiségüket és így kínálatukat, minek folytán a megkevesbedett mennyiség, a kereslet változatlan maradván, drágábbá válik, azaz kevesebbeknek válik hozzáférhetővé, egészen függetlenül attól, hogy a termelő vagy eladó »hozzáír«-e valamit az árhoz vagy nem. Az árat a kínálat és kereslet viszonya szabályozza és az adó csökkentvén a kínálatot, növeli az árat. Így jön létre az áthárulás. Nem az eladó »hárít«, hanem az ár emelkedik tőle függetlenül. Minden adó csak annyiban hárul is át, illetve drágít, amennyire a termelést így gátolja és csökkenti. A földnél azonban hiányzik az áthárulás ill. a drágulás ezen alapvető kelléke. Minthogy a föld egyáltalán nem termelés vagy transportálás tárgya, miután a föld összmenyisége örökké változatlan, ennélfogva itt (az érték szerint kivetett) adó nem csökkenti és nem csökkentheti a kínálat mennyiségét, sőt ellenkezőleg fokozott kínálatra visz, mert hiszen idővel kényelmetlenné teszi a tartást a tulajdonosok egy része: a renyhe vagy spekuláló, vagy hozzá nem értő kezek számára. A föld mennyisége változhatatlan és míg ennek a körülménynek az egyik oldala, hogy t. i. a föld mennyisége *szaporíthatatlan*, fensőbbes monopolisztikus hatalmat ad a földnek, addig e körülménynek a másik oldala, hogy t. i. a föld összmenyisége *csökkenthetetlen* is, eredményezi a földnek azt a szintén egészen különleges és feltétlen, de a birtokosra nézve kellemetlen sajátságát, hogy (érték szerinti) megadóztatása a földnek nem drágulását, hanem éppen ellenkezőleg olcsóbbodását idézi elő, annál nagyobb mértékben, mennél nagyobb az adó. Ha a termelést adóztatjuk meg magasan, akkor a termelés lecsökken és a termék megdrágul, ha ellenben a földet,

¹⁾ Ezek természetesen szélsőséges konzekvenciák, amelyek egy szélsőségesen magas kulccsal létesített földértékadónál állnának be, mint a milyent a németek Kiaotschauban létesítettek, de állami földön. Az említett ausztráliai és kanadai helyeken az adó kis kulccsal létesített és lassú fokozatokban emeltetett, úgy hogy az alkalmazkodás rázkódtatások nélkül történhetett meg. A szélső konzekvenciákat tehát itt csak mint elvi érdekességüket említjük.

a termelés helyét, adóztatjuk meg magasan (értéke szerint, tekintet nélkül a kihasználásra), akkor a föld piaci ára száll le, a termelés pedig emelkedik és a termékek ára, a drágaság, csökken. Ez a közgazdaságtannak a legfontosabb igazsága, amelynek ismerete és tekintetbevétele nélkül reális és célravezető szociálpolitika nem is képzelhető, amely azonban a legkevesebbek előtt ismeretes, aminek következménye a szociálpolitikának az a szentimentális rendszere, amely mindenütt el van terjedve, amely rendszer közvetve idővel és észrevétlenül több kárt csinál, mint hasznot és amely — mint mondtuk — szociális célokat akar elérni a legantiszociálisabb eszközökkel. Szociálpolitika az elemi gazdasági igazságok ismerete nélkül nem képzelhető. A szociálbiztosítások költségeinek fedezése a vállalozási reget emelő hozzájárulásokkal és az állam részéről kereseti és fogyasztási adók által beszedett hozzájárulással és a következő drágulásnak a teljes elhanyagolása és nem-sejtése ugyanazoknak az elemi közgazdasági viszonylatoknak a nem-ismerésén alapszik, mint az a viszont teljesen alaptalan aggály, hogy a változhatatlan mennyiségű földnek (a természeti adottságoknak) az értékére kivetett adó drágulást okozhat. E tévedések folytán vétetnek igénybe szociálpolitikai célokra olyan források, amiket nem szabadna igénybe venni, míg másrészt nem vétetnek igénybe olyan források, amik szociálpolitikai szempontból feltétlenül igénybe volnának veendőik.

E nagyfontosságú tévedéseket teljesebben megvilágítandó, taglalni kívánnók még néhány további szóval a földértékadó át nem hárulhatásának kérdését, amely taglalás egyúttal világot vethet arra, hogy más adók és költségek viszont feltétlenül áthárulnak, azaz drágulást okoznak.

Ha állana az, hogy a földértékadó költségei »hozzáírás« folytán drágítják a földet, akkor ellenkező esetben a megfordítottnak kellene történni. Tegyük fel, pl hogy földértékadó helyett az ellenkezőt létesítenők, azaz hogy minden földtulajdonosnak évenként *kifizettetnők* a közpénztár által a birtokában levő föld értékének a fél vagy egész százalékát. Ha a földértékadónál a tulajdonos évenként hozzáírja a költségeihez ezt a kiadást és ennyivel »emeli« a föld árát, akkor ebben az utóbbi esetben az ellenkezőnek kellene történni. A földtulajdonos annyit »írna le« évenként a földárból, amennyi állami rentét kap és annyival olcsóbbra tartaná a földet. Természetes, hogy nem ez, hanem ennek éppen az ellenkezője történnék. A piaci árra nézve a következmény az volna, hogy *úgy az eladó mint a vevő* számításba vennék az államtól e föld után járó rentét és annak tőkésített értékét hozzácsapnák a föld piaci árához, mint ahogy ellenkezőleg egy földértékadónál az adó mint törölhetetlen és az értékkel együtt növekedő évi teher úgy az eladóra, mint a vevőre nézve lecsökkenti a telek piaci és spekulatív értékét és ennyivel alacsonyabb lesz a földnek elérhető spekulatív piaci ára.

Hogy milyen iskolázatlan és primitív az itt taglalt aggály, az látszik abból is, hogy úgy képzeli a dolgot, hogy földértékadó nélkül, amikor tehát a várás kényelmes és költségmentes, a birtokos kevesebbet kér földjéért, mint amennyit kér, amikor földértékadó van, amely a várást kényelmetlenné, kockázatosná és költségessé teszi, míg viszont a vevőről azt képzeli, hogy az többet ad a földért, amikor ilyen terhes szolgáltatmány van rajta, mint ha ilyen szolgáltatmány nincs rajta. És ezekkel az elemi tévedésekkel és ezzel az iskolázatlansággal azért kell behatóan foglalkozni, mert általánosan el vannak terjedve és mert azt mutatják, hogy a közönség, mint ahogy nincsen tisztában azzal, hogy mi nem hárulhat át, úgy nincsen tisztában azzal sem, hogy azok a költségek és adók, amelyek tényleg áthárulnak, miért és hogyan hárulnak át és ezért követel szociális célokra olyan költségeket és adókat, amelyek erősen antiszociális hatásúak vagy retorzióképen olyan adókat, amiket végeredményben kikerülhetetlenül ő maga fog megfizetni.

Azt ugyanis, hogy a föld érték szerinti megadóztatása éppúgy áthárul, mint a hozadék szerinti adó, csak úgy lehet hinni, ha nem vagyunk tisztában azzal és ha teljesen téves nézetünk van arról, hogy hogyan, mikor és miért hárul át a hozadék szerinti adó, hogyan, mikor és miért okozza ez a *termék* drágulását.

Vegyünk ennek illusztrálására egy világos, könnyen követhető és közelfekvő példát: a lakást. Magában abban téved már szakembereknek úgy mint laikusoknak az a nagyon elterjedt felfogása, hogy a háztulajdonos az adóemelés hírére rögtön »emeli« a lakásbért. Ebben a felfogásban azonban tulajdonképpen egy szándékolatlan és a háztulajdonosok által semmiképpen meg sem szolgált szélsőséges dicséret foglaltatik, az t. i., hogy a háztulajdonos az adó hírére emeli, tehát hogy *csak* az adó hírére emeli a lakásbért és hogy enélkül nem emelte volna, bár, mint a következmény mutatja, ezt sikerrel tehetné volna. Ez természetesen tévedés. Hiszen ha csak annyi volna szükséges a lakásbér emeléséhez, hogy a háztulajdonos két sorban értesítse a bérlőt az emelésről, milyen erős, önérdék- és üzletellenes filantrópia kellene ahhoz, hogy ezt a magikus hatalmat folyton és minden kifogás és indokolás nélkül is ne gyakorolja! A tény egyszerűen az, hogy a háztulajdonosnak nincsen semmi ilyen magikus hatalma, éppen úgy, mint a lakásbérlőnek nincsen és hogy — általában és rendszerint — az adóemelés hírére a háztulajdonos nem tesz egyebet, mint amit minden házbérnegyedben megtesz adóemelés nélkül is, hogy t. i. tájékozza magát arról, hogyan állanak a lakásbérek és lakásüresedések és eszerint kéri be a lakás kapható árát. Akárhányszor megtörténik (ezt saját háztulajdonosi tapasztalatomból is mondhatom), hogy adóemelés dacára sem kísérli meg a háztulajdonos a lakásbér emelését, mert az általános vagy környéki lakásbőség (üresen állás) folytán semmi remény nincs ennek sikerére, sőt megesik, hogy az adóemelés dacára kénytelen az általános vagy helyi lakáspiac körülményei folytán olcsóbban adni a lakást, mint addig, míg megfordítva, adóemelés nélkül is emeli a háztulajdonos (és emeltem magam is) a lakásbért, ha az általános vagy helyi lakáspiac magasabb lakásbérek elérhetését mutatja. Ha adóemelés történt, akkor — *de csak megfelelő idő múlva, amikor a hozadéki adó emelése kifejtette az építkezési vállalkozást nehezítő és késleltető hatását* — természetesen azt fogja a háztulajdonos hallani, hogy a kereslet és kínálat viszonya az ő előnyére változott, hogy tehát a lakásárak (amennyi ártalmat az adó okozott, annnyival) felmentek és hogy annnyival többet *kaphat* lakásáért és eszerint fogja *ekkor* az árat bekérni, még ha az adó őt egyénileg nem is érte.

Tegyük fel pl. experimenti causa, hogy egy városban a meglévő házak hozadéki adóját felemelnők a mainak a kétszeresére, de hogy egyúttal kimondanók, hogy az ezután építendő házak örök időre és teljesen mentesítetnek minden néven nevezendő hozadéki adótól és hogy a beépítetlen telkekre egyúttal óriási telekértékadó tennénk (úgy hogy ezek az adómentességet nem konvertálhatnák, mint ahogy ez telekértékadó nélkül szükségképpen történik, megfelelően magasabb telekértékre, hanem kénytelenek volnának a telket vagy beépíteni, vagy némileg alacsonyabb áron is továbbadni olyanoknak, akik építeni tudnak és akarnak), akkor a hozadéki adómentesség és a telekértékadó egyesített hatásának óriási házépítés, illetve lakástermelés volna az eredménye és ennek folytán a meglévő házakban, dacára annak, hogy azok adóját a kétszeresre emeltük, nem házbéremelkedés, hanem ellenkezőleg a házbéreknek lassankint még óriási csökkenése is állana be, amely ellen a háztulajdonosok, bármennyire akarnák is az őket ért adóemelést »áthárítani« és a házbéreket »emelni«, teljesen hatalmatlanok volnának!¹⁾

¹⁾ Ez házbércsökkenés azonban csak addig menne és egy fillérrel sem mehetne tovább, mint amíg az újonnan épített házak profitja a lakásszaporodás folytán le nem szállna a régi házak profitjához a nivójára, illetve mind a kettő egy bizonyos nélkülözhetlen minimumra. Ezentúl az intézkedés hatálytalan volna.

Tegyük fel már most megfordítva, hogy a *meglévő* házak hozadék szerinti adóját szállítanók le nullára, ellenben kimondanók evvel kapcsolatban, hogy az ezután építendő házak hozadék szerinti adója kétszer vagy háromszor akkora lesz, mint amennyit a jelenlegi házak eddig fizettek, úgy ez viszont kétségtelenül annyira megakadályozná új házak keletkezését és akkora lakásinséget okozna, hogy a régi — az eddigi adótól pedig teljesen mentesített — házakban szállna fel az okozott termelésgátlás folytán lassanként óriási módon a lakásbér, mikor pedig ezek adója nem is emeltetett, sőt csökkentetett ad nullam. Ezek tehát, látszólagosan aktiv »lakbéremelés« által, egy olyan adót »hárítanak át«, amely őket nem is érte.¹⁾ Alig is volna szükséges aktiv »emelési« ténykedésük hozzá, mert hiszen ilyenkor, a lakás piac leromlásakor, azaz a kínálat és kereslet viszonyának a fogyasztóra nézve előnytelen alakulása esetében, maga a közönség keresi fel a lakáskiadót és licitál egymásra (és ugyanez áll hasonló viszonyok közt minden más árucikkre nézve), a viszonyok parancsolta árnívó magasságáig. Az ekkor a háztulajdonost (vagy mutatis mutandis egyéb termelőt) általánosan érő az a szélsőséges vád, hogy »uzsorás« és »lelketlen« ember, (nem az itt éppenséggel nem helyén való érzelmi, hanem a helyes gazdasági szempontból nézve) pedig éppen olyan alaptalan, mint a fentebb említett állításban hallgatagon foglalt szélsőséges dicséret, mert a háztulajdonos ekkor viszont nem tesz egyebet, mint amit minden bérlője is tesz a maga foglalkozása keretében a maga árújával: olyan áron adja és nem adja olcsóbban, mint amennyit a piacon nehézség nélkül kaphat érte és amit a lakó vele szemben ugyanúgy és ugyanolyan mértékben tenne, ha valamely körülmény (óriási kivándorlás vagy óriási általános vagy helyi lakástermelés) folytán nagy lakásbőség és a lakásárak óriási leszállása állana be. A bérlő ebben az esetben épp olyan könnyörtelenül »szállítaná le« a lakásbért és éppúgy ő »uzsorázná« ki a megszorult háztulajdonost, amire szintén volt már példa.

Reméljük, hogy ennek az egész tanulmánynak a tartalma és szemmel látható tendenciája felment bennünket azon gyanu alól, mintha mi a magas lakásbéreket vagy egyáltalán a magas árakat akarnók védeni. Csak figyelmeztetés akar ez az objektív analízis lenni arra, hogy gazdasági és árviszonylatokat nem felületese érzelmi szempontból, hanem száraz és objektív gazdasági szemmel — tudományosan, azaz sine ira et studio — kell néznünk, aminek folytán más, sőt sokkal radikálisabb eredményekre is fogunk jutni, amiknek érvényesítésével el is érhetjük az árak leszállítását.

A piaci ár tehát sem attól nem függ, hogy az eladó mit *szeretne* kapni, sem attól, hogy a vevő mit *szeretne* adni. Ha tisztán az eladó szabná meg az árat, akkor ő felemelné ezt a végtelenségig minden adó nélkül is, míg ha tisztán a vevőtől függne az ár, akkor ő leszállítaná azt nullára minden adó dacára. Az ár a piaci kereslet és kínálat egymáshoz való viszonyától függ és ezt a körülményt az általánosan elterjedt felfogás teljesen elhanyagolja²⁾ és helyébe az eladó kényét-kedvét teszi.

¹⁾ Ez a lakásbéremelkedés viszont nem mehetne egy fillérrel sem magasabbra, mint annyira, amíg a növekedő lakásinség folytán a lakásbérek olyan magasságot érnének el, hogy *ilyen* bérekkel a kétszeres, ill. háromszoros adó is behozható volna az újonnan építendő (gondolatbeli kísérletünk szerint magasabb adót fizetendő) házak lakásaiban. Mint látjuk, e gazdasági viszonylatok nem kevésbé világosak és kényszerűek, mint akár fizikai viszonylatok.

²⁾ Sőt a háború folyamán nagyon gyakran lehet hallani és olvasni is azt a naiv mondást, hogy a háború bebizonyította, miszerint a kereslet és kínálat törvénye téves és tarthatatlan. Tényleg ennek az ellenkezője bizonyult be. Bebizonyult, hogy ott, ahol a hatósági intézkedések (maximálás, rekvirálás stb.) függetleníteni akarták a piaci árat a keresletnek és kínálatnak a háború kihatásai következtében beállott nagyméretű megváltozásaitól, hogy ott a forgalom (a kereslet és kínálat törvénye szerint) erőszakkal keresztültörte vagy megkerülte — az eladó és vevő közös és egyetértő iparkodásával — ezt a gátat és beállította az árat, ahol lehetett, a megcsökkent kínálatnak megfelelő magas nivóra és csak újabb bizonyítékát adta annak, ha ugyan volt szükség újabb bizonyítani egy magától értetődő viszonylatot, hogy a piaci ár nem függ és nem függhet semmi egyébtől, mint a kereslet és kínálat egymáshoz való viszonyától és hogy ez a természetes függőség csak erőszakos hatalmi intézkedésekkel ellensúlyozható, gazdaságilag tehát mindig fennáll.

Világos mindezekből, hogy nem a termelési adóknak, bármily »szociális« célzattal való emelésével érhetünk el árleszállítást, hanem ellenkezőleg a termelési adóknak lehető leszállításával, kapcsolatban a természeti adottságok érték szerinti megadóztatásával. De akkor a szociálbiztosítások költségeinek a fedezését nem is az üzleti költségek és a termelési és fogyasztási adók helytelen és végeredményben drágaságot szülő emelésében fogjuk keresni, hanem a természeti adottságoknak érték szerinti, végeredményben olcsóbbodást szülő megadóztatásában és nem fogunk beleesni a felületes szociálpolitikának abba a szélesen elterjedt, szentimentális és részben (tudatosan vagy öntudatlanul) demagóg irányába, amely amilyen szociális látszatu és szándéku, annyira kerékkötője éppen a radikális népjóléti és szociálpolitikának.

Az áthárulásról táplált, a fentiekben analizált, teljesen téves és a legelemibb gazdasági alapigazságokkal teljesen ellenkező felfogás, amely az árak alakulását egyéni ténykedésekre és rosszásra vezeti vissza és nem piaci tényezőkre, nyilatkozik meg abban is, hogy általános nézet az, miszerint hiába engednék el adókat valamely termelőnek vagy eladónak, — hogy példánknál maradjunk, amely azonban mutatis mutandis általános érvényű — a háztulajdonosnak, azért nem fog eszébe jutni, hogy megfelelően lemenjen a lakásbérről. (Ez a felfogás nyilatkozott meg egy fővárosi napilap cikkében is abból az alkalomból, hogy a fővárosban a telekértékadóval kapcsolatban leszállított a házbérfillér az eddiginek a felére.) Természetes, hogy nem fog ez eszébe jutni, éppen úgy, mint a hogy nem jut eszébe a lakásbért rögtön emelni, ha emeltetett az adója, hanem, mint a hogy a háztulajdonosnak a hozadéki adó *emelésénél* meg kell várnia, míg az adó — *ceteris paribus* — kifejtette termelékésséleltető hatását, amikor azután *a piac* emeli számára a megkapható lakásbért (és ő csak beszedi), úgy kell a lakónak is a hozadéki adó *leszállításánál* megvárni, amíg ez a leszállítás (esetleg kapcsolva telekértékadóval) kifejtje — *ceteris paribus* — termelékönnyítő és termelésserkentő hatását, amikor azután *a piac* csökkenti számára a fizetendő lakásbért és ő csak élvezetében lép ennek a csökkenésnek. Az első esetben a háztulajdonosnak kell (az új adót is fizetve) várni egy ideig az emelkedésre, a másik esetben a lakónak kell (egyelőre a régi házbérről fizetve) várni egy ideig a csökkenésre. Egyik esetben sem függ tehát a lakásbér (ill. semmi más ár sem) sem az eladó, sem a vevő jószívétől és végzetes baj is volna az egyik esetben a vevőre, a másik esetben az eladóra nézve és mindkét esetben a gazdasági életre nézve, ha ettől függne.

Természetes, hogy kicsatoltunk, mint nagyjából egészen mellékeseket, e vizsgálatokból bizonyos finomabb nüanszokat és tényezőket. Így figyelmen kívül hagytuk azt a helyzeti előnyt, amelyben, hogy példánknál maradjunk, a háztulajdonos, akinek nem kell költözködni, van a bérlő felett, akinek a költözködéstől, mint külön bajtól kell félni — amely helyzeti előnynek analógiáit más téren is megtaláljuk a termelő vagy eladó oldalán — továbbá egyes zsaroló hajlamú háztulajdonosok bizonyos mesterkedéseit és éppígy másrészt egyes háztulajdonosok egyéni noblesszét, amelynek folytán még könnyen elérhető magasabb lakásbérről sem szeretnek kellemetlenek lenni és tisztán üzletszerűleg viselkedni, akik tehát hosszabb ideig nem kérnek magasabb házbérről, mikor már a lakó is tudja, hogy a lakásért többet lehetne kapni. Minden egyéni zsaroló hajlamon vagy noblesszen is keresztül tör ugyanis bizonyos idő múlva a piaci viszonyok hatása és az árak emelésére nem kell az eladónak sem »kifogás«, sem »alkalom«, éppígy a vevőnek sem az árak csökkentésére, egyszerűen abból az okból, hogy egyiküknek az óhaja sem alakítja az árat, hanem a keresletnek és kínálatnak a termelés emelkedésével vagy csökkenésével változó viszonya. Az áthárulás kérdése nem azon a kedélyi benyomáson dül el, amelyet az adó arra az egyénre

gyakorol, akif ér, hanem azon a hatáson, amelyet azon a szükségleti cikk termelésére gyakorol, amelyre nehezedik. A termelést pedig az üzleti regie emelkedése és a termelésre nehezedő kereseti és fogyasztási adók semmi esetre nem emelhetik, tehát semmi esetre nem okozhatnak olcsóbbodást. Ha van valamilyen hatásuk a termelésre, az csak nehezítő és gátló lehet, ennél fogva csak drágulást okozhatnak, viszont a természeti adottságokra a kihasználás módjára és mértékére való tekintet nélkül kivetett adó, amelyet akkor is kell fizetni, ha a birtokos nem használja ki vagy nem használja ki kellően a természeti adottságokat, semmi esetre nem gátolhatja a termelést. Ennek, ha van valamilyen hatása a termelésre, az csak előmozdító lehet és így csak olcsóbbodást okozhat.

Ebből világosan következik az előbbieik kényszerű áthárulása és az utóbbinak teljes áthárulhatlansága és az a végső tétel, hogy ha az üzleti regie és a kereseti és fogyasztási adók emelésében keressük a szociálbiztosítási költségek fedezését, hogy akkor, mint mondtuk, antiszociális eszközökkel iparkodunk szociális célokra, vagyis a »medicina peior morbo« vagy »az ördögnek Belzebubbal való kiűzésének« a módszerét követjük, míg ha a természeti adottságoknak érték szerinti, a kihasználástól független, külön e célra lekötött megadóztatásban keressük a létesítendő szociálbiztosítások költségeinek fedezetét, hogy akkor már maga az eszköz a legjobb és legnemesebb értelemben vett szociálpolitikai hatású és eredményű.

6. A megvalósítás módja.

A létesítendő új szociálbiztosítások költségeinek illetően fedezésénél elesnék úgy a biztosítandó, amúgy is alacsony életstandardú munkás újabb megterhelése (újabb bérlevonások alakjában), mint az üzleti és vállalkozási regieknek gazdaságilag káros és megfelelő drágulást okozó megterhelése újabb »hozzájárulásokkal«, amelyek, akármilyen nemes célra is szolgálnak, az üzlet és vállalkozás gazdasági szempontjából mégis csak megterhelések¹⁾, valamint elesnék a kereseti és fogyasztási adóknak (legalább e célra történő) emelése. A reform ellenben egy hatalmas lépést jelentene a többtermelés terén és a teljesen a népesség szaporodása és kulturális haladása által termelt, a tulajdonos és tulajdona részéről tehát teljesen megszolgáltatlan földjáradéknak közhaszonba vétele és így az adópolitika, mint nem fiskális, hanem szociális politika kérdésében.

Gyakorlati útja és módja e mélyreható, valóban szociális és ethikus reform létesítésének az volna, hogy a kataszteri földadó, amelynek intézményes korrupszága (eltekintve a keresztülvitel korrupszájától) közismert és semmilyen oldalról komolyan kétségbe nem vont, átalakítsák egy komoly piaci értékadóvá, amely felőlel kivétel nélkül minden természeti adottságot (telket, földet, bányát, erdőt, vizet) és annak a mindenkori *létesítmények nélküli* forgalmi értékét és amely együtt halad evvel az ameliorációk nélküli értékkel.²⁾ Véleményünk szerint, mint említettük, ezidő szerint és kezdetben évi $\frac{1}{4}$ milliár korona volna egy félszázalékos ilyen adó hozamával várható. Ez az összeg le volna kötendő szociálbiztosítási (aggsági, rokkantsági, munkanélküliség esetére való, anyasági biztosítási) célokra. de véleményünk szerint elvi okokból olyképen, hogy különbséget nem

¹⁾ Ha vannak nagy számban, mint a hogy vannak üzletek és vállalkozások, amelyek nagy és megszolgáltatlan profittal dolgoznak, amely elbir és amelyre ráfér egy ilyen újabb megterhelés, úgy az ilyen profitok hatályos korlátozásának vagy megakasztásának eszközeit külön kell megkeresni. Illetően megterhelésük hozzájárulásokkal, mint láttuk, csak látszólagos és tökegyengébb konkurrensüket eltakarítva az útból, visszahárul a fogyasztóra. A megoldás itt is a többtermelésben és a konkurrens megkönnyítésében, végeredményben tehát szintén ilyen többtermeléses adópolitikában fekszik, aminek a teljes kifejtése azonban külön tanulmányt igényelne.

²⁾ A technikai kérdésekbe, amelyek látszólag nagyok, de a kivitelnél valójában elenyészően csekélyebbeknek mutatkoznak minden más adóztatási művelésénél, itt természetesen nem bocsátkozhatunk, hanem utalunk említett, a »Városi Szemlé«-ben megjelent nagyobb tanulmányunkra.

téve, mindenkinek, aki Magyarországon született és Magyarországon éri meg 60-ik, 65-ik vagy 70-ik életévét (vagy aki itt szül) biztosítana annyi öregségi rentét vagy anyasági segélyt, amennyi ebből az összegből előreláthatólag kifutja.

A különbség nélküli e részeltetést a forrás indokolná, amelyből a költségek kikerülnek. Ha a haza földjének, a haza természeti adottságainak a piaci értéke tényleg a haza összes polgárai számbeli szaporodásának és kulturális összhaladásának az eredménye és mutatója (és ha a földjáradékot a természeti adottságok birtokosai kivétel nélkül és teljes — nem félszázalékos — mértékben be is szedik a haza minden polgárán, aki itt akar lakni vagy dolgozni,¹⁾ akkor az elvileg egyedül helyes kivétel az, hogy e közös termelvény élvezetére egyformán legyen jogosítva minden tagja a nemzetnek. Ez volna az a rente, amelyet a haza minden polgára élvez a haza földjének értékéből és értékelkedéséből, amelyeket mindnyájunk közös jelenléte és munkája termel és a haza fogalma ez által az eddigi tartalomtól kívül egy új és azt hiszem mindenképpen morális, reális és üdvös tartalmat nyerne.

Ezzel azonban el is esnék a szociálbiztosításoknak egy eddig, csak nagyon kevesek által észrevett, inethikus alapvonása és pedig az, hogy a szociálbiztosítások csak munkásokra vonatkoznak és ez által leereszkedően gyámkodó, charitativ természetűek, amely charitativ és alapjában jótekönykodó vonáson nem változtat semmit a rendszeresítetttség és a törvénybe iktatottság. Mindenki tisztában van azzal és ezen alapszik a szociálbiztosítások jelenlegi egész tendenciája, hogy a munkásság helyzete gyámolításra szorul. De senki nem veti fel azt a kérdést, hogy *miért* szorul a munka, a munkásság gyámolításra, mikor az összes javakat ő termeli? — ki alacsonyabb, ki magasabb rendű munkával. De ha az összeség számára azt vesszük igénybe, amit az összesség jelenléte és munkája termelt és ha ezen intézkedés által egyúttal a termelést is emeljük, a munkaalkalmakat és a munkabéreket növeljük és a termékeket olcsóbbítjuk, akkor felesleges e bántó és charitativ különbséget fentartanunk és tovább is koldusleveseket főznünk, hanem akkor a költségeknek úgy beszédésében mint szétosztásában a társadalmi és egyéni morál egyedül helyes alaptételére, a: »suum cuique« elvére helyezkedünk.

Hogy mennyi kilátás és lehetőség van a kivételre, az más kérdés, de nem az első kérdés. Az első kérdés egy propozíciónál mindig az, van-e benne erkölcsi és gazdasági igazság és mennyi? Ettől és tisztán ettől függ reális kivihetősége. Mert amennyire van benne erkölcsi és gazdasági igazság, annyira terjed el minden propaganda nélkül is az elmékben és amennyire a maga erejéből el tud terjedni az elmékben, annyira jut közelebb megvalósításához. Az igazságok ellenségei és érvényesülésük akadályai valójában nem azok, akik ismerik és ellenük szegülnek az igazságoknak, hanem azok, akik nem tudnak róluk és ennél fogva nem állhatnak melőlük.

Van-e és mennyi igazság azokban, amiket vázlatosan és foghatóan kifejtettem és amik az említett világrészekben és országokban gyakorlati megvalósításra is találtak, annak megítélését az olvasóra kell bíznom.

¹⁾ Hogy a földjáradék tulajdonosa és fizetője gyakran egy személyben egyesül (a természeti adottság birtokosának személyében), az, mint gazdaságtanilag iskolázott elmék tudják, nem változtat a dolgon.

A hetven éves Forel.

Irta: **Dr. Hahn Dezső.**

Forel Ágoston szeptember elsején hetven éves lett. Hetven esztendő nagy idő, elér benne majd két emberöltő. Mégis csodálatos, hogy Forel mennyit dolgozott életében. Az agy anatómiájáról már fiatalkorában nagy jelentőségű munkát közölt. Jelentősen bővítette ki kutatásai ismereteinket a középagy strukturájáról, a hallóideg eredetéről. 1879-ben a zürichi elmegyógyintézet igazgatója lett és a zürichi egyetemen ő volt az elmegyógyászat tanára. A hypnózisról írt alapvető tanulmányai örökbecsűek. Az egyetemi tanszéket teljes munkaképességének birtokában, aránylag fiatalon hagyta ott. Visszavonult szülővároskájába, hogy teljesen búvárkodásának és apostoli munkájának éljen. A nagy elmeorvos és anatómus korunk legnagyobb szociálhygiénikusa. Az alkoholizmus pusztítása ellen egy emberéleten keresztül lankadatlan energiával folytat küzdelmet. Tudományos kutatással bővíti ismereteinket az alkohol embert és társadalmat romboló hatásáról. A leglelkesebb agitátor. A fáradtságot nem ismerve, Európa majd minden kulturcentrumában tartja ragyogó dialektikával beszédeit, melyek izgatón érdekesek és meggyőzők, mert kristálytisztá agyból és őszinte, impulzív lélekből jövő szavai a szívekbe és az elmékbe hatolnak. Szerkeszti az antialkoholista irodalom legelőkelőbb német szaklapját. A nemi kérdéstről írt nagy munkája nevét a nagy közönség előtt is ismertté tette. Ez a munka bátor és nagyhatású cselekedet volt. A kulturemberiség nemi nyomorúságának okait nyíltan, merészen boncolgatja és oly magas ethikai nívón tárgyalja, mint amely Forelig nem igen volt szokásos ezen a területen.

A sokoldalú, mélyen szántó kutatónak még egy tudománya van, amelyet egész szívével szeret. A hangyákról írt munkái csodálatos bizonyosságai annak a szeretetnek, amellyel ő, akit a legnagyobb emberi problémák foglalkoztatnak egész életében, el tud mélyedni a picinyke állatfaj testének, életének, lelkének tanulmányozásába. Az igazi kutató tüze ég benne. Hangyái tanulmányozására beutazta az egész világot, — a braziliai hangyákat csakúgy ismeri, mint a svájciakat.

Lapunknak is legrégebb munkatársai közé tartozik és örökbecsű cikkei büszkeségei a Munkásügyi Szemlének.

Forel két nagy kulturának, a franciának és a németnek szülötte. A német alaposság a francia szellemmel és tűzzel párosul benne. De ő új kulturának előharcosa, világkulturának, amely sem francia, sem német, hanem egyetemesen emberi. Új embertípus. A kutató és agitátor, aki vérző lélekkel látja, hogy a világon a tudatlanság, a nyomor, a bűn és a kórság a legnagyobb hatalom és aki érzi magában azt a titáni erőt, hogy felvegye a legyőzhetetlennek látszó háromság ellen a küzdelmet.

A világháború sok lélekben eloltotta a hitet, amely bizakodva várta a közel jövőben a szenvedő emberiség megváltását a tudomány, a nagy és gyökeres társadalmi átalakulás formájában. Minden ősi gonosz ösztön szabadon garázdálkodik és reánk tör minden ellensége a haladásnak. Éppen ilyenkor esik jól megállni egy pillanatra egy nagy embernek, az emberiség egy nagy orvosának élete munkája előtt és bizalmat meríteni belőle a jövőre nézve. A hetven éves Forel már ma symbolum. Symboluma a jövő előítéletmentes, tisztá szűzies elméjű embernek. Jól esik lelkes arcát, ősz fejét elképzelni. Mint mikor a svájci éjszaka sötétjéből a legelső nap-sugár derűjében felragyog az első havas óriás orom, az új nap, a virradat első mementója.

Ilyen óriás, az emberi jövőnek ilyen hírmondója Forel.

SZEMLE.

MUNKÁSBIZTOSÍTÁS.**A Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár 1917. évi jelentése.**

A háború előtt Magyarországon a betegség esetére biztosított munkások egynegyedrésze a budapesti pénztárhoz tartozott. A háború alatt ez az arány akként változott, hogy a budapesti pénztár taglétszáma most már egyharmadrészét teszi az ország összes biztosítottainak. A háború alatt a vidéki pénztárak jelentést egyáltalán nem adtak ki. Az Országos Pénztár legutolsó jelentése 1914-ről szól, a magyarországi munkásbiztosítás háborús működéséről eddig tehát csakis a budapesti pénztár évi jelentéseiben találunk adatokat.

Magyarországon 97 kerületi és 83 vállalati betegsegélyező pénztár van, ezek között 15.000-en felüli taglétszáma — az 1914. évben — a budapesti pénztáron kívül még a győri, nagyvárad, pozsonyi és temesvári pénztárak volt.

10.000—15.000 tagot számláló pénztár volt 20, 5.000—10.000 tagot számláló pénztár volt 31, 4.000—5.000 tagot számláló pénztár volt 12, 3.000—4.000 tagot számláló pénztár volt 12, 2.000—3.000 tagot számláló pénztár volt 11, 1.000—2.000 tagot számláló pénztár volt 5, 1.000-en aluli tagot számláló pénztár volt 1.

A budapesti pénztár 1917. évi jelentése, ha nem is adja teljesen hű képét a magyarországi pénztárak háborús életének, mégis kétségtelenül annak a kifejezője, mert azok a tapasztalatok, amelyek a budapesti pénztárnál a háborús évek folyamán leszűrődtek, észlelhetők a többi magyar munkásbiztosító pénztárnál is.

A négy háborús év jelentései közül az első évben a budapesti pénztár 580.452 korona 48 fillér hiánnyal zárta le számadásait, a második 1915. évben a pénztár már 486.356 korona 37 fillér felesleget mutatott ki, a harmadik 1916. évben a felesleg 354.347 korona 46 fillér volt, míg legutolsó, 1917. évben a felesleg 336.764 korona 12 fillért tett ki.

Bár a háborús évek közül az utolsó háromban a pénztár zárszámadási felesleget mutatott ki, a felesleg még sem oszlatta el azokat az aggályokat, amelyeket a pénztár igazgatósága a jövőt illetőleg táplál. Magában az évi jelentésben az igazgatóság megállapítja, hogy a háborús életviszonyok és a szüntelen lelkiizgalom mindinkább aláássák a dolgozó néposztályok egészségét, s ez a magyarázata annak, hogy az 1917. évben az előző évhez képest a *segélyezési kiadások már 31,7%-kal emelkedtek*. Látszólagos tehát a kezelési feleslegben mutatkozó ellentmondás, azzal a korábbi években hangoztatott felfogással, hogy a háborúval járó helyzet megrontja a tagok egészségét. Az alkalmazottak túlhosszú munkaidejéből, a hiányos táplálkozásból, a hiányos ruházakodásból a háborús izgalommal elkerülhetetlenül járó lelki megrázkódtatásoktól a pénztár igazgatósága a biztosított alkalmazottak munkaereje ellenálló képességének csökkenését várja, ami kétségtelenül a pénzügyi helyzet állandó rosszabbodásához fog vezetni. Ezt a rosszabbodást csak fokozni fogja az a körülmény, hogy a munkások jelentékeny részének a lakásviszonya nem kielégítő, hogy zsúfoltan laknak, hogy a lakásukat a téli időszakban fűtőanyaggal ellátni alig tudják.

A pénztár tudatában lévén szociális feladatának, az intézkedések egész sorát léptette érvénybe, hogy az egészségre káros körülményeket

ellensúlyozza. Nagyszabású szociális programot dolgozott ki és ha a háborús viszonyok miatt a tervbe vett intézményeket nem is tudja sürgősen a pénztár megteremteni, az intézkedések egész sorával igyekszik a kitűzött cél eléréséhez jutni. Egészségügyi előadásokat tartatott, röpíveket, ismeretterjesztő füzeteket osztatott szét a pénztári tagok között, az ipari telepek tulajdonosait egészségügyi berendezések meghonosítására kérte fel. A *tuberkulózis* leküzdésére érintkezésbe lépett a gondozó intézetekkel, a rendelőintézetek számát szaporította s tervbe vette egy erdei üdülőttelep és egy állandó jellegű szanatórium felállítását. Az *anya- és csecsemővédelem* érdekében összeköttetést létesített a Stefánia-Szövetséggel s évi 20 ezer korona hozzájárulás ellenében biztosította, hogy a Szövetség anyavédőnői a pénztár rendelkezésére is álljanak; a Magyarországi Munkások Gyermekebarát Egyesületét anyagilag támogatta, a speciális rendelkezések számát szaporította és gyermekvédelmi akcióját belekapcsolta a székesfőváros által indított anya- és csecsemővédelmi akcióba. Küzdelmet folytatott a pénztár a nemi betegségek leküzdésére és az antialkoholizmus propagálására.

Megemlékezik az évi jelentés a munkásbiztosítás módosításáról és kiegészítéséről szóló 4.790/1917. M. E. sz. kormányrendeletéről s ennek intézkedéseit kritikával kíséri s hangoztatja azokat a reformtörekvéseket, amelyeket a kormánynak meg kell oldani, ha a szociális biztosítást ki akarja építeni s ha nem akarja a már meglévő biztosítási ágakat csőd elé kergetni. A háború okozta nagy embervesztés, a születések számának ijesztő mértékben való lecsökkenése feltétlen kell, hogy gondolkodóba ejtse a kormányköröket s kell, hogy a szociális biztosítás kiépítése mielőbb megtörténjen.

Az évi jelentés számszerű adatai szerint a pénztár *taglétszáma* december hó 31-én 209.502 volt. Ebből a férfitagok száma 129.353, a női tagok száma pedig 80.149 volt. A női munka térhódítását jelenti e számadat, amelynek nagyságát csak akkor tudjuk értékelni, ha figyelembe vesszük, hogy a háborút megelőző hónapban, 1914. június hó 30-án a biztosított nők taglétszáma 46.022 volt. A taglétszám hullámválása az előző évekhez képest emelkedést mutat. Az év folyamán a pénztárhoz érkezett bejelentések száma 600.332 volt, míg kijelentés 601.938 esetben történt.

A pénztár főorvosi hivatalának jelentése szerint a gyermekágyasokkal és családtagokkal együtt a kezelés alá kerülő *betegek* száma 532.859 volt, szemben az 1916. évi 519.594-el, ami 2,5%-os emelkedésnek felel meg. A biztosított tagok sorából 372.389 megbetegedés fordult elő, az előző 1916. évi 349.191-gyel szemben, ami 6,6%-os emelkedésnek felel meg. A *táppénzes esetek* száma 1917-ben 65.003 volt, míg 1916-ban ez a szám csak 56.668 volt. Az emelkedés 1917-ben 14,7%. A biztosított tagok közül a nemek szerinti megoszlást véve figyelembe, a következő adatokat találjuk: A 372.389 megbetegedés közül férfibetegre esett 242.100 (a múlt évben 234.165), a nőtagokra 130.289 (múlt évben 115.026). A táppénzes betegek közül a férfibetegeknél az emelkedés 7,7%-ot tett ki, míg a nőknél 31,9% emelkedés mutatkozott.

A *családtagok* közül az év folyamán kezelték 55.049 tag nejét, 99.280 tag gyermekét, 4.677 egyéb családtagot, vagyis összesen 159.006 hozzátartozót.

A *gyermekágyas* tagok száma az év folyamán némi emelkedést mutat; míg ugyanis 1916-ban 1.234 nő részesült gyermekágyi segélyben, addig 1917. évben a segélyben részesülők száma 1.464 volt.

A pénztár *napi beteglétszáma* átlag 4.170 volt, ezek közül 2.074 férfi és 2.096 nő. Az átlagos napi létszám az átlagos taglétszám 1,9%-ának felel meg, a férfiak taglétszámának 1,5%-a, a nők taglétszámának 2,6%-a.

A *fertőző betegségek* közül első helyen áll ez évben is a gümő-

kórosok nagy száma. A betegségben szenvedők száma a háború második éve óta folyton emelkedik és 1917. évben már elérte a 27.562-öt. Némi emelkedést mutat még a tifuszban megbetegedettek száma, míg a többi fertőző betegségnél csökkenést találunk. Különösen észrevehető a csökkenés a gyermekeknél mutatkozó hevenyfertőző betegségeknel, így a kanyarónál, vörhenynél és bárányhimlőnél, ellenben annál nagyobb mértékben terjed a rühesség, (scabies), amelyet a harctérről visszatért katonaság terjeszt a polgári lakosság között s amely betegség a tisztátlanság, a szappanhány és a lakások túlszűfolttsága miatt még egyre terjed.

Az egészségügyi szolgálatot 382 orvos látta el. Ebből az orvosi létszámból 121 orvos különféle rendelőintézetben dolgozott. Fentartott a pénztár Röntgen- és vegyi laboratóriumot, szerződéses viszonyban állott inhalációs intézettel és Zander-intézettel.

Az *üzemi balesetet* szenvedett tagok számáról ugyancsak tájékoztatást kapunk az évi jelentésben. Eszerint az év folyamán 9.587 balesetbejelentés történt a pénztárnál. A bejelentett esetek közül 48.6% volt maga után kártalanítást, míg a többi eset könnyebb lefolyású lévén, részben az első tíz hétben teljesen gyógyult, részben a munkaképességcsökkenés 10%-on alul maradt s így kártalanítást nem vont maga után. Panaszként említi meg a jelentés, hogy a rendőrhatóságok a baleseti helyszíni vizsgálatoknál nem járnak el, ami pedig törvényes kötelességük lenne. Így a bejelentett balesetek közül a budapesti rendőrhatóság mindössze 25 esetben járt el, a környékbeli rendőrhatóság pedig csak 22 esetben, aminek következménye az, hogy a pénztár saját hatáskörében volt kénytelen a vizsgálatokat elvégezni.

A *vagyonkezelés* ismertetésénél azt látjuk, hogy a pénztár táppénzre 3,603.222 korona 60 fillér, gyermekágyi segélyre 131,190 korona 31 fillér, szülésznői díjakra 26.283 koronát, temetkezési segélyekre 273.518 koronát, kórházi ápolási és szállítási költségekre 1,072.420 korona 63 fillért, orvosi költségekre 1,666.683 korona 37 fillért, rendelőintézeti költségekre 96.714 korona 90 fillért, gyógyászati ellátási költségekre 966.226 korona 92 fillért, gyógyfürdőhelyeken ápoltatási költségekre 111.289 korona 70 fillért, vizgyógyászati és fürdőköltsegekre 16.936 korona 20 fillért, végül egyéb segélyekre 15.985 korona 48 fillért adott ki, úgy hogy az összes segélyezési kiadása a pénztárnak 7,980.471 korona 11 fillér volt. Egy-egy tagra esik a táppénzből 16.91 korona (mult évben 11.84 korona), egyéb segélyezési kiadásokból (gyermekágyi segély, temetkezési segély), gyógyszer, gyógyászati segédeszköz, kórházi és szanatóriumi ápolási díj) 12 korona, orvosi és betegellenőrzési költségből 8.17 korona. A külföldi nagyobb pénztáraknál a táppénz kiadása volt: Wien (Bezirksskasse) 9.63 K, München 22.21 K, Leipzig 23.50 K, Dresden 18.17 K, Frankfurt 28.45 K. Az orvosi költség ugyanezen pénztáraknál: Wien 9.42 K, München 10.45 K, Leipzig 11.53 K, Dresden 10.60 K, Frankfurt 10.34 K. Megjegyezzük, hogy a márka árfolyama 1.20 K-val vétetett számításba. A kezelési költség címén a pénztár 2.504.062 K 71 fillért mutat ki, amely összeg magában foglalja a rendes és rendkívüli igazgatási költségeket, a betegellenőrzésre, a végrehajtási ki- rendeltségre, az általános költségekre és a házbérre kiadott költséget is.

A *pénztári járulék előírása* az előző évhez képest lényeges emelkedést mutat. Míg ugyanis a járulékelőírás összege az 1916. évben 8,813 029 korona 68 fillér volt, addig az 1917. évben az előírás 11,356.975 korona 01 fillérre emelkedett. Egy tagra eső összeg volt a pénztárnál az előző évvel szemben 53.45 korona, a wieni pénztárnál 28.95 korona, a müncheni pénztárnál 60.13 korona, a leipzig-i pénztárnál 56.06 korona, a dresdeni pénztárnál 55.82 korona, a frankfurti pénztárnál 57.49 korona. A jelentésből kitűnőleg a *járulékhátralék* tetemes összeget jelent. E tétel címén a pénztár 4,693.084 korona 60 fillért mutat ki.

A hadikölcsön-jegyzésekből a pénztár kivette a részét és az év folyamán kibocsátásra kerülő VI-ik számú hadikölcsönből 300.000 koronát, a VII. számú hadikölcsönből pedig 789.000 koronát jegyzett, úgy hogy a pénztár hadikölcsönjegyzése az 1917. év végéig meghaladja a 3.000.000 koronát.

A pénztár kezelése alatt álló alapokról és vagyontömegekről beszámolót nyújt a jelentés, feltüntetve az üdülőházalap, a régi önkéntes tagok, az özvegy- és árvaalap, a Neuschloss Ödön-segélyalap, a Neuschloss Ödön 5.000 koronás-segélyalap és a dr. Csillag Zsigmond-alap zárószámadását. Megtaláljuk a jelentésben azoknak a munkaadóknak és emberbarátoknak a jegyzékét is, akik a pénztárt szociális törekvésében támogatták és akik alapítványaikkal és adományaikkal hozzájárultak ahhoz, hogy a pénztár a tüdőbetegek részére szanatóriumot, a szülők részére pedig szülők-otthont építhessen.

A pénztár négy háborús évi működéséről külön számolunk be.

A III. baleseti veszélyességi táblázat. Az O. P. igazgatósága által elfogadott baleseti III. veszélyességi táblázat ismertetését lapunk augusztusi száma tartalmazza. A veszélyességi táblázat a Munkásbiztosítási Közlöny 31-iki számában (1918. aug. 1.) jelent meg azzal a figyelmeztetéssel, hogy a határozat ellen minden munkaadó a közzététel napját követő 15 napon belül felebbezést jelenthet be. A Magánmérnökök Országos Szövetsége választmányi ülésén úgy határozott, hogy mérnök-munkaadó tagjai útján a határozat ellen felebbezést ad be. Különösen sérelmesnek találja a Szövetség a veszélyességi osztályok szaporítását, az u. n. közepes veszélyességi arányszámok elejtését és a veszélyességi alapszámok bevezetését, továbbá az egyes iparcsoportokon belül levő üzencímek számának rendkívüli redukálását.

Balesetbejelentő-lapok megküldése az iparfelügyelők részére.

Az Állami Munkásbiztosítási Hivatal rendeletben utasította a kerületi munkásbiztosító pénztárakat, hogy a balesetbejelentő-lapok másolatait feltétlenül küldjék meg az illetékes iparfelügyelőknek. A rendelet kiadására az szolgáltatot okot, hogy a budapesti kir. ipari főfelügyelő panasszal fordult a kereskedelemügyi miniszterhez, hogy a pénztárak csak igen hiányosan tesznek eleget ama kötelezettségüknek, hogy az ipari balesetekre vonatkozó adatokat a kerületi iparfelügyelőkkel közöljék. A pénztáraknak viszont általában az a panaszuk, hogy az ipari felügyelők még az esetben is, ha a baleset megtörténtéről értesítik és a helyszíni vizsgálatra meghívják, a helyszíni vizsgálaton csak a legritkább esetben jelennek meg.

Vállalati betegsegélyzőpénztár alakítása. A G... fatermelési r.-t. vállalati betegsegélyzőpénztár felállítását határozta el. A r... i kerületi pénztár a vállalati pénztár engedélyezése ellen felterjesztést intézett az Á. H.-hoz. Felterjesztésében megemlíti a pénztár, hogy a társaságot a betegsegélyző pénztár felállításában nem a munkások tökéletesebb egészségügyi védelme, hanem a magánérdekek elősegítése vezeti, az alkalmazottak egészségügyi védelmét a kerületi pénztár hatásosabban biztosíthatja, végül a kerületi pénztár a vállalat alkalmazottainak kivonása után a reá háruló pénztári feladatot csak jelentékeny deficitel végezhetné. Az O. P. a kerületi pénztár kérelmét támogatja és ugyancsak kérte az Á. H.-tól a vállalati betegsegélyzőpénztár felállítására vonatkozó kérelem sürgős elutasítását.

Bányatársládák alapszabályainak felülbírálása. Az 1907. évi XIX. t.-c. módot ad arra, hogy a bányatörvény alapján létesült társládánál biztosításként nem csupán a szorosán vett bányászati és kohászati alkalmazottak, hanem a bányászati üzemmel kapcsolatos egyéb alkalmazottak is. Ezek biztosítására vonatkozólag a törvény előírja, hogy a tagokat terhelő járulékok legmagasabb mérvé és a segélyezés mértéke tekintetében a munkásbiztosítási törvény intéz-

kedései irányadók. Az O. P. ellenőrizni óhajtván a pénztárakat törvényes feladatuk teljesítésében, az Á. H. útján felterjesztésben kérte a pénzügyminisztert a társládák szervezetére, a segélyezés mérvére, a járulékok nagyságára vonatkozó kormányrendeletek és a társládai alapszabályok megküldésére, hogy amennyiben az alapszabályokból és rendeletekből az állapíttatnék meg, hogy az alkalmazottak segélyezése nem történik az 1907. XIX. t.-c. és az azt kiegészítő 4790/917. M. E. sz. rendeletnek megfelelően, úgy intézkedhessék aziránt, hogy az alkalmazottak az illetékes kerületi munkásbiztosító pénztárhoz bejelentessenek. Az O. P. a kereskedelemügyi minisztert is felkérte, hogy az ügyet a pénzügyminiszternél támogassa.

Munkabérstatisztika elkészítése. Az Országos Pénztár elnöksége tervebevette, hogy a kerületi pénztárakhoz érkezett bejelentések alapján feldolgoztatja a bejelentett munkabéreket, hogy egy vállalati és munkabér-statisztikát állíthasson össze a kereskedelemügyi miniszter kívánságára. Az anyag feldolgozására az O. P. 90.000 K póthitel engedélyezését kérte a minisztertől. A felvétel napjául augusztus 31-ike jelöltetett meg.

A napibérosztály megállapításánál beszámítható javadalmazás tárgyában, az O. P. az Á. H. hozzájárulásával 21.103/918. sz. a. magyarázó rendeletet adott ki. Megállapítja a rendelet, hogy a 4.790/917. M. E. sz. kormányrendelet 7. §-a parancsoló módon írja elő, hogy az 1907. évi XIX. t.-c. 11. §-a szerint számításba nem vehető mellékjavadalmazások az illető alkalmazott *összjárandóságának* legfeljebb egyharmada erejéig *figyelmen kívül maradnak*.

Minden magyarázat tehát — mondja a rendelet — mely arra utal, hogy a mellékjárandóságokat legfeljebb az összjárandóság egyharmada erejéig lehet figyelmen kívül hagyni, csak azt fejezi ki, hogy ennél többet nem szabad abban az esetben sem, ha mellékjárandóságok összege tényleg meghaladná az összjárandóság $\frac{1}{3}$ -ad részét. Viszont, ha a mellékjárandóságok összege nem haladja meg az összjárandóságok $\frac{1}{3}$ -ad részét, a mellékjárandóságok teljesen figyelmen kívül hagyandók.

Beszerzési előleg az állandó pénztári alkalmazottak részére. Az Á. H. 10.497/918. sz. körrendeletében közli a pénztárakkal, hogy nem fog észrevételt tenni az ellen, ha a pénztárak alkalmazottaik részére az elsőrendű életszükségleti cikkek beszerzésére az 1918/1919. évre, előleget engedélyeznek. Az előleg mérvére nézve a pénztár pénzkészlete irányadó, de nem haladhatja meg az aug. 1-én élvezett háborús segély 30, 40, illetve 50%-át. A beszerzési segély folyósítása a köztisztviselőkével egyenlő feltételek mellett történhetik. Az előlegre vonatkozó önkormányzati határozatot »azonnal« jelzéssel fel kell terjeszteni az Á. H.-hoz, de ha az a feltételeknek megfelel, a határozatot hozó önkormányzati szerv és az ügyvezető-igazgató együttes felelőssége mellett rögtön végrehajtható.

Az alkoholmentes leszerelés országos bizottságának akciójáról már legutolsó lapszámunkban megemlékeztünk. Az alkoholmentes leszerelés és anti-alkoholizmus propagálására a Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár a Társadalmi Múzeum igazgatóságával közösen nyilvános előadásokat rendezett, amelyeket részben a Társadalmi Múzeum népegészségügyi kiállításának helyiségében, részben a Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár termében tartottak meg.

A budapesti ker. pénztár székházában elhelyezett hadikórház megszüntetése. A háború kitörésekor, amidőn a hadsereg egészségügyi szolgálata még nem rendelkezett kellő számban berendezett egészségügyi intézetekkel, a budapesti pénztár a maga székházának egy tekintélyes részét felajánlotta a hadseregnek hadikórház céljaira. A hadsereg ezt a kórházat 600, majd 1.000 beteg részére be is rendezte. Később, amikor a hadvezetésnek már módjában volt kórházak létesítése, a pénztár megkereste a katonai parancsnokságot, hogy a pénztár helyiségeit üritse ki, hogy a pénztár beteg tagjai részére legyenek felhasználhatók. Ehelyett azonban a katonai hatóság a helyiségeket rekviráltatta. A háború előre nem látott elhuzódása során azonban a pénz-

tár hivatali és gyógyászati helyiségek dolgában egyre súlyosabb helyzetbe került úgyannyira, hogy ma már egyre tarthatatlanabb állapotokkal kénytelen megküdeni. Maga a pénztári adminisztráció a természetes terjeszkedés lehetőségétől el van zárva, a felülvizsgálati osztályokon pedig olyan tömegek zsúfolódnak össze, kicsiny területen, hogy e körülmény sürgős megszüntetése elemi közegészségügyi követelmény. A helyiségeknek azok eredeti rendeltetésétől történt elvonása továbbá az egészségügyi és gyógyászati akciók egész sorozatát tette megvalósíthatatlanná. A pénztár lefoglalt helyiségei egy részükben modern ambulatorium céljaira létesültek. A pénztári rendelőintézetek látogatottságai a háborús beteglétszámemelkedés következtében nagyobb, mint amennyit azok megfelelően lebonyolítani tudnak, ezért a központi ambulatorium felállítása is halaszthatatlan. A budapesti kórházviszonyok következtében elengedhetetlen egy szükségkórház felállítása csont-, izületi, stb. tuberkulotikusok részére. A fogászati klinika megvalósításra vár. A csont- és mirigy-tuberkulózis gyógyítására kvarc-, Króhmayer-, Jessione-lámpák, Röntgen, stb. áll a pénztár rendelkezésére és dacára annak, hogy a nap minden szakában van már fénykezelési rendelés, a gyógyítás rendszeres ellátása a legnagyobb nehézségbe ütközik. E készülékek is célszerűbb elhelyezésre várnak. A lupus (bőrfarkas) kezelésére szolgáló Finsen-készülékeket pedig a pénztár a mai viszonyok között felállítani nem is tudja. Az anya- és csecsemővédelmi osztályok felállításával más céloktól volt kénytelen a helyiségeket elvonni, emellett azonban központi anya- és csecsemővédelmi osztály felállítása is szükséges. A katonák ápolása egyben elvonta a tagoktól a pénztári vízgyógyászati intézet és a villanykezelő-készülékek megfelelő kihasználását. Mind e nagy-szabású program érdekében a pénztár igazgatósága elhatározta, hogy az Országos Pénztár útján megkeresi a hadügyminisztert a hadikórház bérletének felmondása, illetve a rekvirálás megszüntetése iránt. Az Országos Pénztár elnöksége a pénztár állásfoglalásához hozzájárulva, a szükséges lépéseket meg is tette.

Vándorkészlet adása szülőknek. A Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár igazgatósága elhatározta, hogy a lebetegedett tagjai és esetleg családtagjai részére vándorkészletet ad ki. A vándorkészleteket az Országos Anya- és Csecsemővédő Egyesület bocsátotta a pénztár rendelkezésére.

Népfürdők létesítése. A Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár az Országos Testnevelési Tanácssal s az Országos Magyar Népfürdő Egyesület megbizottaival tárgyalásokat folytat népfürdők felállítása tárgyában. Az Országos Magyar Népfürdő Egyesületet felhívták, hogy esőzuhanyos munkásfürdőterveinek és költségvetéseinek számításait mutassa be, amelynek beérkezése után a székesfővárostól telket és anyagi hozzájárulást kérnek. A terv végrehajtásához anyagilag hozzá fog járulni a Testnevelési Tanács s ha lehetséges maga a munkásbiztosító pénztár is.

Központi fürdőbeutalás. Megemlékeztünk már arról, hogy az O. P. tervbe vette, hogy a háború miatt beszüntetett központi fürdőbeutalást ismét érvénybe lépteti, illetve fentartja magának azt a jogot, hogy szerződéseket létesít gyógytelepekkel, szanatóriumokkal, s a pénztáraknál biztosított tagok beutalását központilag intézi. A budapesti kerületi pénztár igazgatósága az O. P. terve ellen állást foglalt, mert a központi fürdőbeutalás a pénztár adminisztrációját feleslegesen megdrágítja, amennyiben nem csupán a fürdőbeutalással járó, eddigi költségek terhelik a pénztárt, hanem az a költségtöbblet is, amit az Országos Pénztár útján való beutalás, elszámolás, iratváltás, stb. adminisztrációs munkája okoz. De a tagok beutalása is nehezkesebb és a tagokat gyakran zaklatásnak teszi ki a közvetett intézés. A felmerülő panaszok orvoslása is könnyebben történhetik a fürdőhelyekkel való közvetlen érintkezés mellett, mint ha a panaszokat az Országos Pénztár közvetítésével kell megvizsgálni.

Az osztrák betegsegélyezési novella hatása a pénztárak ügyvitelére, bevételeire és kiadásaira a pénztárak félévi kimutatásaiból már bizonyos mértékig megállapítható. Az »Arbeiterschutz« a bécsi szabóipartestületi pénztár félévi eredményéből közöl néhány adatot. E pénztárnak 1917. évi december hó

31-én 3.351 férfi- és 13.434 nőtagja volt. Az összehasonlító adatok az 1917. és 1918. év április—júniusi negyedéről valók.

Ebben a három hónapban a pénztár összes bevétele volt 1917-ben 135.552'03 K. 1918-ban 323.685'05 K. Táppénzekre kifizetett 1917-ben 49.492'54 K-t, 1918-ban 127.572'08 K-t. Gyermekegélyi és szoptatási segélyt kifizetett 1917-ben 1.721'25 K-t, 1918-ban 5.427'30 K-t. Ezenkívül 1918-ban még 1.625 K terhességi segélyt is fizetett ki a pénztár, míg 1917-ben ily címen semmi kiadása sem volt. Ehhez megjegyzendő még, hogy 1917-ben — a jelzett három hónapban — a befizetett heti járulékok száma 223.062 volt, míg 1918-ban csak 182.410 hetijárulékot fizettek be.

A florisdorfi kerületi betegsegélyző pénztárnál a járulékelőírás a f. év első három hónapjában — a múlt év három első hónapjához viszonyítva — 72.473'03 K-ról 192.398'27 K-ra, az egy tagra eső három havi járulék átlaga 7'57-ről 20'04 K-ra emelkedett. A kifizetett táppénzek összege az 1917. év első három hónapjában 26310 K volt, az 1918. évben azonban 58.073'37 K-ra emelkedett. Az egy tagra eső táppénz összege 1917-ben 2'77 K, 1918-ban 6'08 K volt.

Az osztrák népjóléti minisztériumban tartott munkásbiztosítási tanácskozásról már megemlékeztünk. Az »Arbeiterschutz« most közli a tanácskozás részletes jegyzőkönyvét, amelynek alapján multkori híradásunkat a következőkkel egészíthetjük ki: A tanácskozáson résztvettek a népjóléti, a belügyi, a közmunkaügyi, a pénzügyi és a honvédelmi minisztériumok és az összes betegsegélyző pénztári szövetségek képviselői.

Elsősorban a betegsegélyző novella életbeléptetése óta szerzett tapasztalatokat beszéltek meg. A pénztárak, illetve pénztári szövetségek képviselői majdnem mind kedvező eredményekről számoltak be. A bérosztályokba való sorozás a nagyobb pénztáraknál akadály nélkül ment végbe. A munkaadók nem vonakodtak az adatokat beszolgáltatni. A wieni általános munkáspénztárnál például 2.700 cég közül csak négyet kellett a hatóság útján az adatok beszolgáltatására kényszeríteni. Nagyobb akadályba ütközött azonban a *családtagok segélyezésének* a rendszeresítése. Az alsóausztriai szövetség a vidékre nézve megegyezett az orvosokkal, Wien területére azonban még nem sikerült a megegyezés. Csehország németlakta részében 11 nagyobb pénztár 56.000 taggal bevezette a családtagok segélyezését. A cseh pénztárak szövetsége szintén elhatározta a család gyógykezelésének a rendszeresítését, de a vidéken az orvoshiány miatt nem lehet a határozatot végrehajtani. Prágában több nagyobb segélypénztár (registrierte Hilfskasse) van, amelyek nem járultak hozzá e határozathoz s azért a kerületi pénztár sem léptethette életbe. *Salzburgban* az orvosok ellenzésén hiúsult meg a családtagok orvosi ellátása. *A brünni* pénztáraknál már előbb is megvolt ez a berendezés, ott tehát nem kellett újítás e tekintetben.

A *galíciai pénztárak* közül csak a drohobicy kerületi pénztár rendszerezte a családtagok gyógykezelését. A többi nagyobb pénztáraknál az orvoshiány és a segélypénztárak akadékoskodása miatt nem lehetett még életbeléptetni.

A *bányatársuladák*nál a munkaadók akadályozták meg a családtagok gyógykezelésének az életbeléptetését és a segélyek kiterjesztését. A társuladák képviselője ezért annak a kötelezővételét kéri.

A jelentések megtétele után a leszerelés utáni teendőkről s elsősorban a pénzügyi kérdésekről tárgyaltak. Dr. Verkauf ismertette a kérdést. Rámutatott arra, hogy a háború tartama alatt hogy változtak a pénztárak pénzügyi helyzetét illetőleg a felfogások. Most ismét rózsaszínben látják sokan a világot. De ez a hangulat is el fog majd tűnni. A leszerelés után megszűnik a hadiipar, a békés termeléshez hiányozni fognak a nyersanyagok. Senki sem állíthatja, hogy a pénztárak erre az időre elég anyagi erővel rendelkeznek. Az egészségügyi viszonyok folytán rosszabbodnak, a halálozási arány emelkedik, a pénztárakra nagy közegészségügyi feladatok hárulnak, amelyeknek csak az állam segítségével tudnak eleget tenni. Szükségesnek tartja, hogy a népbetegségek elleni védekezésre szolgáló intézeteket az állam állítsa fel s adja át a pénztáraknak használatra. A fenntartásukról már a pénztárak fognak gondoskodni. Nem méltányos, hogy a háború okozta terheket csak a munkások és munkaadók viseljék, állami szubvenció útján el kell azokat osztani az egész lakosságra. Dr. Verkauf fejtegetéseire a többi felszólalók is csatlakoztak s az elnöklő miniszter kijelentette, hogy az egész értekezlet egyetért ebben a kérdésben.

A *pénztárak egységesítése* volt a napirend következő pontja. Erről is

dr. Verkauf referált. A pénztáraknak előbb csak a tag gyógykezelése és a táp-pénz-kiszolgálás volt a feladatuk. Ennek megfeleltek eddigi szervezetükben. Most azonban új, nagyobb feladatok hárulnak rájuk, amelyeknek a szétforgácsoltóságuk mellett nem képesek megfelelni. A kis pénztárak megszüntetését, nagy pénztárak és kényszerszövetségek szervezését tartja szükségesnek. Az ehhez fűződő vitában az összes felszólalók elismerték a mai helyzet tarthatatlanságát, a sok törpe pénztár káros voltát, de egységes felfogás a centralizációra nem alakult ki. Az elnöklő miniszter a kérdés további tanulmányozása érdekében ajánlotta egy állandó bizottság kiküldését, ami meg is történt.

A munkásbiztosítás fejlesztése Ausztriában. Az osztrák képviselőház szociális biztosítási bizottsága július 25-iki ülésében tárgyalta a kormánynak a szociális biztosítás továbbfejlesztésére kidolgozott irányelveit. A kormány terveit Mataja népjóléti miniszter ismertette, aki kijelentette, hogy a munkásbiztosítás továbbépítésére vonatkozó munkát nem lehet ma egyszerűen ott folytatni, ahol 1914-ben abbahagyták. A kormány ezért tartotta szükségesnek az »irányelvek« kidolgozását, amelyek nem tekinthetők kész javaslatnak, hanem csak irányítást akarnak adni arról, hogy mit kell tenni a szociális biztosítás terén. Az »irányelvek« a következőket sorolják fel, mint szükséges teendőket: a most meglévő munkásbiztosítási ágazatok továbbfejlesztését, különösen a betegség-elhárítás s a beteggondozás szempontjából is, úgyszintén az egyes biztosítási ágazatok közötti szerves kapcsolat létesítését. A reformnak nem csupán a betegsegélyező pénztárakra és a balesetbiztosító intézetekre, hanem a bányatársuladára, a tengeri hajózásnál alkalmazottak biztosítására és az alkalmazottak nyugdíjbiztosítására is ki kell terjedni. Az agkori, rokkant és hátramaradottak biztosításának életbeleptetését, szerves kapcsolatban a munkásbiztosítás többi ágaival s olyan intézmények létesítését, amelyek az önállóak agkori biztosítására alkalmasak. Az önkéntes csatlakozás alapján működő segélyegyesületek reformját s végül, mint később megvalósítandó célt, a munkanélküliek biztosítását. A bizottság a kormány előterjesztését egy albizottsághoz utalta, amely elhatározta, hogy legkésőbb szeptember közepén megkezdí az előterjesztés tárgyalását. Az előadói tisztséggel dr. Licht képviselőt bízza meg az albizottság.

Berufsgenossenschaftok szövetségi gyűlése. A németországi Berufsgenossenschaftok szövetsége f. évi október hó 5-én közgyűlést tart (a háború alatt az elsőt) Stuttgartban. A közgyűlés foglalkozni fog a háborús tapasztalatokkal s a balesetvédelemmel.

A rokkantbiztosítás reformja tárgyában — amint már röviden jeleztük — a németországi rokkantbiztosító intézetek f. évi május 13—14-én tartott tanácskozásukon a következő követeléseket állították fel:

A biztosító intézetek szükségesnek tartják, hogy a járadékosok nagy része segélyben részesüljön. A szövetségtanács f. évi január 3-án kelt rendeletében megállapított segélyek nem kielégítők. Ezek helyett — a rászorultságra való tekintet nélkül — a járadékok meghatározott százalékában megállapítandó pótlék adandó.

A biztosító intézetek fentartják azt a jogi álláspontjukat, hogy ezeket a drágasági pótlékokat az államnak kell megtéríteni. Ha a kormány mindennek ellenére nem akceptálná ezt — a birodalmi gyűlés által is elfogadott — álláspontot, akkor azt kívánják, hogy az intézetek pénzügyi egyensúlyának biztosítása céljából úgy a járulékokat, mint az állami hozzájárulást emeljék fel.

A járadékok felemelése ne ideiglenesen, hanem állandó hatállyal történjék s tervszerűen illesztessék be a rokkantbiztosítás továbbfejlesztésébe. Ennél a továbbfejlesztésnél szem előtt tartandó az egészséges népesedési politika. Ezt szolgálná a három és több gyermekkel bíró biztosítottaknak nyújtandó családi segély s rokkantjáradékosok családi pótlékának s az árvák járadékának fel-emelése. Ehhez kell csatlakozni egy hatásos lakásügyi akciónak, amely megfelelő lakást biztosít a többgyermekes családoknak.

A biztosításra kötelezettek körét ki kell bővíteni, ami az intézetek teljesítő-képességét is fokozza, az alkalmazottak biztosítását pedig szervesen be kell kapcsolni az általános agkori és rokkantbiztosításba.

A németországi rokkantbiztosító intézetek a hadisegélyezés szolgálatában. A németországi rokkantbiztosító intézetek a háborúval kapcsolatos jóléti intézkedésekre 1915-ben kerek összegben 20 millió márkát, 1916-ban

pedig körülbelül 10 millió márkát fordítottak közvetlenül. Hozzászámítva ehhez az 1914-ben ily célokra kiadott összeget, a háború első három évében összesen mintegy 46 millió márkát adtak ki az intézetek közvetlenül hadisegélyezési célokra. Közvetve még azzal is szolgálták a hadisegélyezés ügyét, hogy a községeknek és kerületeknek mintegy 78 millió márkát adtak kölcsön kifejezetten ilyen célokra.

A német szeszmonopólium és a betegsegélyző pénztárak. A szeszmonopóliumot az állami jövedelmek növelése érdekében honosítják meg az egyes államok. A szeszadó felemelése közvetlenül érinti a betegsegélyző pénztárak anyagj érdekeit is, mert számos gyógyszerközt nem lehet előállítani nagyobb mennyiségű szesz felhasználása nélkül. A szeszadó emelése ily módon a pénztárakra nézve lényeges újabbi megterhelést jelent. A németbirodalmi gyűlésen a szeszmonopóliumnak a közel múltban történt tárgyalása alatt számos indítvány merült fel arra nézve, hogy a pénztárakat az újabb megterheléstől miként mentesítsék. A szeszmonopóliumról szóló törvényjavaslatot ezután azzal a módosítással fogadták el, hogy az egyedárúsági bevételekből a szegényebb sorsú néposztályok szesztartalmú gyógyszerei árának mérséklésére évenként 16 millió márkát bocsátanak a birodalmi kancellár rendelkezésére, aki ebből az összegből a betegsegélyző pénztárak és a társ-pénztárak részére minden egyes tag után évenként legalább 60 fillér visszatérítést engedélyez.

Közel fekszik a lehetőség, hogy a magyar pénztárak hasonló esetben szintén védelmet kérhetnek a folytonosan emelkedő fogyasztási adók és egyéb közterhekkel szemben, amelyek a pénztárak kötelezettségeinek teljesítését mindinkább megnehezítik.

A berlini Allgemeine Ortskrankenkasse taglétszáma kor- és napibérosztályok szerint. A császári statisztikai hivatal a pénztár adatai alapján kimutatást közöl a fentemlített pénztár tagjainak életkor és bérosztályok szerint való megoszlásáról és pedig külön a férfi és külön a nőtagokról. A pénztár férfitagjainak száma 1917. januártól decemberig 118.901-ről 111.164-re csökkent, a nőtagok száma ellenben 274.600-ról 286.977-re emelkedett. A korszertinti kimutatásból kitűnik, hogy a háború alatt munkaképes korban levő férfiak helyét mindinkább nők, valamint fiatal és idős férfimunkások foglalják el. Ugyanis 1915. januárban a férfi tagok 21,9%-a volt 20 éven alul és 12,3 százaléka 50 éven felüli korban, 1917. januárjában azonban már a 20 éven aluliak 26,2, az 50 éven felüliek 17,8 százalékkal vannak a férfitagok között. Az 1917. év folyamán még a 16 éven aluliak száma 4,5 százalékról 9,6 százalékra emelkedik. A fiatalok térfoglalása következtethető a bérosztályok vizsgálatánál is. Míg ugyanis 1915. augusztus havában az 1,15 márka napi keresetig terjedő két legalsó napibérosztályba a tagok 9,6 százaléka tartozott, addig 1916. decemberében 13,3%-a a tagoknak tartozott ezekbe a bérosztályokba. Az 1917. év folyamán e két bérosztály még tovább emelkedett 14,7 százalékra.

A két legmagasabb bérosztályba — 4,16 márkán felüli kereset — 1917. januárjában a tagok 47 százaléka tartozott, ami az év végéig többszöri ingadozással — 47,2-re emelkedett.

A női tagoknál a 3,16 márkán felüli három legmagasabb bérosztályba való eltolódás állapítható meg. 1917. januárjában a nőtagok 16,9 százaléka tartozott a felső bérosztályokba, decemberig azonban már 24,5-re emelkedett az arány. Ennek megfelelően az 1,16—2,15 márkás bérosztály aránya 36,7-ről, 31,9-re csökkent.

Munkásbiztosítási hivatal Belgiumban. A német kormányzó által ez év tavaszán életbeléptetett munkásbiztosítási törvények végrehajtására belga ipari és munkaügyi minisztérium mellett egy munkásbiztosítási hivatalt és egy munkásbiztosítási tanácsot szerveztek. A biztosítási tanács 13 tagból áll, amelyből hetet a munkásbiztosító egyesületek és kerületi pénztárak választanak, 6 tagot a kormány nevez ki. A biztosítási tanács a szociális biztosítási törvények módosítására és kiegészítésére vonatkozólag is tehet javaslatot és előterjesztéseket.

Repülőgépről dobott bomba által okozott sérülés üzemi baleset. A francia semmitűszék egy szavatossági perben kimondotta, hogy a repülőgépről dobott bomba által előidézett sérülés üzemi balesetnek tekintendő s a szavatossági törvény értelmében a munkaadó az ilyen sérülésből kifolyólag is kártalanítani tartozik a munkást. A kormány ez ítélet alapján törvényben kívánja kimondatni, hogy a szavatossági biztosítások felvételére jogosított nemzeti nyugdíj-pénztár az ilyen kockázatokat is köteles fedezni.

MUNKÁSVÉDELEM. MUNKAVISZONY.

Munkanélküliek segítése Svájcban.

Svájc szövetségtanácsa ez év augusztus hó 5-én törvényerejű rendeletet adott ki a háborús viszonyokból adódó rendkívüli viszonyok közepette előforduló, a munkásokat érintő kereseti viszonyokra vonatkozólag. Emögött a szerény cím mögött a munkahiányban szenvedők megsegítésének rendszerbe foglalt kísérlete húzódik meg.

A rendelet értelmében munkás mindenki, aki valamely belföldi üzemben bérért dolgozik, még az otthonmunkás is, aki valamely üzemtulajdonossal szolgálati viszonyban áll. Az alkalmazotról külön rendelet fog gondoskodni.

Ha bármely üzem korlátozása válnék szükségessé, akkor a rendelet szerint a munkások elbocsátása helyett — a lehetőség keretén belül — a munkaidő rövidítéséhez vagy az időbeli beosztás megváltoztatásához kell folyamodni. Nem szabad az ahhoz tartozó üzemek számára időntúli dolgozásra engedelmet adni a munkával ellátott üzemeknek, ha a munka nem elegendően foglalkoztatott üzemeknek kiosztható vagy személyzetsaporítással elvégezhető. A svájci közgazdasági osztály (Volkswirtschaftsdepartement) kevéssé foglalkoztatott üzemek részére a munkatartam megrövidítését elő is írhatja.

Ha a munkatartamot hetenként legföljebb 5 órával vagy az üzemben egyébként szokásos munkatartam 10 százalékával rövidítik, úgy az üzemtulajdonos nem tartozik ezért a munkást kártalanítani, de ha ennél több, de a szokásos időtartam 60 százalékánál nem kevesebbre rövidítették a munkaidőt, akkor az üzemtulajdonos az erre az időre eső normális béren kívül a felhasznált időre a bér 50 százalékát is megfizeti, ami az elvesző időnek felel meg tíz százalék levonással.

Ha a munkaidőt a szokásosnak 60%-ánál kevesebbre rövidítik, vagy a munkát teljesen megszüntetik, úgy a munkások a normális béren kívül az előbbi módon számított ötven százalékát is kapják, de legalább 60 százalékát a normális bérnek. Ez 70 százalékra emeltetik, ha a munkás nő, vagy törvényes segítőszolgálatot teljesít. Ebben az esetben az eleső munkaidőre a kártalanítások egyharmadát az üzembirtokos, egyharmadát a munkás lakóhelyének kantonja és egyharmadát az államszövetség fedezi.

A munkásnak nyújtott kártalanítás megállapításánál az ő mellékkeresete és támogató vagy munkanélküli pénztári járandóságai annyiban vétetnek számításba, hogy mindezekkel együtt jövedelme ne haladja meg az ő normális bérét. A balesetért és betegségért kapott kártalanítások azonban a munkahiány-segítség helyébe lépnek.

Ha az üzemtulajdonos, akit ez a munkahiány esetére nyújtandó segítség terhel, valamely szakmai szövetség tagja, úgy a segítség szervezése erre a szövetségre bízatik. Minden szakszövetség maga állapítja meg, hogy tagjai milyen módon vesznek részt a szükséges eszközök előteremtésében. Az az összeg, amelyre az üzemtulajdonos kötelezhető, nem haladhatja meg a hatheti teljes üzemű munkadíjat és nem lehet kevesebb kéthetinél. Ebből a kétheti bérösszeget a fizetni tartozók olyan munkások kártalanítására is a szövetség rendelkezésére adják, akik nem tartoznak az ő üzemükhöz.

Erre a feladatra saját hite szerint rá nem termett szakszövetség ez alól fölmenthető s ilyenkor az üzemhely községe lép a helyébe.

A községek általában megállapítják, hogy mely üzemtulajdonosok nem tartoznak az ő területükön semmilyen szakmai szövetséghez és nem is lépnek be ilyenekbe. Ezeket a rendeletben előírt teljesítményeknek a munkásokkal szemben való teljesítésére a község tartozik rászorítani.

Ha az üzemtulajdonos előírt kötelezettségeinek eleget tett és a

szakmai szövetségnek így rendelkezésre bocsátott alapjai kimerültek, úgy a munkás lakóhelyének kantonja és az államszövetség a kártalanítás felét vállalják.

A szolgálati viszony fennálltaig a munkás a kártalanítást az üzemtulajdonostól kapja, annak megszűnte után a községtől, amelyben lakik.

Olyan üzemcsoportok, amelyekben munkahiány esetére való gondoskodás már fennáll, annak értékének megfelelően a svájci közgazdasági osztály által az illető munkaadó és munkásszakszövetség meghallgatása után a jelen előírások végrehajtása alól egészben vagy részben fölmenthetők.

Egyes üzemtulajdonosok, akik részben vagy teljesen képtelenek előteremteni az előirt teljesítményeket, ez alól a szakszövetség által, ha ilyenek tagjai, egyébként a kantonkormány által egészben vagy részben fölmenthetők. Ez esetben a kötelezettség a fölmentőkre hárul át.

Az olyan munkás, aki munkahiány esetén megfelelő (convenable) munkaalkalmat meg nem ragad, a kártalanításra jogát elveszti. Azoknak az üzemtulajdonosoknak a neveit, akik itt felsorolt kötelezettségeiknek eleget nem tesznek, a kantonkormány nyilvánosságra hozhatja.

A rendeletből eredő viták a kantonális egyeztető eljárással intézettek el.

Közüzemekben előforduló munkahiány esetén a gondoskodás az illető hatóságok kötelessége.

Ezzel a rendelettel egyúttal kimondja a szövetségtanács, hogy olyan kantonokban, ahol nyilvános munkaközvetítő nincsen, vagy nincsen eléggé szervezve, a kormányok a svájci munkahivatalokkal összeköttetésben gondoskodni tartoznak róla, hogy új hivatalok szerveztessenek, illetőleg a meglévők működése kibővíttessék.

Ez a rendelet hadi, illetve átmeneti intézkedés, amint ez a rendelet szövegében is benne foglaltatik. De sok tekintetben új intézkedései bizonyára érvényben fognak maradni, módosultan bár, későbbre is.

Mindenesetre jellegzetes benne, hogy a munkahiány esetére való biztosítás intézményes szervévé teszi az üzemtulajdonosok, a munkaadók szakszövetségeit is és így a munkaadó és munkásszervezeteknek a különböző kormányzatok által a háború folyamán olyan sokféle módon propagált kiépítésébe érdekesen illeszkedik bele.

A budapesti ipari és kereskedelmi munkapiac helyzete a folyó év július havában. Julius hó folyamán a budapesti hatósági munkaközvetítő 5.095 munkahelyet tartott nyilván. Az e hóról adatot szolgáltató 13 közhasznú munkaközvetítő 2.821-et.

A munkakeresők száma a hatósági munkaközvetítőnél 4.030, a 13 közhasznú munkaközvetítőnél pedig 2.366 volt.

Összesen tehát 7.916 munkahely és 6.396 munkakereső volt nyilvántartva. Száz munkakeresőre e hónapban 123 munkahely esett, az előző hónapban 140.

A hatósági munkaközvetítő július hó folyamán 1.869 sikeres közvetítést ért el. A 13 közhasznú munkaközvetítő 2.000-et. A közvetítések együttes összege tehát 3.869. Száz nyilvántartott munka helyből a hatósági 37-et (36·7⁰/₁₀-ot), a 13 közhasznú munkaközvetítő 71-et (70·9⁰/₁₀-ot) töltött be.

Száz munkakereső közül a hatósági 76-ot (46·4⁰/₁₀-ot), a 13 közhasznú munkaközvetítő 85-öt (84·5⁰/₁₀-ot) juttatott munkához. A budapesti hatósági munkaközvetítő és a 13 közhasznú munkaközvetítő együttes tevékenysége 100 munkahelyből 49-nek (48·9⁰/₁₀) betöltését és 100 munkakereső közül 61-nek (60·5⁰/₁₀) elhelyezését eredményezte. A június hóban elért eredményekkel összehasonlítva (júniusban 16 közhasznú közvetítő küldött be adatokat), azt találjuk, hogy július hónapban a nyilvántartott munkahelyek száma 1.931-el (7.916 szemben 9.847-el), a munkakeresők száma pedig 631-el (6.396 szemben 7.027-el) csökkent.

A közvetítések száma 97-tel fogyott, mert a júniusban elért 3.966 sikeres közvetítéssel szemben július hónap csak 3.869 közvetítést mutat fel.

A közvetítés arányszámai a június havi eredményekhez viszonyítva a munkahelyeknél 8·6%-os, a munkakeresőknél pedig 4·1%-os emelkedést mutatnak. (48·9%-kal szemben 40·3%-kal, illetőleg 60·5%-kal szemben 51·7%-kal).

A tevékenységet részletesen az alábbi táblázat mutatja:

A budapesti hatósági munkaközvetítő és a vele összeköttetésben álló és adatokat küldött közhasznú (ingyenes) munkaközvetítők 1918 július havi tevékenysége.

A munkaközvetítő megnevezése	Nyilvántartott		Közvetítés	A közvetítés	
	munkahelyek	munkakeresők		a munkahelyek	a munkakeresők
			‰ a		
<i>I. Budapesti hatósági munkaközvetítő.</i>					
a) szakmunkások	2.467	1.980	822	33·3	41·5
b) segédmunkások	2.628	2.050	1.047	39·8	51·1
I. Összesen	5.095	4.030	1.869	36·7	46·4
<i>II. Közhasznú munkaközvetítő.</i>					
Budapesti aranyműves ipartestület	12	—	—	—	—
• bádogos ipartestület	66	76	65	98·5	85·5
• építőmesterek szövetsége	164	316	157	95·7	49·7
• szállodások ipartársulata	1.110	815	734	66·1	90·0
» főv. szobafestők ipartestülete	41	30	30	73·2	100·0
• székesfőv. sütők ipartestülete	72	72	66	91·7	91·7
Cipész és csizmadia munkások szakegyes.	252	206	175	69·4	84·9
Keresztény szociálista szakszervezet	82	18	18	21·9	100·0
Magyar fűszerkereskedők orsz. egyesülete	42	74	42	100·0	56·8
Magyar vasművek és gépgy. munkásegys.	108	53	19	17·6	35·8
Magyarorsz. bőröndös stb. munk. szakegyl.	47	26	25	53·2	96·2
Magyarorsz. famunkások szövetsége	562	417	406	72·3	97·4
Magyarorsz. húsipari munkások szakegyl.	263	263	263	100·0	100·0
II. Összesen	2.821	2.366	2.000	70·9	84·5
I. Összesen	5.095	4.030	1.869	37·6	46·4
Együtt	7.916	6.396	3.869	48·9	60·5

Keresztény-szociális hét. A keresztény-szociális szervezetek szeptember hó első hetében »szociális hét«-et tartottak, amelyen gyűlések és előadások egész sorozatán tárgyalták a legkülönbözőbb kulturális, társadalmi, gazdasági és szervezeti problémákat. A szociális programot az osztrák keresztény munkásszövetség elnöke fejtette ki, aki utalt a modern gyáripár nagy veszedelmére, amelyek sok munkást rokkanttá tesznek és a mai munkás azt a természetes védelmet, amelyet a régebbi társadalmakban élvezett, teljesen nélkülözi. E bajok orvoslására a *Rerum novarum* encyklika kimondta, hogy az állam törődjen a munkásosztályokkal és a vagyontalanokkal. Szükséges a munkások felvilágosítása. Ezért a keresztény szociális mozgalom nagyszámú vallásos munkásorganizációt létesített. Foglalkoznak e szervezetek a munkások általános művelésével és a gazdasági viszonyok javítását is ápolják. A keresztényszocializmus a meglévő társadalmi renden épül fel, a munkásság helyzetének emelésén is a meglévő keretben dolgozik. *Elveti tehát az osztályharcot.* Működése három ágazatra oszlik: 1. Jogtudatra ébreszteni a munkásságot; 2. a mai jogokat törvényszerű alapon fejleszteni, kibővíteni; 3. a maga erejéből, önségellyel, a kereszténység szellemében mindent megtenni sorsa javítására. A sztrájk bizonyos körülmények között jogosult lehet, a politikai sztrájkot elveti és a munkabeszüntetés csak gazdasági kényszereszköz lehet.

A szociális hét keretében *Prohászka* Ottokár püspök intenzívebb mezőgazdasági oktatást, többtermelést sürgetett. A nagybirtokkérdés betegségét kizárólag a nagybankok bűnéül róttá fel, követelte a népnek földhöz és termelési eszközökhöz juttatását. *Blaskovics* Ferenc apátkanonok Magyarország mezőgazdaságának helyzetét ismertette általánosságban, a mai mezőgazdasági vámvédelem alapján. *Dr. Czettler* Jenő min. osztálytanácsos a mezőgazdasági többtermelés kérdésének kapcsán követelte a mai örökösödési rendszer helyébe a törzsöröklés rendszerét, szükségesnek jelölte meg a talajjavítást, a helyes tagosítást, a ter-

melő- és fogyasztási szövetkezeteket és a börze szabályozását Csöngedy Gyula apátkanonok a »hősök és rokkantak« bekapcsolását tárgyalta a mezőgazdaságba, amelynek kapcsán felvetette a következő kérdéseket: 1. van-e föld a rokkantak számára; 2. ki fogja finanszírozni a földvételeit és telepítést; 3. ki fogja kiválasztani a telepítendőket. Az első kérdésre ajánlja az évenkénti szabad forgalomba kerülő egy millió kat. holdnak kisajátítás vagy vásárlás útján való fokozatos megszerzését. A második kérdés tekintetében utal a tőkének a háború után rekonstrukcionális célokból leendő igénybevételére, a szerint a problémát lehetőleg kevés tőkével kell megoldani. E célnak megfelelnek a járadékbirtokok, örökbérletek, hosszú lejáratú haszonbérletek, a részes gazdálkodás. A finanszírozás forrásai lehetnek a központok tartalékai és nyereségei, az állam hozzájárulása, tőkésített nyugdíjak és járadékok és maga az »altruista« fináncióke. Kocsán Károly szerkesztő a földbérő szövetkezetekről beszélt. Simonyi-Semadam Sándor orsz. képviselő és báró Korányi Frigyes a pénz- és hitelügy rendezéséről beszéltek, megpendítvén egy keresztény tőkekoncentráció gondolatát. Farkas Edit alapítványi hölgy a nők kiképzéséről beszélt szociális feladatok terén. Messkó Pál szövetkezeti igazgató a »Hangya« szövetkezetet ismertette, Szóják Géza titkár a a beszerzési csoportokról tartott előadást. Bangha Béla jezsuita atya az iskolák és a sajtó katolizálásáról és egyéb kulturális problémákról beszélt. Dr. Ernst Sándor pápai prelátus a szervezkedésről, dr. Vass József kollegiumi igazgató a katolikus intelligencia szociális kiképzéséről tartottak előadást. Dr. Heller Farkas műegyetemi tanár a magyar ipar jelentőségéről és az industrializálódás irányelveiről és ezek kapcsán a tőkekoncentrációról beszélt. Székely János szakszervezeti titkár a keresztény szociálisok mai működő szabadszervezeteit ismertette. E szervezetek célja szerinte: »megtörni a tőke hatalmát«, kiküzdeni a rövidebb munkaidőt, nagyobb munkabért, a gyermek- és női munka szabályozását, egészséges lakást, a betegség és a balesetek elleni biztosítást, nyugdíjat, nyereségjutalékot stb. Ily szervezetek vannak eddig nálunk a bányászoknak, a cipész-, csizmadia- és bőrmunkásoknak, az építő-, fa-, szabó-, vas- és fém-, könyvkötő- és dobozkészítőknek, a textilmunkásoknak, a mázoló- és szobafestőknek, a földmunkásoknak, a villamosoknak, a kőfaragóknak, a vasuti és állami gépgyárak alkalmazottainak. Huszár Károly orsz. képviselő a szociáldemokráciáról beszélt. Ugyanerről a tárgyról beszéltek még dr. Földes Béla és Giesswein Sándor kanonok, míg dr. Tóttóssy Miklós legényegyesületi elnök az ifjúság szervezéséről, dr. Vass József az ifjúság neveléséről beszélt. Az utolsó napon a nőkérdésről tartottak előadásokat. A szociális héttel kapcsolatban tartottak még egy szakszervezeti értekezletet és egy tanoncgyűlést is.

A grafikai ipar és a drágaság. Megemlékeztünk már arról, hogy a grafikai iparban dolgozó munkások oly értelmű megegyezést kötöttek a munkaadókkal, amely szerint a drágasági pótlékot a mindenkor tényleges drágulás alapján fizetik. A drágulás mértékének megállapítására bizottságot küldöttek ki. A bizottság vizsgálat tárgyává tette, hogy a lisztárak és egyéb élelmicikkek árának emelkedése folytán a munkabérek mennyivel lennének emelendők. A bizottság megállapítása szerint a drágulás 40%-os, aminek megfelelően ugyanoly összegű bérpótlékban részesítendő augusztus hó 19-étől kezdődően a grafikai iparban dolgozó alkalmazottak. Az eddigi bérpótlék 22% volt.

Munkásvándorlás Ausztriából Magyarországra. Az »Industrie« című osztrák ipari szaklap írja: »Ausztriából mind több munkás vándorol Magyarországra, ahol a megélhetés feltételei sokkal kedvezőbbek, a munkabérek sokkal nagyobbak, mint Ausztriában. Különösen nagy a bevándorlás az igazi minősített és a szükségszerűen kitanított munkásság részéről. Egy osztrák nagyiparos nyilvános értekezleten egész őszintén kijelentette, hogy ő a munkásainak azt a tanácsot adja, vándoroljanak Magyarországra, ahol nagyobb munkabérek és elsősorban pénzükért élelmet is kapnak.

Nagy méreteket öltött a kivándorlás különösen a bécsi medence és Morvaország ipartelegeiről Nyugatmagyarországra.

Hogy mily módon szervezik ezt a kivándorlást, — írja az említett osztrák lap — arra jellemző képet nyújt Mährisch-Osttrau panaszbizottságának egy tárgyalása, amelyen kitűnt, hogy egy vitkovitzi ipartelegen alkalmazott vasesztergályost, — akit mint rokkant katonát tanítottak be erre a mesterségre, — a katonai vezetés a rokkant hamis beállítása révén tévesen bocsátott el. A rok-

kant katona ugyanis orvosi bizonyítványt mutatott fel, hogy ő munkaképtelen. Ez csak ürügy volt, mert egy magyar ipartelep alkalmazta őt ugyanarra a munkára és 120 korona uti előleget is küldött neki.

A délmorva-sziléziai ipartestület képviselői kijelentették ezen a tárgyaláson, hogy a munkások mániákusan vándorolnak Magyarországra, nem annyira a magasabb munkabérek, mint inkább a kedvezőbb élelmezési viszonyok miatt. Azonkívül ügynökök vannak Ausztriában, akik a nagyobb városok munkatelepei között forgolódnak, bevárják, amíg a munkások ott hagyják munkahelyeiket, avagy villamosok leszállóhelyein várakoznak a munkásokra és ígéretekkel, pénzelőlegekkel Magyarországra csábítják.

Nincs módunkban hamarjában ellenőrizni a közlemény adatainak helyességét, de bátran megállapíthatjuk, hogy az osztrák lap erősen túloz. A magyarországi viszonyok ugyanis sem a munkabérek, sem az élelmezés szempontjából nem alkalmasak arra, hogy az osztrák munkásokat idecsábítsák.

A rokkant kereskedelmi alkalmazottak érdekében a Hadigondozó Hivatal tárgyalásokat folytat a kereskedelemügyi miniszterrel. A tárgyalás célja, oly megoldás keresése, hogy a rokkant ipari, kereskedelmi és magántisztviselők a háború után megfelelő elhelyezést találjanak. Tervbe van véve a vállalatok kötelezése bizonyos számú rokkant foglalkoztatására.

A horvátországi szakszervezetek együttes közgyűlést tartottak július 21-én Zágrábban. A horvátországi viszonyok a háború kitörése után olyanok voltak, hogy az összes szervezetek működését be kellett szüntetni, egyrészt kormányrendeletre, másrészt azért is, mert a szervezetek tagjai javarészt bevonultak. Horvátországban jelenleg körülbelül 3—4.000 a szervezett munkások száma, s mint a közgyűlésen kitűnt, nincs meg az egység közöttük. A hozott határozatok nem felelnek meg a modern szakszervezeti fogalomnak és ezért a régi szakszervezeti vezetők nem vállaltak semmiféle megbízatást az egységes szakszervezeti egyesületben. A kongresszuson jelenvolt Bosznia és Hercegovina szakszervezeti kiküldöttje is, aki jelentette, hogy Bosznia és Hercegovinában jelenleg körülbelül 7.000 szervezett munkás van. Ezek képviselőjében jött el és a bosznia-hercegovinai szakszervezeti viszonyokat a körülményekhez képest elég megfelelőknek vázolta. Jelen volt még a kongresszuson az osztrák laibachi szlovén szervezetek kiküldöttje is, úgy hogy a szakszervezeti kongresszusnak egész délszláv jellege volt és a jelenleg uralomra jutott vezetőség a horvátországi mozgalmat a délszláv nacionalista szellemben óhajtja majd vezetni.

Szociálpolitikai reformok Ausztriában. Mint már megírtuk, a nők és fiatalok munkaidejének korlátozásáról hozott törvényt az osztrák képviselőház. A törvény az 1913. évi berni nemzetközi konferencia határozatait valósítja meg Ausztriában, eltiltja a fiatalok éjjeli munkáját s a nők munkaidejét napi 10 órára korlátozza. A javaslat előadója a szabad szombat délutánt is kötelezően akarta kimondatni a gyári üzemekben dolgozó nők részére, de a kormány nem járult hozzá ehhez a módosításhoz s a képviselőház sem fogadta el.

Július 25-én tárgyalta le az osztrák képviselőház a *gyermekmunkáról* szóló kormányjavaslatot is. Ezzel összefüggenek a fiatalok elleni büntető eljárásról s a gyermekgondozásról szóló javaslatai a kormánynak, amelyek eddig még nem kerültek tárgyalásra.

Az osztrák szakszervezetek 1917. évi fejlődéséről számol be a szakszervezeti bizottság a »Die Gewerkschaft« f. évi 30. számában. A háború előtt — 1913-ban — 415.195 tagjuk volt az osztrák szakszervezeteknek. A háború kitörése után 1914. év végéig 240.681-re, az 1916. év végéig 166.937-re csökkent ez a szám. 1917-ben újra fejlődni kezdtek a szakszervezetek s a taglétszámuk az év végéig már újra 311.068-ra emelkedett. A nőtagok száma 1913-ban 42.970, 1917-ben 79.002 volt. Tartományok szerint csoportosítva, első helyen áll Bécs 113.157 taggal. Alsó-Ausztria 52.620, Csehország 46.120, Stájerország 24.241 taggal. E három tartományban van az összes tagok 75 százaléka. (Itt természetesen nincsenek számításba véve a külön bizottság körül csoportosult cseh szervezetek.) Foglalkozás szerint első helyen áll a vas- és fémmunkások szövetsége 107 ezer (31 ezer nő) taggal, utána következnek a vasutasok 55 ezer, a

textilmunkások 30 ezer, a bányászok 14 ezer s a vegyészeti munkások 13 ezer taggal.

A szövetségek összes vagyona 1917-ben 2 millió koronával gyarapodott s az év végén 16'62 millió koronát tett ki.

A német Gewerbeordnung 153. §-ának eltörlése. A most jelzett törvényszakasz értelmében három hónapig terjedhető fogházzal volt büntetendő az, aki másokat fenyegetés, becsületsértés, vagy nyilvános közzététel által arra bírta vagy igyekezett rábírni, hogy oly összebeszélésekben vagy egyesülésekben vegyen részt, amely munkabeszüntetés vagy elbocsátás által akart kedvezőbb bér- és munkafeltételeket elérni. Ugyancsak így volt büntetendő az is, aki másokat hasonló eszközzel megakadályozott vagy megakadályozni törekedett, hogy az összebeszéléstől visszalépjen. A német szervezett munkások évtizedes harcának eredménye e törvényszakasz eltörlése. Fenmarad természetesen az ezen körben elkövetett cselekmények büntethetősége, amennyiben az a büntetőtörvénykönyvbe ütköző módon követték el.

A német G. O. 152. §-ának 2. bekezdése továbbra is megtartja hatályát. Eszerint a kedvezőbb bér- és munkafeltételek céljából történt összebeszéléstől, annak minden résztvevője elállhat s emiatt ellene sem keresetnek, sem kifogásnak helye nincsen. A német G. O. e rendelkezése folytán a német szakszervezetek nem fordulhatnak állami kényszereszközök felhasználásával ama tagjaik ellen, akik az egyesülésből eredő, úgyszintén a béregyezményekből folyó kötelezettségeiknek eleget nem tesznek. E kérdés szabályozása azért is sok megfontolásra ad okot, mert a szakszervezetek tagjaikért való anyagi felelősségnek kérdését érinti.

Kívált hazánkban érzi a munkásság a sok korlátozó, tiltó, hatálytalanító és büntető határozmányok hatását, ahol az egyesülési jog csak miniszteri rendeleteken alapszik és ahol az bírói jogvédelemből nem részesül. A kormányhatalom a vállalatokat kényszerszindikátusokba tömöríti, egységessé teszi egy-egy iparág termelését és az iparág kérdései egyöntetű megoldást kívánnak. Míg ezen az oldalon büntetési tételek csakis a háború tartama alatt jutottak bele a termelést szabályozó jogba, addig a munkásokra vonatkozólag akár a mezőgazdasági, ipari, akár pedig a háztartási munkásokra vonatkozó jogszabályokat nézzük, folytonosan büntető szabályokkal és azok gyakorlati alkalmazásával akarták a termelést biztosítani. A magyar munkajogra vonatkozó anyagi jellegű jogszabályokat is mihamarabb revízió alá kell venni, enélkül az alaki eljárást szabályozni kívánó iparbírói eljárás, úgyszintén az önkormányzati szervnek tervezett munkáskamara céljukat el nem érnék.

A Hirsch-Duncker-féle német szakszervezetek 50 éves fennállása.

Ez év őszén ötven éves fennállását ünnepli a németországi Hirsch-Duncker-féle szakszervezetek szövetsége. Az angol szakszervezetek mintájára s a szabad elvű polgárság politikai támasztékaul akarta dr. Hirsch Miksa a német munkásokat is szakszervezetekbe tömöríteni. 1868. évi november hó 15-én alakult meg az első ilyen helyi egyesülete a gépépítők és vasmunkásoknak s 1869 pünkösdjén alakították meg a szakszervezetek szövetségét. A német szakszervezeti mozgalom azonban nem a dr. Hirsch által propagált irányban fejlődött. A szakszervezeti mozgalomban a szociáldemokrata irány került túlsúlyra s a Hirsch-Duncker-féle szervezetek a szocailista s a keresztény szervezetek mellett ma a leggyöngébb hajtása a német munkásmozgalomnak. A Hirsch-Duncker-féle egyesületek — habár a társadalmi béke jelszavával indultak útjokra — az idők folyamán kénytelenek voltak a tőke és a munka közötti harcok álláspontjára helyezkedni s az 50 éves fennállásuk évfordulójára kiadott ünnepi iratban erősen hangsúlyozzák a sárga szervezeteknek a munkásmozgalomban való jogosulatlanságát.

A munkaidő kísérlet okából való megrövidítése. A rajna-westfaliali nagyipari üzemek munkásai mozgalmat indítottak a munkaidőnek heti 56 órára való leszállítása és a szabad szombat délután érdekében. Eddig ezen az ipari területen rendszerint heti 60 órát dolgoztak. Minthogy munkaadók a munkaidő megrövidítését nem akarták elfogadni, a munkások több helyen szombaton délután 2 órakor egyszerűen beszüntették a munkát. Erre közbeléptek a helyi panaszbizottságok s kiegyenlíteni igyekeztek az ellentéteket. Az eljárás során az üzemek egyrészében kísérletképen megrövidítették a munkaidőt, illetve beve-

zették a szabad szombat délutánt. Így a duisburgi kerületben a panaszbizottság határozata alapján hat heti időtartamra megrövidítik a munkaidőt s megfelelően felemelik az órabéreket. Bielefeldben szombat délután 1/2 órakor végződik a munka. A heti munkaidő ezzel 54 órára redukálódik. Az órabéreket itt is felemelik. Remscheidban szintén 54 órára szállítják le a heti munkaidőt, azzal a feltétellel, hogy a termelésnek emiatt nem szabad csökkenni.

Az essen üzemeknél a panaszbizottság a hadiérdekekre való tekintettel nem merte a munkaidő rövidítést elrendelni, de utasította az üzemvezetőséget, hogy mielőtt a viszonyok megengedik, kezdje meg a munkaidő újabb szabályozását.

Mezőgazdasági munkásprogramm. A németországi mezőgazdasági munkások szakszervezetei programba foglalták össze a munkások jogi és gazdasági helyzetének megváltoztatására vonatkozó követeléseiket. Ebben a programban a birodalmi törvényhozástól követelik:

Mindazoknak a tilalmaknak és büntetéseknek a megszüntetését, amelyek a sztrájkok, összebeszélések, egyesülése ellen irányulnak. Ugyancsak megszüntetését követelik minden olyan törvényes rendelkezésnek, amelynél fogva a szolgálati szerződés megszegésénél büntetés, vagy rendőri kényszerbeavatkozás alkalmazható. A cselédtörvények megszüntetését s a cselédek és mezőgazdasági munkások munka- és jogviszonyainak egységes rendezését. Munkásvédő törvényeket a mezőgazdasági munkások és munkásnők javára.

A mezőgazdasági munkások munkaviszonyaiból eredő peres ügyek intézésére külön szakszervezeteket, amilyenek az ipari és kereskedelmi bíróságok. Munkáskamarákat, külön szakosztállyal a mezőgazdasági munkások részére. Egyeztető és békéltető hivatalokat, a munkaviszonyból keletkező viszályok elintézésére és megelőzésére. Munkásválasztmányok létesítését minden olyan mezőgazdasági üzemnél, amelyben legalább 20 munkás dolgozik. Az uradalmi községekben, ahol nincs választott községi elöljáróság e választmányok hatáskörének kiterjesztését a községi elöljárósági feladatok elvégzésére. A munkásbiztosító törvényben mindazon rendelkezések megváltoztatását, melyek a mezőgazdasági munkásokat jogi, vagy az anyagi szolgáltatások tekintetében az ipari munkásoknál hátrányosabb helyzetbe hozzák. A RVO. 418. §-ának (a biztosítási alól való felmentés) törlését.

A tartományi törvényhozásoktól követeli a program: a munkások részére a községi önkormányzatban való részvétel biztosítását. Az uradalmi községekben a munkásválasztmányok közreműködésének a jogát az iskola, lakás, szegény- és jóléti ügyekben. Munkásképviselet az alsóbb fokú közigazgatási hatóságoknál s a mezőgazdasági kamaráknál, különösen paritásos összeállítását a munkaközvetítési és munkaügyi bizottságoknak. Képviselet a szövetségi s állattenyésztési bizottságokban. A munkaadóktól a munkásviszonyok kollektív szerződés útján való szabályozását, a szerződések ellenőrzésére paritásos bizottságok létesítését követelik. Általánosságban követeli — mindezen felül — a program a falusi munkáslakásügy javítását, munkáslakások építését (bérlakásokat is) s földbirtokok biztosítását egyházi és községi birtokok átengedése útján. A béreknek a német nép általános kulturigényei s a mai drágasághoz arányban álló felemelését. A népjóléti intézmények fejlesztését, kötelező továbbképző és háztartási iskolákat az ifjúság, esti oktatást a felnőttek részére.

Munkásvédelem a megszállott franciaországi területeken. A megszállott francia területeken a német hadvezetőség munkára kötelezi a lakosságot. Főleg mezőgazdasági és útépitési munkákat végeztetnek az élelmezési intézetek részére. Ezek a munkások eddig rendszerint 9 órát dolgoztak naponta. Ennél többet csak kivételes esetekben kellett dolgozniuk, kivétel a vasárnapi munka is. Az egyik hadseregparancsnok most rendeletet adott ki, amelyben a munkaerő kímélésének a szükségességére való hivatkozással elrendeli, hogy a munkaidőt — a munkahelyre való menetelést is beszámítva — napi 8 órára kell leszállítani s a vasárnapi munkaszünetet is szigorúan be kell tartani. Ha a vasárnapi munka elkerülhetetlen, úgy egyik hétköznap kell helyette pihenőt engedélyezni.

Munkásnők védelme a franciaországi hadiiparban. A municós miniszter múlt év július 1-én kiadott rendelete megújítja és kiegészíti a nők védelmére már előbb kiadott rendelkezéseket. E rendelet szerint a napi munkaidő nem haladhatja meg a 10 órát. A folytonos üzemekben a 6 órás munka-

szakokat ajánlja a miniszter. Éjjeli munkánál a 18 éven aluli munkásnőket egyáltalán nem, 18—21 éveseket csak akkor, ha testi fejlettségük és családi viszonyaik megengedik. A hetenkinti egynapos munkaszünet minden munkásnő részére feltétlenül biztosítandó.

Terhes nőket könnyebb munkánál kell foglalkoztatni, különórásuk és éjjeli munkájuk tilos. A lebetegedés előtt és a lebetegedés után 4—4 heti pihenőt kell nekik engedélyezni.

Az állami üzemekben a terhes nők egészségügyi kitanításban részesítendőek. A szoptató anyákat épp olyan kíméletben kell részesíteni, mint a terhes nőket. Szoptatásra időt kell engedni s szoptató helyiségekről kell gondoskodni. A szoptató anyák védelméről egyébként egy 1917. augusztus 6-án kelt általános törvény is intézkedik. Ez a törvény — melynek hatálya az összes ipari és kereskedelmi üzemekre kiterjed — elrendeli, hogy a szoptató anyáknak mindenütt alkalmat kell adni a szoptatásra. Oly üzemekben amelyek 100-nál több 15 éven felüli nőt foglalkoztatnak, a hatóság elrendelheti külön szoptatóhelyiségek felállítását.

A gyermekágyasok segélyezésére vonatkozó intézkedéseket az 1917. december 2-án kelt törvény egészítette ki. Eszerint minden arra szoruló francia nőnek joga van a gyermekágyi munkaszünetelés idejére hatósági segélyezésre. A hatósági segélyezésnél az esetleges biztosításból eredő jövedelem nem vehető figyelembe.

Munka- és szabadságidő rendezése a svájci katonai üzemekben.

A svájci szövetségtanács a fémmunkás-szövetséggel történt tárgyalások után újonnan állapította meg a katonai üzemekben a munkaidőt és az évenkénti szabadságok idejét. A munkaidő marad az eddigi heti 54 óra. Az évi szabadság 2 évi szolgálat után 3 nap, 5 évi szolgálat (és a 25. életév) után 6 nap, 10 évi szolgálat (és 35. életév) után 9 nap, 45 évi szolgálat (és 42. életév) után 12 nap. Együttal elhatározta a szövetségtanács, hogy rendkívüli háborúspótlék gyanánt a családi állapot szerint napi 50—100 centim-et fizet az üzemek munkásainak.

Munkaidőkorlátozás a háziipari szalagszövésnél Svájcban.

A svájci szövetségtanács f. évi április 12-én kelt rendeletében felhatalmazta azokat a kantonokat, amelyekben a háziipari szalagszövés otthonos, hogy ennél a munkánál a munkaidőt napi 12 órára korlátozhassák s a munkaidő kezdetét és végét is megállapíthassák. A rendelet ellen vétőkre a kantonok jogosultak büntetéseket is megállapítani. Az otthoni munka egész nyomorúsága tárul elénk ebből a rendelkezésből. Míg a gyáriiparban a munkások a 9 és 8 órai munkaidőért harcolnak, addig az otthoni munkásokat büntetésekkel kell a 12 órai munkára szorítani.

Szociális hivatal létesített a finn szenátus a szociális ügyek intézésére.

Az új hivatal hatáskörébe tartozik: 1. Az iparfelügyelet s általában a munkásvédelmi ügyek, a munkáslakások felügyelete s a lakásügy javítása. 2. A munkásbiztosítás szervezése és felügyelete. 3. A szegényellátás szervezése és felügyelete. 4. A munkaközvetítés és a munkanélküliség elleni küzdelem. 5. Az alkoholizmus elleni küzdelem s az alkoholos italok forgalmának ellenőrzése. 6. Szociális statisztika és irodalom. 7. Munkaviszályok kiegyenlítése s a munkások és munkaadók közötti felmerülő egyéb ügyek. 8. Az egyesülés ügye. 9. A munkanélküli s más segélypénztárak nyilvántartása. 10. A munkáskivándorlási ügy s annak ellenőrzése.

A munkanélküliségi biztosítás Finnországban.

A finn kormánynak 1917. évi november hó 2-án kiadott rendelete értelmében a munkanélküliségi pénztárak három helyről kapják jövedelmeiket: a tagoktól, az illetőségi községektől és az államtól. A pénztár tagja minden 15 életévet elért, de 60 életévet még be nem töltött bér munkás lehet. A nyújtandó segélyek, napisegélyek, utassegélyek vagy lakássegélyek lehetnek. A tag igényjogosultsága 6 havi tagság után kezdődik. A pénztárak megállapíthatják, hogy a segélyre a munkanélküliség hányadik napján nyílik meg az igény, azonban ez az idő 6 napnál rövidebb és 15 napnál hosszabb nem lehet. Akiknek legalább egy 15 évnél fiatalabb vagy egyébként keresetképtelen gyermekük van, magasabb segélyben részesülnek. A napisegély 12 egymásra következő hónap alatt legfeljebb 90 napra engedélyezhető. Amennyiben az igényjogosult tag alkalmi munkát nyer, amelynél keresete a segély összegénél kisebb, a pénztár azt a teljes segélyre egészíti ki. A rendelet megállapítja azokat az eseteket, amelyekben segélyben nem részesíthető a tag, így kizáró ok a sztrájk és a kizárás, a betegség és rokkantság, ha a tag alapos ok nélkül hagyta

abba előbbi munkáját vagy alapos okból bocsátották el, amennyiben ezeket a körülményeket a pénztár megállapítja, végül a közvetített munka indokolatlan megtagadása.

A szovjetkormány szociálpolitikai rendelkezései. Az új orosz állami és társadalmi élet kiforrotlansága mellett is figyelmet érdemelnek a szovjetkormánynak azok a rendelkezései, amelyekkel a munkások helyzetét az új államban megalapozni kívánja. Már ismertettük a kollektív szerződések szabályozására vonatkozó rendeletet. Ezt megelőzte a munkaidő szabályozásáról szóló rendelet. Ez a rendelet a munkaidőt általában napi 8, heti 48 órában állapítja meg. A bányászatnál a napi 8 órába beszámítandó a le- és felszállás ideje is, más üzemeknél az üzem tisztántartásához szükséges munkálatok, a munkaközi szünetek azonban nem. A folytonos — 3 műszakkal dolgozó üzemekben — az első hat munkaóra alatt nem kell szünetet tartani. Nőket és 16 éven aluli fiatal munkásokat az esti 9 és reggeli 6 óra közötti időben nem szabad foglalkoztatni. 17 éven aluli fiatal munkásokat (1920. január 1-től 18 éven aluliakat) egyáltalán nem, 18 éven aluliakat pedig csak napi 6 órán át szabad dolgoztatni. Vasárnapokon és a rendeletben felsorolt ünnepnapokon a munka tilos. A vasárnapi munkaszünetnek 42 órán át kell tartani. Eltéréseket a munkaidő és a szünetek beosztása tekintetében a legfelsőbb munkásügyi hatóság engedélyezhet. Az egészségre különös veszélyekkel járó üzemek munkaidejét külön állapítja meg a legfelső hatóság. Nőknek és fiataloknak a különórászás tilos. Felnőtt férfimunkások részére külön szabályzat állapítja meg a különórászás rendjét. A különmunkákról jegyzéket kell vezetni. Egy évben 50-nél, két egymás után következő napon 4-nél több különórát végezteni nem szabad. Honvédelmi munkálatoknál a szünetekre és különórákra vonatkozó rendelkezések nem nyernek alkalmazást.

Ezeket a rendelkezéseket kiegészíti a szabadságotra vonatkozó, f. évi június 15-én kelt rendelet. Eszerint minden munkásnak, aki legalább 6 hónapja dolgozik egy munkaadónál, joga van egy évben 2 heti fizetett szabadságra. A szabadságidő sorrendjét a munkaadó és a munkások megbízottai közösen állapítják meg betegség miatti szünetet a szabadságidőbe nem számítják be. A munkásügyi hatóság az egészségre különösen veszélyes üzemekben a szabadságidőt ettől eltérően szabályozhatja.

A hollandiai szakszervezetek taglétszáma — mint azt a legutóbb tartott kongresszuson előterjesztett jelentésből megállapítható — a háború alatt 84.000-ről 179.526-ra emelkedett. A kongresszus idejének nagy részét az élelmszerkérés tárgyalása foglalta le. Napirenden volt egy országos sztrájkalapnak a létesítése. Minthogy a vélemények ebben a kérdésben nagyon eltértek, a határozathozatalt szeptemberben tartandó rendkívüli kongresszusra halasztották. Behatóan foglalkozott a kongresszus a Taylor-rendszerrel. Az összes felszólalók ellene nyilatkoztak s erre az álláspontra helyezkedett a kongresszus is. Megemlítsérem érdemes, hogy a háború alatt itt találkoztak először a német és belga munkások képviselői.

Az angol kormány a munkaügyi kamaráért. Az angol kormány röpiratban terjeszti az átmenetgazdasági bizottságnak a munkaügyi kamarákra — ipartanácsokra — vonatkozó javaslatát. Az iparügyi tanácsoknak a feladatául a következőket jelöli meg a röpirat: első sorban a munkások és munkaadók közötti viszony szabályozására lesznek hivatva, alkalmuk lesz állást foglalni általános ipari ügyekben is, ilyenek a munkapiac szabályozása, az ipari szakoktatás, a minta és találmányok s az ipari kutatás ügye; mind olyan kérdések, amelyekhez eddig csak a munkaadóknak volt joguk hozzászólni. Itt lesznek a háború után a leszerelés, a hadisérültek elhelyezésének kérdései, az ipar visszavezetése a békés béremelésre: mindezekben a kérdésekben a kormánynak meg kell hallgatnia nemcsak a munkaadók, hanem a munkások hivatott képviselőit. A tanácsok feladatául szánta — ezeken kívül — az angol kormány a munkaviszonyok esetén való intervenciót is, de a kényszeregyeztetést nem kívánja.

A női munka szabályozása a háború után Angliában. A „Times” jelentése szerint a nők szakszervezetének vezetői teljes ülés egybehívását határozták el, amely elé javaslatokat fognak terjeszteni a női munka háború utáni szabályozására vonatkozólag. A javaslatok a következő alapelveken épülnek fel: az alacsony munkabérek a háború után nem szabad visszaállítani; a kormány a női munka kérdését az átmenetgazdaság és nyersanyagbeszerzés kérdéseivel

kapcsolatosan kezelje; a nők és a hazatérő katonák napi munkaidejét hat, öt és négy órára kell leszállítani; a férfiak munkaideje fokozatosan nyolc órára emelendő. A hozandó határozatokat a kormánynak, a férfimunkások szakszervezeteinek és a munkaadók testületeinek fogják betervezni.

Wilson az amerikai munkásokhoz. A szeptember elsején tartott munkásnap alkalmából Wilson elnök üzenettel fordult az amerikai munkásokhoz, amelyben vázolja Amerika helyzetét és szerepét a világháborúban, zászlót hajt a termelő munka fontossága előtt, ismerteti a háború célját: Ausztria-Magyarország és Németország mai kormányzati rendszerének megdöntését, végül összetartásra, fokozott erőfeszítésre, kitartó harcra buzdítja a munkásokat.

Wilson üzenetében, amely glorifikálja a munkát és a munkásokat, hiába keresünk olyan motívumokat, amelyek reményt nyujtanának arra, hogy végre az Unio törvényhozása is rá fog lépni a szociálpolitikai alkotások terére. Pedig erre igen nagy szükség volna, mert szociálpolitikai szempontból sok tekintetben Amerika jóval elmaradt Európától.

SZAKIRODALOM.

„A gyermekrendőrség.” (Kádas György könyve.) *Korunk* magyaránú gyermekkriminalitása a hatóságok és a gyermekvédő társadalmi szervezetek figyelmét egyre nagyobb mértékben vonja magára és a bajok orvoslása céljából a kérdést a legkülönbözőbb oldalról kívánják megfogni. Kétségtelen ugyan, hogy a gyermekkriminalitás igazi forrása társadalmi rendünk ama szomorú tényében keresendő, hogy a nevelésre kötelezett családi intézmény egyre szélesebb körökben mondja fel a szolgálatot, mindazonáltal kell találni olyan eszközöket, amelyek segítségével a bajok orvoslása többé-kevésbé mégis lehetővé válik. Ilyen eszköz volna a gyermekrendőrség intézménye is. A hatóság és társadalmi szervek preventív célzatú együttműködése ez, és bizonyos formában nyugati államokban, különösen Amerikában nem ismeretlen. A mi viszonyaink között ez a kérdés még a kialakulás, a forrongás stádiumában van és bizony sokat kell még a dolgoknak fejlődni odáig, amíg a hatóságok és a társadalom komoly érdeklődése ezt a kérdést megérleli. Az eszmék tisztázására és a vonatkozó ismeretek terjesztésére nagyon alkalmas *Kádas* György gyógypedagógiai tanár fenti címmel kiadott 32 oldalas füzet, amelyben a szerző igen világos formában és tanulságosan ismerteti a kérdést annak mai stádiumában. A füzet ára 4 korona és a szegedi kerületi munkásbiztosító pénztár útján rendelhető meg

Gyakorlati útmutató a székesfőváros betegség és baleset esetére biztosításra kötelezett alkalmazottai részére. *Vadkerty Lajos*, a székesfővárosi munkásnyilvántartó vezetője, fenti cím alatt kis füzetben foglalta össze a betegség és baleset esetére való biztosításról szükséges fontosabb tudnivalókat. A füzet tisztán a székesfőváros alkalmazottait akarja a szükséges tudnivalókról tájékoztatni s ennél fogva úgy a biztosítási kötelezettség, mint az eljárás ismertetésénél ezt a speciális szempontot tartja szem előtt. Felsorolja; hogy a főváros alkalmazottai közül kik esnek baleseti és betegségi biztosítási kötelezettség alá, ismerteti a járulékokat s a pénztár szolgáltatásait, valamint a segélyek igénybevételénél a főváros hivatalaiban és a pénztárnál követendő eljárást. A főváros alkalmazottai igen hasznos tájékoztatót kapnak az ügyesen összeállított és gyakorlati példákkal ellátott füzetben. A füzet Budapest székesfőváros kiadásában jelent meg.

Honvéd ujság címmel katonai, politikai, társadalmi és szépirodalmi képes hetilap indult meg Budapesten. Szerkeszti Kemény László. A lap rokkant honvédeknek, azok özvegyeinek és árváinak teljesen ingyen, díjmentesen állást és munkát szerez. Közvetítő rovatban közli azoknak hirdetéseit, akik kellő katonai igazolvánnyal felszerelve állásért vagy munkáért jelentkeznek. A képes »Honvéd ujság« előfizetési ára egész évre 52 K, félévre 26 K, negyedévre 15 K. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Dohány-u. 28.

...	JOGGYAKORLAT	...
-----	---------------------	-----

BETEGSEGÉLYEZÉS.**Elmebeteg segélyezése.**

A m. kir. Állami Munkásbiztosítási Hivatal 1918. április hó 23-án kelt 1917. P. 297/6. számú ítélete.

Ítélet: A m. kir. Állami Munkásbiztosítási Hivatal a felebbezésnek részben helyt ad.

Megokolás: S. F. igénylő előadta, hogy fia súlyos idegbaja miatt a munkából kilépett, egy hónapig otthon pihent s amikor észrevette, hogy agybaja van, a klinikán kezeltette egész halála napjáig, mert azt gondolta, hogy a pénztárak nem kezelnek elmebetegeket. Ilykép, miután fia betegség okából nem dolgozhatott, 1916. április 30-tól számítva 20 heti táppénzt és temetkezési segélyt kér.

A budapesti kerületi munkásbiztosító pénztár igénylőt mindkét rendű kérelmével elutasította.

Így a felebbezése folytán az I. bíróság úgy a húsz heti táppénzt, mint a temetkezési segélyt megítélte igénylő javára, mert meghallgatott tanúk vallomásaival bizonyított tényként állapította meg, hogy néhai S. K. munkából történt kilépése után hirtelen oly elmebetegségbe esett, amely haláláig tartott és halálának oka is volt; azt a körülményt pedig, hogy nevezettnek gyógykezelése nem a pénztárnál, hanem a poliklinikán, illetőleg az egyetemi klinikán történt, betegségélyezési igénye elvesztésének indokául nem fogadta el, mert a meghallgatott orvosszakértő véleménye szerint a gyógykezelésnek ez a módja a betegségre káros befolyással nem lehetett és annak súlyosbodását nem okozta. A pénztár felebbezése folytán a felebbviteli bíróság elfogadta ugyan a felebbviteli eljárás során meghallgatott állami munkásbiztosítási orvosi tanácsnak ama szakvéleményét, amely szerint néhai S. K. hűdéses elmezavar (dementia paralytica juvenilis) betegségéből kifolyólag a munkából kilépésétől 1916. április 30-tól haláláig, 1916. november 20-ig teljesen keresetképtelen volt. A felebbviteli bíróság azonban az igénylő által követelt táppénzt még sem találta megítélhetőnek, mert igénylő maga is beismerte, hogy néhai fiát ezen betegségéből kifolyólag a pénztári orvosok mellőzésével a klinikán gyógykezelte. Már pedig ily esetre az Országos Pénztár alapszabályai 42. §. b) pontjának az a rendelkezése nyer alkalmazást, amely szerint nem igényelhet táppénzt a tag, ha a betegségbejelentés utólag, tehát oly időben történt, amikor annak a pénztár közegei, illetőleg orvosa által való ellenőrzése már nem lehetséges, kivéve, ha a bejelentés körüli mulasztás nem a tagot terheli. Figyelemmel igénylő ama nyilatkozatára, amely szerint a pénztár igénybevételét azért mellőzte, mert a pénztárnak elmebeteggel szemben fennálló segélyezési kötelezettsége tekintetében tájékozatlan volt, kétségtelen, hogy a betegségbejelentésének vétlen mulasztásáról sem lehet szó és így az alapszabályok id. §-ának alkalmazásával az I. bíróság ítéletének vonatkozó rendelkezését megváltoztatni és a táppénzigényt elutasítani kell. Ellenben az elsőfokú bíróság ítéletének a temetkezési segélyre vonatkozó részét helyben hagyni kellett, mert néhai S. K. az állami munkásbiztosítási orvosi tanácsnak szakvéleménye szerint ama betegség következtében halt meg, amely miatt a halált megelőző és az előbbieken megállapított húsz heti időtartamon át a segélyezésre igényjogosult volt. A felebbviteli bíróság e körülményre tekintettel megállapította a temetkezési segélyre az 1907. XIX. t.-c. 63. §-a alapján keletkezett igényjogosultságot és pedig annak dacára, hogy az elhalt tag a segélyezést tényleg igénybe nem vette, kétségtelen lévén, hogy azt igénybe venni joga volt.

A gyógyszer szállítások kérdéséhez. A pénztár — anélkül, hogy eziránt a városban lévő két gyógyszerészszel eziránt egyezséget létesített volna — azt a rendszert kívánta bevezetni, hogy a gyógyszerészek ne egyszerre, hanem évenként fölváltva kizárólagosan szállítsanak. E cél elérésére a pénztár a rendelő intézetekben, a pénztári helyiségekben, az orvosok várószobáiban kifüggesztette,

egyben az orvosok útján szóval is kiadta a figyelmeztetést, hogy a gyógyszereket a tagok csak egyik, megnevezett gyógyszerésznél készíttethetik el. A szállításból kizárt gyógyszerész kártérítés iránt pert indított a pénztár ellen. Felperes a fenti tényállás mellett hangsúlyozta, hogy az a körülmény, mikép a következő évben a kizárólagos szállítási jogosultságot a pénztár reá ruházza — nem elégítheti ki, mert gyógyszerárának amúgy is nagy a keresettsége és a szállítás elmaradása egyik évben, majd a tömeges torlódás a másik évben reá nézve csak hátrányos. Egyébként megengedhetetlen, hogy a pénztár az összes gyógyszerészek hozzájárulása nélkül egyoldalúlag ily rendszabályhoz nyúljon. A bíróság ezt az indokolást magáévá tette és a kereseti igényt a B. G. B. 823. §-a 2. bekezdése alapján megállapította. (Landesgericht, Koblenz. 1918. június 11.)

Segélyezési kötelezettség krónikus betegség esetén. Igénylő elhalt fivére a pénztártól gyomorbetegségből folyólag 1917. április 28-án törvényes segélyigényét kimerítette. 1917. augusztus 9-én újból munkába lépett és 1917. október 6-áig, majd november 26-ától december 3-áig érte a járulékokat befizették. Az utóbbi napon korábbi betegségéből folyólag újból megbetegedett és keresetképtelen maradt haláláig. Igénylő örökösi minőségben az újabb keresetképtelenség tartamára igényelt táppénzt. Az eldöntendő kérdés az volt, hogy a segélyek kimerítése után nyílt-e meg az új segélyigény vagy sem. A fennálló joggyakorlat szerint, amennyiben a pénztári tag segélyigény kimerítését követő és az újabb segélyigényt megelőző közbeeső időben ugyanabból a betegségből folyólag tartósan gyógykezelésre szorult, az újabb segélyigény meg nem nyílt. A bíróság az orvosszakértői vélemény alapján megállapította, hogy az elhalt tag a közbeeső időben ily gyógykezelésre rászorult, különös tekintettel arra, hogy hét év óta szenvedett súlyos gyomorbetegségben szenvedett, gyakori vérzésekkel, és eredménytelen műtét alatt is állott. Egyébként betegségéből folyólag állandó rokkantsági járadékot is kapott. A bíróság ez alapon az igényt elutasította. (Ob. Vers. Amt., Arnsberg, 1918. május 2.)

Folytatólagos és újabb megbetegedés. S. H. 1915. július hó 15-étől 1915. szeptember 1-jéig tagja volt a panaszos pénztárnak, ettől fogva munkába nem állott. Kórházban ápolták 1915. november 2-ától november 11-éig és azon az alapon, hogy a helytartósági orvosszakértő véleménye szerint a megbetegedés két hónappal a kórházba föl vétel előtt, tehát szeptember 2-án következett be, a kórház az ápolási költségek megtérítésére támasztott igényt. A pénztár a panaszában az említett orvosi vélemény tartalmi valódiságát tagadta azon az alapon, hogy a tag krónikus betegségben, évek óta tuberkulózisban szenvedett; téves az állítás, hogy az infiltráció csak két hónappal a kórházba föl vétel előtt következett be, miért is az egyes megbetegedési időszakok kezdetének szabatos megállapítása — tekintettel a közbeeső dolgozási időszakokra — nem lehetséges. Egyébként is a fennálló gyakorlat szerint, ha két oly időszak közé, amelyben orvosi segély és gyógyszer igénybevétele szükséges, oly időszak ékelődik, amelybe erre szükség nincsen, a közbeeső időre nézve a munkásbiztosítási törvény értelmében veendő betegség esete fönn nem forog, amennyiben tehát ily időszak után újból a korábbi betegség kiújul, e megbetegedés újabb megbetegedésnek tekintendő, amely új segélyigényt nyit meg. E felfogás alapján a bíróság a pénztár panaszának helyt adott. (Verw. Ger. Wien, 1918. május 24.)

Megszakítja-e a pénztári tagságot idegen üzemben ideiglenesen teljesített munka? N. K. tetőfedő-tanonc a Tetőfedők Szövetkezete tanonc-betegsegélyző pénztárának tagja, ünnep és vasárnapokon 4 K díjazással és borra-való fejében vendéglőben kiszolgált. Az utóbbi munka végzése közben karját törte. A tanoncpénztár a kórházi ápolási költségeket nem vállalta, azon az alapon, hogy a betegség keletkezési oka a tetőfedőmunkával összefüggésben nincsen. A wieni kerületi betegsegélyző pénztár viszont biztosítás hiányának okából nem vállalta a költségeket. A belügyminisztérium a kerületi betegsegélyző pénztárt kötelezte a költségek viselésére, mert a megbetegedés a vendéglői üzemben következett be. E határozatát a többek között azzal is indokolta, hogy a tanoncvizonyt a vele össze nem függő más munka végzése ez időre megszakította, a sérült, mint tanonc nem állott ekkor munkában és átmeneti foglalkoztatása tartamára más biztosítás hiányában a kerületi betegsegélyző pénztár kötelekébe tartozott. A közigazgatási bíróság a kerületi pénztár panaszának helyt adott és a tanoncpénztár teljesítési kötelezettségét állapította meg. A kérdés az volt, hogy

a sérült melyik pénztárnak volt a tagja? A betegsegélyezési törvény értelmében a kerületi pénztárnak a tagjai azok a biztosításra kötelezett egyének, akik más, a 11. §-ban megjelölt pénztáraknak nem tagjai. A tetőfedők tanoncpénztára illyett, t. i. kötelező jellegű pénztár lévén, eszerint a sérült egyidejűleg nem is lehetne a kerületi pénztár tagja. Olyan törvényes rendelkezés pedig, amely e tagságot megszakítaná, hiányzik. (Verw. Ger. Wien, 1918. febr. 8.)

BALESETBIZTOSÍTÁS.

Polgári foglalkoztatásra bocsátott katonai személyek biztosítási kötelezettsége. A vitás kérdés az volt, hogy a panaszos építkezési üzemében foglalkoztatott lábadozó katonák balesetbiztosítás alá tartoznak-e vagy sem. A nem vitás tényállás szerint a katonai parancsnokság panaszosnak az ő önkéntes jelentkezésük alapján lábadozó katonákat bocsátott munka teljesítése céljából a rendelkezésére, azzal, hogy ezek a katonák a polgári munkásokat megillető díjazásban részesülnek. E munkabéreket ugyan nem maguknak a katonáknak fizetik ki, hanem a katonai parancsnokság útján, amely az élelmezési pénz levonásával továbbítja az illetőknek. Ezek a katonák munkaviszonyuk tartama alatt is katonai fegyelem alatt állottak, e körülmény azonban a munkaadó és az alkalmazottak szerződési szabadságát nem zárja ki, mert a katonai parancsnokság a munkaerejüknek polgári foglalkoztatásban való értékesítése céljából őket a katonai szolgálatteljesítés alól tényleg mentesítette. Tekintettel tehát arra, hogy a szóbanforgó katonák munkaerejüket szabad elhatározásuk alapján bocsátották a munkaadó rendelkezésére, az UVG. 1. §-a értelmében biztosítás alá tartozó »munkás« fogalma alá vonandók. (Közigazgatási bíróság, Wien, 1918. június 7.)

Kádárüzem biztosítási kötelezettsége. A belügyminisztérium panaszos kádárüzemét felelősségi eljárás során biztosításra kötelezettnek nyilvánította, miután ugyanezt az üzemet egy korábbi határozatával a gyárszerűség hiányában a biztosítási kötelezettség alól kivonta. A belügyminisztérium utóbbi határozatában az üzemet a veszélyesség szempontjából nem a kádárüzemek közé, hanem magasabbfokú veszélyességgel sorozta be. A besorozást kimondó határozat azt a korábban nem méltatott körülményt vette figyelembe, hogy a cég rendszeresen, különböző helységeken 400 - 1.500 hektoliteres rezervoár-kadakat állított fel és pedig 6—20 méter magasságban a föld színétől. Ezekhez az építkezésekhez vázszerkezeteket állított föl, illetve használt. Amennyiben tehát az eljáró hatóságok — figyelemmel a rezervoárok nagyságára, azok magas elhelyezésére, az építésükhöz szükséges vázszerkezetekre — ezeket a munkálatokat építkezési munkálatoknak nyilvánították, helyesen jártak el, mert építkezések alatt mindazon vállalkozások értendők, amelyek célja valamely épülettárgy előállítása, tehát mindennemű magas-, út- és vízépítkezés. (Közigazgatási bíróság, Wien, 1918. május 3.)

Segítésre hivatott gyermek biztosítási kötelezettsége. A 14 éves fiát az atyja a gazdaságában különféle munkákba vonta be. Egyik alkalommal szecs kavágó-gépen dolgozott a fiú és ehhez a munkához egy 10 éves másik fiút hivatott segítségül. Ez utóbbi fiú balkezén a szecs kavágó-gép kése súlyos sérülést idézett elő. A hivatal a gyermek kártalanítási igényét megállapította. Kétségtelen ugyanis, hogy B. az atyjának gazdaságában hasznos munkát végzett és a szóbanforgó baleset alkalmával szecs kavágó-gépen ugyancsak gazdaságilag értékes munkán dolgozott. Amennyiben tehát B. ehhez a munkához a kisebbik fiút segítségül hívta — lehetett bár ez megengedhetetlen — mégis bizonyos, hogy ez gazdaságilag hasznos munka végeztetése céljából történt és nincs rá bizonyíték, hogy ez a segítségülhívás pusztán játszás okából történt. Éppen ellenkezőleg, az üzem érdekében való munka teljesítését bizonyítják az eset körülményei. (RV. Amt, 1918. április 10.)

A balesetet megelőző és az általa kiváltott lappangó betegség mennyiben vehető figyelembe a kártalanításnál. A sérült 47 éves vasuti tisztviselőnek a vonatlámpa egyik alkotórésze a födetlen fejére esett. Az ennek következtében előállott agyvérzés nála elterjedt bénulást idézett elő. Megállapítván, hogy az agyvérzést az agy már fennállott luetikus fertőzése segítette elő, ezt a predispozíciót a balesetbiztosító intézet arányosan leszámította az össz-

munkaképességcsökkenés mérvéből és a járadékot 50%-os munkaképességcsökkenésnek megfelelően állapította meg. A választott bíróság orvosszakértője teljes munkaképtelenséget állapított meg, azonban ő is figyelembe vette a véredényeknek a luetikus fertőzés következtében fennállott törékenységet és a baleseti következményt 70%-ra értékelte. A bíróság a teljes munkaképtelenségnek megfelelő járadékot állapította meg. Az indokolás szerint a predispozíciónak, mint kauzális komponensnek figyelembevétele minden alapot nélkülöz. A kártalanítási igénynek ugyanis a baleset által tényleg előidézett munkaképességcsökkenés a tárgya; a munkaképesség nem mint elvont fogalom jön itt figyelembe, hanem, mint egy adott személy individuális képessége munkaerejének gazdasági értékesítésére. A szóbanforgó esetben a sérült a balesetét megelőzőleg – a luetikus agyfertőzés dacára munkaképes volt és ezt az állapotot váltotta fel a teljes munkaképtelenség, melynek baleseti eredete nem vitás. (Schiedsger. d. berufsgen. Unf. Anst. d. österr. Eisenbahnen, Wien, 1918. június 7.)

MUNKAVISZONY.

Katonai parancs és a polgári jog. A 14 és 15 éves felperesek, mint napszámosfiúk, munkát vállaltak az 1917. év folyamán alperesnél. A munkarend értelmében a munkaviszonyt mind a két fél esténként felbontani jogosult volt. Ez alapon felperesek kilépésüket bejelentették, azonban alperes a munkakönyvük kiadását megtagadta. Keresetükben a munkakönyv kiadására és annak megtörténtéig elvesztett munkabérük megfizetésére támasztottak igényt. Alperes ezzel szemben hivatkozott a IX. hadtest parancsnokságának – egyébként a munkaviszonyt megelőzőleg kelt – rendeletére, amelynek értelmében kiskorúak szolgálatukat csak a munkaadó beleegyezésével hagyhatják el. Ezt a beleegyezését alperes nem adván meg, a munkaviszony jogszerűen felbontható nem volt, így a munkakönyv kiadásának kötelezettsége elő sem állhatott. A katonai parancs kiadásától számítva a munkarendnek e parancscsal ellentétes kikötései hatályukat veszítették. Alperesnek joga van felpereseket addig alkalmazásában tartani, ameddig neki tetszik. Egyébként a felpereseknek nem sok hasznuk lenne a munkakönyv kiadásából, mert a katonai rendelet értelmében őket más munkaadó a korábbi munkaadó írásbeli nyilatkozata nélkül fel sem veheti. A bíróság a keresetet elutasította azon az alapon, hogy a hadtestparancsnoksági parancs a hadiállapot tartamára jogérvényesen rendelkezhet, eszerint a vitás rendelkezés is jogérvényes. (Gew. Ger. Hamburg, 1917. szeptember 21.)

A tanoncdíjazások és a háborús drágaság. A felek között írásbeli szerződés kötött, amelynek értelmében felperes fia négy évre tanoncul szegődött alpereshez azzal, hogy a negyedik tanévben 11 Pf. lesz az órabére. Igazolatlan elmaradások címén naponta 20 Pf.-et jogosult a munkaadó levonni a tanonc járandóságából. Az apa ezt a 11 Pf.-es órabért keveselven, elérte azt, hogy a munkaadó 30%-os akkordkeresetet juttatott a fiúnak, ami által az átlagos heti keresete elérte a 17 M-t. Az üzemben egyik alkalommal valamely zavar támadt, mire a transzmisszió helyreállítása lett volna a tanonc munkája, amelynél akkordkeresetre nem volt kilátás. Ezért a fiú 6 napra kimaradt a munkából, miért is a munkaadó 1·20 M-t levont a keresetéből. Az apa e 1·20 M megtérítését és a tanviszony felbontását kérte azon az alapon, hogy keresetéből fiát eltartani nem tudja. A bíróság felperest keresetével elutasította. Az a körülmény, hogy a négy éves háború során az életviszonyok lényegesen megváltoztak, nem nyújt törvényes alapot a tanviszony felbontására. Arról sem lehet szó, hogy a szerződés a jó erkölcsökbe ütköznék, ugyanis három éves szerződések esetén a szóbanforgó szakmában tanítási díjat szoktak a tanoncok fizetni, egyébként pedig a munkaadó nem zárkózott el az akkordbérek fizetésétől. Lehetséges, hogy a tanonc munkabére nem elég az ő létfenntartására és bizonyos, hogy a munkaadónak érdeke volna használható munkásának megfelelőbb díjazása, azonban ilyennek követelésére a törvényes alap hiányzik. (Gew. Ger. Stettin, 1918. február 26.)

»**Betegség okából lépett ki.**« A felperes a gyár katonai parancsnokának hozzájárulásával kilépett a munkából. A munkakönyvébe a következő megjegyzést vezette be a gyár: »Betegség okából lépett ki.« Felperes keresetében új munkakönyv kiállítását kérte, továbbá megfelelő bizonyítványt, végül kártérítést

igényelt. Az iparbíróság alperes munkaadót kötelezte új munkakönyvnek és a G. O. 81. §-ának megfelelő bizonyítványnak kiállítására. Egyéb keresetével elutasította felperest. Az indokolás szerint a munkakönyvbe bizonyítvány a G. O. 80. §-a *d)* pontjának megfelelően csak annyiban vehető be, amennyiben az a munkásra kedvezően hangzik. Ez a kifejezés: »Betegség okából« azonban kedvezőtlen megállapítás, mert minden munkaadó azt a meggyőződést merítheti belőle, hogy a munkát kereső egyén állandóan betegeskedik és mint ilyennek nem adnak munkát. E mellett nincs oly szabály, amelynek értelmében a munkaviszony felbomlásának oka a munkakönyvbe bevezetendő volna; a 81. §. csak annyit mond, hogy a bizonyítvány a munka nemére és tartamára vonatkozólag adandó ki és kívánság esetén tartalmazhat az erkölcsi magaviseletre és a szolgáltatás értékére vonatkozólag is megállapításokat. (Gew. Ger. Wien, 1917. július 28.)

A munkaadónak nincs bérvisszatartási joga. Három munkás közös akkordmunkán dolgozott. A segédmunkásokat ehhez a munkához a munkaadó a saját számlájára állította be. Ennek dacára a cég a segédmunkások kívánságára a munkások akkordbérfeleslegéből, a három munkástól egyenként 6 K 80 fillért visszatartott. A három munkás a visszatartott összeg megtérítése iránt támasztott keresetet az iparbíróságnál. A tárgyaláson beismerték, hogy korábban egyes akkordmunkáknál a bérfeleslegből a segédmunkásoknak is juttattak valamit, ezek a munkálatok azonban hosszabb tartamúak voltak, míg a vitás esetben csak rövidtartamú akkordmunkákról volt szó, amelyeknél a segédmunkások folytonosan változtak. Tekintettel tehát arra, hogy nem voltak állandó jellegű segédmunkások és megállapodásszerű kötelezettség különben sem állott fenn az iránt, hogy a munkások fizessenek a segédmunkásoknak, nem járulhatnak hozzá a szóbanforgó levonáshoz. Az iparbíróság felperesek keresetének helyi adott. A bíróság azt a kérdést vizsgálta, hogy a munkaadó jogosult volt-e levonásra? A bíróság megállapította, hogy a vállalkozónak magának visszatartási joga nincs sem a maga, sem pedig harmadik személyek javára, a munkás keresetének terhére. Nem kétséges, hogy a levonás a segédmunkások kívánságára történt, akik ezt a kívánságukat ama korábban fennállott szokásra alapították, amelynek értelmében az akkordfeleslegből a segédmunkásoknak is részt juttattak. A levonás nem tartozott a munkaadó hatáskörébe, ez a kérdés kizárólag a segédmunkások ügye volt, akik esetleges igényüket peres úton kellett volna, hogy érvényesítsék. (Gew. Ger. Wien, 1917. július 17.)

Ajándék — előleggé át nem minősíthető. Alperes munkaadó az alkalmazottai részére biztosított szabadság alkalmával különböző összegű ajándékokban részesítette azokat. Ez ajándékok kifizetése alkalmával körlevelet íratott alá az alkalmazottakkal, amely következő rendelkezéseket tartalmazta: a szabadságolások alkalmával külön díjazást kívánunk kifizetni alkalmazottainknak, a szolgálati időnek, a foglalkoztatás nemének és a fizetés nagyságának megfelelő összegben. Ezt önként az alábbi feltételek mellett fizetjük ki: *a)* ha bizonyos — alább részletezendő — okokból e külön díjak visszafizetését szükségesnek látjuk, úgy ezeket előlegnek tekintjük és mint ilyet, az alkalmazott fizetéséből levonjuk; *b)* a külön díjazás feltétlenül visszafizetendő, ha a megajándékozott 3 hónapnál rövidebb idő alatt ez összeg átvétele után a szolgálatból kilép.

Alperes a felperes fizetéséből ily alapon 50 márkát levont. Felperes ennek visszatérítését követeli. A bíróság az alperest az 50 M megfizetésére kötelezte. A munkaadónak ama kikötése, hogy a vitás összeg nyújtása a szerződő felek egyikének tetszése szerint változtassa jogi természetét és e tetszésnek megfelelően utólagosan jutalomnak vagy előlegnek legyen minősíthető, csak arra való, hogy a munkaadónak alkalmat nyújtson az ajándék visszavételére, holott ez a B. G. B. 534. szakaszába ütközik. Lényegében itt ajándékról van szó, tekintet nélkül arra, hogy az milyen elnevezést visel, ezért vissza nem követelhető. A *b)* alatti kikötés a R. G. O. 122. szakaszába ütközik, amely kimondja, hogy a felmondási idő nem lehet rövidebb egyik félre, mint a másikra. Már pedig, ha a felperestől 3 hónapra a felmondás lehetőségét megtagadja, úgy a munkaadó e rendelkezése törvénybe ütközik. (Gew. Ger. Charlottenburg, 1917. december 18.)

RIETSCHEL ÉS HENNEBERG R.-t. Budapest

VIII., Práter-utca 12. Telefon: J. 23-18

◆
Központi fűtések, gőzfőző- és mosó-, vízvezetési, csatornázási, fürdő- és egyéb egészségi berendezések.

RÖNTGEN

készülékeket, csöveket, lemezeket, villamos- és gépgyógyászati berendezéseket azonnal szállít

„Asklépios“

EGRESSI ZOLTÁN

okl. mérnök szakvállalata

Budapest IX. Üllői-út 31. sz.

Telefon: 37-04.

Kábelgyár R.-T. Pozsony

◆◆◆◆◆Szigetelőcsőgyár: Fekete és fémpáncélos szigetelőcsövek. Szerelési tartozékok és szerszámok. **Kábelgyár:** Mindennemű szigetelt vezeték alacsony és magas feszültségre. Pancélos ólomkábelek. **Gummigyár:** Elektrotechnikai gumi-anyag. **Gummogyár:** Hő- és tűzálló szigetelő-anyagok keménygummi pótlására Gummon-, fixit-, pulvolitból készült és bármely alakban sajtolt szigetelő-tárgyak fémrészekkel és azok nélkül. Érdeklődőknek szívesen küldjük árjegyzékeinket

Budapesti iroda: V. kerület, Rudolf-tér 5. sz.

*Orthopädcipőket,
parafaemelkedéseket
mindennemű kivitelben*

legjutányosabban készít

Gerő Adolf Fia

Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 4. sz.

GERSONATOR LUDTALPVÉDŐ
nagy választékban kapható.

HIRSCH és FRANK

Budapest-salgótarjáni gépgyár és vasöntő részvénytársulat. BUDAPEST, VI., ARÉNA-ÚT 132. sz.

□ Külön osztály: TÉGLAGYÁRI GEPEK. □
Gyárt: FALITÉGLA- S CSERÉPSAJTÓKAT,
TÉGLAGYÁRTÓ- ES ANYAGMEGMUNKÁLÓ-
□ GÉPEKET, legújabb és legjobb bevált □
□ szerkezetekben. □

Elvállalja anyagvizsgálatok kivitelét és
TELJES TÉGLAGYÁRI TELEPEK LÉTESÍTÉSÉT

Tervek és költségvetések díjlanal. □ ELSŐRANGÚ REFERENCIÁK

FISCHER PÉTER ÉS TÁRSA

részv.-társaság Budapest IV., Kálvin-tér 3.

ALAPITTATOTT 1856.

◆ TELEFON 958.

Ajánlják saját készítményű orvosi műszer, sérvkötő, haskötő, müláb, műkéz, támgép és a betegápoláshoz szükséges összes gyártmányukat.

Előnyös árak.

Árjegyzék kívánatra ingyen.

Pontos kiszolgálás.

SEGITSÉG

Fájós lábuak és hirtalpuak részere a szabadalmazott

ludtalphűző

viselése, jósága szakorvosoktól elismerve, mert a lábát tetszés szerint fűzi össze. Ismeretét ingyen küld

Székelý és Tsa
ortopéd-cipő készítő. = Budapest, Muzcum-körut 2.

A Budapesti Kerületi betegs. pönztár, a Ferencz József kereskedelmi kórház, a Magy. Királyi Államvasutak betegs. pönztára, a Cs. és Kir. szab. Béti Vasut. betegs. pönztára, a Cs. és Kir. Kassa-Oderbergi vasut betegs. pönztára, magánvállalatok és szanatóriumok stb. stb. szállítói.

MAGYAR-HOLLANDI BIZTOSÍTÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPESTEN.

Központi irodái: VIII, Öllői-út 4.,
II. em. és Barossutca 1. sz., földsz.

HOLLANDI ÉLETBIZTOSÍTÓ RÉSZV.-TÁRSASÁG
(Algemeene Maatschappij van Levensverzekering en
Lijfrente) házában.

TAURIL

MAGYAR MUNKÁS
MAGYAR MUNKÁJA

a legfőkéleteseb
TOMITÓ LEMEZ

EXPORT AZ EGESZ VILÁGBA.
ÓVAKODJUNK UTÁNZATTÓL.

Kapható minden műszaki keres-
kedésben.

A REMINGTON

Írógép Részvénytársaság

BUDAPEST, VI., ANDRÁSSY-ÚT 12. SZ.

A Kerületi Munkásbiztosító Pénztárak, és az Országos Munkásbetegsé-
gélyző- és Balesetbiztosító Pénztár szállítója. A Kerületi, Vállalati és
Magánpénztárak, nemkülönben Egyesületek és Testületek figyelmét felhívja
az egyéni törzslapok, tagok és egyéb nyilvántartások kezelésére kitűnően
bevált „KARTOTHEK“-rendszerére. Bővebb felvilágosításokkal szivesen
szolgálunk, sőt „KARTOTHEK“-rendszerét az érdeklődőknek helyszí-
nen vételkötelezettség nélkül bemutatja. Ugyanott kaphatók a legtar-
tósabbaknak elismert látható írású eredeti REMINGTON írógépek.

PESTI KÖNYVNYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

MUNKÁSÜGYI SZEMLE

KÖZLEMÉNYEK A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS, A SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY, A MUNKÁS-
VÉDELEM, A MUNKAVISZONY ÉS AZ IDE VONATKOZÓ JOGGYAKORLAT KÖRÉBŐL

SZERKESZTI: KIS ADOLF.

TÁRSSZERKESZTŐK: Dr. STEIN FÜLÖP és Dr. HAHN DEZSŐ.

TARTALOM:

CIKKEK:

Szociálpolitikai munkaterv	413
Dr. BAUMGARTEN NÁNDOR: A kartellek és a polgári törvénykönyv javas- lata	415
Dr. PIKLER J. GYULA: A szociálpolitika költségei	419
Dr. HAHN DEZSŐ: A hetven éves Forel	436
A Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár 1917. évi jelentése	437
Munkanélküliek segítése Svájcban	446

SZEMLE:

<i>Munkásbiztosítás</i>	437
-------------------------------	-----

A III. baleseti veszélyességi táblázat. — Balesetbejelentő-lapok megküldése az ipar-
felügyelők részére. — Vállalati betegsegélyzőpénztár alakítása. — Bányatársulások
alapszabályainak felülbírálása. — Munkaberstatisztika elkészítése. — A napibérosz-
tály megállapításánál beszámítható javadalmasítás tárgyában. — Beszerzési előleg az
állandó pénztári alkalmazottak részére. — Az alkoholisták leszerelés országos
bizottsága. — A budapesti ker. pénztár székházában elhelyezett hadikórház bérleté-
nek megszüntetése. — Vándorkészlet adása szülőknöknek. — Népfürdők létesítése. —
Központi fürdőbeutalás. — Az osztrák betegsegélyezési novella hatása. — Az osztrák
népjóléti minisztériumban tartott munkásbiztosítási tanácskozásról. — A munkásbiz-
tosítás fejlesztése Ausztriában. — Berufsgenossenschaftok szövetségi gyűlése. —
A rokkantbiztosítás reformja. — A németországi rokkantbiztosító intézetek a hadi-
segélyezés szolgálatában. — A német szeszmonopólium és a betegsegélyző pénz-
tárak. — A berlini Allgemeine Ortskrankenkasse taglétszáma kor- és napibérosztályok
szerint. — Munkásbiztosítási hivatal Belgiumban. — Repülőgépről dobott bomba által
okozott sérülés üzemi baleset.

<i>Munkásvédelem. Munkaviszony</i>	446
--	-----

A budapesti ipari és kereskedelmi munkapiac helyzete a folyó év július havában. —
Keresztény-szociális hét. — A grafikai ipar és a drágaság. — Munkásvándorlás Ausz-
triából Magyarországra. — A rokkant kereskedelmi alkalmazottak érdekében. —
A horvátországi szakszervezetek. — Szociálpolitikai reformok Ausztriában. — Az
osztrák szakszervezetek 1917. évi fejlődéséről. — A német Gewerbeordnung 153.
§-ának eltörlése. — A Hirsch-Duncker-féle német szakszervezetek 50 éves fenn-
állása. — A munkaidő kísérlet okából való megrövidítése. — Mezőgazdasági mun-
kásprogram. — Munkásvédelem a megszállott franciaországi területeken. — Mun-
kásnők védelme a franciaországi hadiiparban. — Munka- és szabadságidő ren-
dezése a svájci katonai üzemekben. — Munkaidőkorlátozás a háziipari szalg-
szövésnél Svájcban. — Szociális hivatal. — A munkanélküliségi biztosítás Finn-
országban. — A szovjetkormány szociálpolitikai rendelkezései. — A hollandiai szak-
szervezetek taglétszáma. — Az angol kormány a munkaügyi kamarákért. — A női
munka szabályozása a háború után Angliában. — Wilson az amerikai munkásokhoz.

SZAKIRODALOM	455
--------------------	-----

„A gyermekrendőrség”.

JOGGYAKORLAT	456
--------------------	-----

Betegsegélyezés. — Balesetbiztosítás. — Munkaviszony.

Megjelenik minden hó 10-én és 25-én. Előfizetési ár egy évre 30 korona.
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Falk Miksa-utca 5. sz.
Telefon: 93-99. Postatakarékpénztári csekk-számla 24.911.